

SEMMELWEIS EGYETEM • BUDAPEST SEMMELWEIS • UNIVERSITY

KALOKAGATHIA

A TESTNEVELÉSI ÉS SPORTTUDOMÁNYI KAR KÖZLEMÉNYEI
Review of the Faculty of Physical Education and Sport Sciences

L-LI. évf. 2012-2013. 1. sz.

Vól. L-LI. 2012-2013. No. 1.

SEMMEIWEIS EGYETEM

Testnevelési és Sporttudományi Kar (TF)

Könyvtár

Bp.200

13. M. U.

Uelt.sz.

16922

Rakt.j.

80-577

KALOKAGATHIA

A TESTNEVELÉSI ÉS SPORTTUDOMÁNYI KAR KÖZLEMÉNYEI
Review of the Faculty of Physical Education and Sport Sciences

10045079
TF Könyvtár

L-LI. évf. 2012-2013. 1. sz.
Vol. L-LI. 2012-2013. No. 1.

KALOKAGATHIA

SEMMELWEIS EGYETEM

A Testnevelési és Sporttudományi Kar Közleményei

SEMMELWEIS UNIVERSITY

Review of the Faculty of Physical Education and Sport Sciences

Szerkesztőbizottság/Editorial Board

Bognár József, Farkas Anna, Hamar Pál, Krasovec Ferenc,

Radák Zsolt (főszerkesztő/Editor-in-Cheif),

Szikora Katalin, Tóth László

Nemzetközi szerkesztőbizottság/International Editorial Board

Clayton, Brenda L.	University of Wisconsin, Department of Health,
Physical Education and Sport Sciences, Whitewater, USA
Czyz, Stanslaw	University of Physical Education, Sport Didactic Department,
Wroclaw, Poland
Kampmiller, Tomáš	Comenius University, Faculty of Physical Education and Sport,
Bratislava, Slovakia
Manolas, Victor M.	Athens Naval Hospital, Greece
Martinez Alvarez, Lucio	University of Valladolid,
Department of Pedagogy of Body Expression, Spain
Salvara, Marina I.	National an Kapodistrian University of Athens,
Department of Primary Education, Greece
Seinbach, Dirk	German Sport University, Department of Leisure Studies,
Cologne, Germany
Tóth, Igor	Comenius University, Faculty of Physical Education and Sport,
Bratislava, Slovakia

Tanácsadó testület/Consulting Board

Berkes István, Földesiné Szabó Gyöngyi, Gombocz János,

Keresztesi Katalin, (†) Mészáros János, Pavlik Gábor,

Sipos Kornél, Tihanyi József

Olvasószerkesztő/Pfoor-reader

Krasovec Ferenc

Szerkesztőség/Adress of the Editorial Board

1123 Budapest, Alkotás u. 44.

E-mail: akos@tf.hu

ISSN 1218-1498

Kiadja a Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar (TF)

A kiadásért felel a Kar dékánja

Készült a Double Printing Kft. gondozásában és nyomdájában. www.double-printing.hu

Published by Faculty of Physical Education an Sport Sciences

of the Semmelweis University

Responsible publisher is the Dean of the Faculty

Printed in the Double Printing Ltd.

16922

TARTALOM

Contents

Kertész István

A hellénisztikus Pergamon kapcsolódása az antik és modern olimpiai mozgalomhoz

Engagement of Hellenistic Pergamon to the ancient and modern Olympic Movement5

Onyestyák Nikoletta

A magyar tornasportot érintő politikai hatások 1948-1956-ban

Political influence on Hungarian gymnastics in 1948-195616

Moldovay Anna, Harsányi Szabolcs Gergő

A sportcsapatbeli kohézió kapcsolata a csapat nemével, méretével, a tagok csapat iránti hűségével, a teljesítménnyel, az elégedettséggel és az edzői stílussal

The correspondence between the cohesion of the sport group and the gender of the group, the size, the adherence to the group, the achievement, the satisfaction and the leadership style31

Nagykálldi Csaba, Dobos Károly, Nemes Gábor

A pszichológiai teljesítményleltár (PTL)-kérdőív magyar adaptációja

Hungarian adaptation of Psychological Performance Inventory (PPI)54

Katalin Rácz, Betty Barthel, Rita F. Földi

The effect of the motion development to the speech development

A mozgásfejlődés hatása a beszéd fejlődésére66

Szekeresné Szabó Szilvia, Breitenbach Zita, Polyák Éva,

Figler Mária, Prémusz Viktória

A szülő szerepe a gyerekek táplálkozásában

The value of the parents exemplar as a model for the eating patterns, diet quality and lifestyle of the children79

Béki Piroska, Gál Andrea

A Tisza-tó, mint a hazai vízi sportturizmus fellegvára

Lake Tisza, the home of Hungarian water tourism.....87

Dobos Károly

**Testnevelő tanár szakos hallgatók tenisz-alapértéseiben
nyújtott teljesítmények longitudinális vizsgálata**

A longitudinal study of the performance of students of physical
education in tennis groundstrokes.....100

Szabó Balázs

**A cselgáncs történeti alapjai: dzsúdzsucu
a japán harcművészeti kutatásban**

Historical roots of judo: Jujutsu in the research
of Japanese martial arts112

Nagamiya Shoji

Cultural bridge between Hungary and Japan

Kulturális híd Magyarország és Japán között126

A HELLÉNISZTIKUS PERGAMON KAPCSOLÓDÁSA AZ ANTIK ÉS MODERN OLIMPIAI MOZGALOMHOZ

Engagement of Hellenistic Pergamon to the ancient and modern Olympic Movement

- **Kertész István**
professor emeritus

Összegzés

A királyi Akademie der Künste által 1886-ban, Berlinben rendezett kiállítás fő attrakciója volt az az épület, amelynek alépitményét a pergamoni Zeusz-oltár az istenek és gigászok harcát ábrázoló domborművének, míg felépitményét az olümpiai Zeusz-templomnak a másolata alkotta. A különös konstrukció egyrészt közvetlenül utalt az antik olümpiai játékok helyszínére, másrészt a sporttárgyú feliratok révén is ismertté vált hellénisztikus Pergamonra. A feliratos anyag tartalmazta többek között a pergamoni uralkodó család tagja, Attalosz olümpiai győzelméről szóló híradást és II. Eumenész király elhatározását arról, hogy a pergamoni Niképhoria sportjátékait az olümpiai játékokhoz hasonló módon rendezzék meg. Ugyanakkor az építmény tükrözte a német régészet látványos sikereit is mind Olümpia, mind pedig Pergamon feltárásában. Olümpia régészeti feltárása, valamint a Pergamon és Olümpia kapcsolatát bizonyító feliratok ismertté válása időben egybeesett a modern olimpiai mozgalom kibontakozásával. Ily módon a régészeti eredmények közzététele hozzájárult a modern olimpiai eszme népszerűsítéséhez.

Kulcsszavak: Olümpia és Pergamon feltárása, sporttárgyú feliratok, modern olimpiai eszme

Abstract

In 1886 was organized the exhibition of the royal Akademie der Künste in Berlin. The main attraction of the exhibition was a building constructed by the copy of the relief of Pergamene Zeus Altar representing the battle of Gods against Giants and the temple of Zeus at Olympia. The unique building partly referred to the place of the

ancient Olympic Games by direct means, partly to Hellenistic Pergamon what had become well-known also by the inscriptions of sport subject. The epigraphic material included among others the message of the Olympic victory of Attalos, a member of the Pergamene ruler family, and the decision of the king Eumenes II on organization of Nicephoria Games in Pergamon. According to the latter the Nicephoria Games must be organized by the form and rules of the Olympic Games in the future. At the same time this unique building reflected on the outstanding successes of the German archaeology in uncovering both Olympia and Pergamon. The archaeological uncovering of Olympia and the fact that the inscriptions testifying the connections between Pergamon and Olympia became known, coincided with evolvement of the modern Olympic movement. In this way the modern Olympic idea was popularized by successes of archaeology.

Key-words: uncovering both Olympia and Pergamon, inscriptions of sport subject, modern Olympic idea

1886 májusában nyitották meg a királyi Akademie der Künste jubileumi kiállítását a berlini Landesausstellungsparkban. A kiállítás elsőrendű célja az volt, hogy bemutassa az elmúlt időszak, valamint a jelen német képzőművészetének legkiemelkedőbb alkotásait. Ugyanakkor kitekintést is akartak adni a tengerentúli német expanzió eredményeiről és a német régészet kimagasló sikereiről. Utóbbi célt szolgálta két látványos építmény. Az egyik egyiptomi templomot formázott, amelynek belsejében az afrikai német gyarmatosítás epizódjait bemutató diorámákat helyeztek el. Ennél is érdekesebb volt azonban a másik épület. Az olümpiai és pergamoni ásatások, melyek E. Curtius, W. Dörpfeld, valamint C. Humann és A. Conze tevékenységének köszönhetően gazdag leletanyagot produkáltak, egyszerre hirdették a német tudomány és nagyhatalmi politika hatékonyságát. Mindennek építészeti megformálását szolgálta ez az épület, amelynek alépítményét a pergamoni Zeusz-oltár gigantomakhia frízének – vagyis a barbár erőket megszemélyesítő gigászok és a civilizációt védő istenek harcát ábrázoló domborműsorozatnak – eredeti méretű másolata alkotta, míg felépítménye az olümpiai Zeusz-templomot mintázta. Különös politikai hangsúlyt adott a Pergamon és Olümpia szellemiségét egyaránt sugárzó műalkotásnak a kiállítás területén megrendezett júniusi művészünnep. Ennek csúcspontja ugyanis a pergamoni dinasztia első királyának, I. Attalosznak a „diadalmenete” volt. A

német trónörökös jelenlétében 1500 diák vonult fel részben pergamoniaknak, részben pedig az azok által foglyul ejtett parthusoknak, indiaiaknak, szíreknek és nubiaiaknak öltözve. Megjelent a színen egy kikiáltó is, aki harsány hangon zengedezte a pergamoni monarchia diadalát az országra rontó barbár ellenség felett:

„Barbárok rontottak e földre és országra,
De a király ökle sújtott a hordára.
Diadal babérral díszítve tér haza,
Ünnepli öt népe örömittas szava.”
(Kunze, 1986; Schalles, 1986)*

Teljesen nyilvánvaló, hogy az ünnepség politikai célja a Hohenzollern-dinasztia birodalomalkotó tevékenysége és a porosz-német fegyvereknek a porosz-osztrák és a porosz-francia háborúban aratott győzelmei felmagasztalása volt. A magasztalás eszközeként állítottak párhuzamot a barbárok feletti győzelmet a Zeusz-oltárral megörökítő Attalida-dinasztia (Schmidt, 1961; Hansen, 1971; Allen, 1983; Hopp, 1977; Kertész, 2000) és az ellenségein győztes porosz-német uralkodó között, mint ahogy I. Attalosz „diadalmenetével” is a monarchia expanziós politikáját propagálták az ezen a téren sikeres pergamoni király (McShane, 1964; Rostovtzeff, 1941) emlékének felelevenítésével.

A Zeusz-oltárt és az olümpiai Zeusz-templomot egyaránt megjelenítő építmény egy további érdekességet is magába rejtett, ugyanis a klasszikus és hellénisztikus kor két olyan helyszínének állított emléket, ahol egyaránt az olimpiai eszme lángja égett (Kertész, 1992). Tudománytörténeti kutatások igazolják, hogy Olümpia feltárása, a pergamoni leletanyag állandó gyarapodása és a modern olimpiai mozgalom kibontakozása egymást kiegészítő és nagyjából egyidejű eredményei, illetve következményei voltak a 19. század második felében rohamosan fejlődő ókortudománynak.

A folyamat 1852. január 10-én vette kezdetét, amikor Ernst Curtius híressé vált „Olümpia-beszéde” elhangzott a berlini Énekművészeti Főiskola nagytermében. A kiváló régész Olümpia romjainak feltárásával együtt azt is szorgalmazta, hogy magát az olimpiai mozgalmat is újjá kell élesíteni a modern kor követelményeihez alkalmazkodva. A beszéd illusztrációjaként Johann Heinrich Strack bemutatta az olümpiai Zeusz-templom keleti homlokzatának rekonstrukcióját, amely Oinomaosz mitikus kocsiversenyeit ábrázolta (Lennartz, 1974). Maguk az olümpiai

* Ez és a többi vers, illetve felirat Kertész István fordítása.

ásatások 1875-ben kezdődtek. Dörpfeld irányításával 1883 és 1888 között épült fel a helyi múzeum, és előbb 1876 és 1881, majd 1890 és 1897 között öt-öt kötetben publikálták az ásatások eredményeit (*Lennartz, 1974; Ebert, 1980*).

A Carl Humann által újra felfedezett Pergamonban, a török kisváros, Bergama közelében 1878 során kezdődött el a komoly régészeti tevékenység (*Kästner, 1986; Radt, 1988; Altertümer von Pergamon, 1912-1986; Pergamenische Forschungen, 1972-1989*). Mind ez, mind Curtius olümpiai ásatása fokozott érdeklődésére tartott számot abban a Berlinben, amely a maga világvárosi képét egyrészt a londoni British Múzeumhoz és a párizsi Louvre-hoz hasonló gazdag múzeummal kívánta erősíteni, másrészt az antik művészeti kincsek felhalmozásával a német expanzionizmust is hangsúlyozni akarta. Mivel a gazdasági és politikai támogatást igénylő Törökország az ottani leletek nagy részét átengedte a németeknek – ellentétben az olümpiai ásatásokat felügyelő görög kormánnyal –, átmenetileg a pergamoni ásatások kaptak kiemelkedő finanszírozást Berlin részéről. Pergamon feltárását nagyban elősegítette az a körülmény, hogy Humann mellett Alexander Conze, a berlini múzeum antik szoborgyűjteményének (*Antikensammlung Berlin*) igazgatója is bekapcsolódott a munkába. Együttműködésük gyümölcseként az 1880-as évekre gazdag leletanyag került elő, többek között a Zeusz-oltár darabjai is. Utóbbiak az 1897 és 1899 között felépült berlini Pergamon Múzeumban kaptak elhelyezést, és 1902-ben lettek láthatóvá a nyilvánosság számára (*Rohde, 1982; Radt, 1988*). A Zeusz-oltár töredékei mellett gazdag feliratos anyag is napvilágra került, amelynek számos darabja a hellénisztikus Pergamon és az antik olümpiai játékok kapcsolatára derít fényt. Erről a későbbiekben lesz szó.

Curtius „Olümpia-beszédének” nyilvánosságra kerülése után nem sokkal előbb Angliában, majd Görögországban is komoly formát öltött a célkitűzés, hogy az ókori olümpiai játékokat valamilyen módon újjáélesszék. E közismert témát csak röviden foglaljuk össze. Angliában William Penny Brookes volt a gondolat élharcosa. 1850. október 22-23-án ő rendezte meg az angliai Much Wenlockban az első Wenlock Gamest, miután ez év februárjában létrehozta az általa korábban alapított helyi olvasókör „Olümpiai Osztályát”. Amikor 1859 során híret vette az Athénban megrendezett első helyi, úgynevezett Zappasz-féle olimpiai játékoknak, Anglia számos városának polgármesterét felszólította arra, hogy szintén rendezzenek helyi olimpiai versenyeket. Felszólításának hatására több város rendszeresen rendezett olimpiai játékokat, így például Liverpool 1862, 1863, 1864 és 1867 során. Liverpoolban, 1865-ben alakult meg a Nemzeti Olimpiai Szövetség (*National Olympian Association*), amelynek Brookes alapító tagja volt. Ez a testület 1866 és 1883 között hat

„nemzeti olimpiai játékok” (National Olympic Games) bonyolított le (Rühl, 1992; Georgiadis, 2003). Görögországban Evangelisz Zappasz szerzett feledhetetlen érdemeket az olimpiai eszme újjáélesztésében. Ő teremtette meg a pénzügyi alapját annak, hogy 1859, 1870, 1875 és 1888/1889 során Athénban helyi olimpiai játékokat rendezzenek (Yannakis, 1992; Georgiadis, 2003; Kertész, 2007). Pierre de Coubertin 1890 októberében tekintette meg Brookes meghívására a Much Wenlock-i játékokat, amelyek kétségkívül nagy hatást gyakoroltak az ő későbbi tevékenységére (Rühl, 1988). Innen már csak néhány év telt el addig, amíg Coubertin javaslatára 1894-ben megalakult a Nemzetközi Olimpiai Bizottság (Coubertin, 1966; Georgiadis, 2003).

Az olümpiai és pergamoni ásatási eredmények publikálása és a nemzetközi olimpiai mozgalom kialakulása szempontjából döntő jelentőségű fejlemények időbeli egybeesése a közvélemény figyelmét egyaránt irányította az ókori civilizációs eredmények és azok modern formájú újjáélesztése felé. Ebből a szempontból kiemelkedő jelentőségűnek kell tekintenünk a pergamoni feliratos anyag sporttörténeti érdekű részét, amely a hellénisztikus Pergamon és az ókori olümpiai mozgalom kapcsolatára derít fényt.

1890-ben került publikálásra az a felirat, amelyet 1884 novemberében és 1885 májusában ástak ki több részletben a pergamoni várhegyen, az Athéna szentély közelében (Kertész, 1998). A felirat egy disztichonokba rendezett költemény formájában ad hírt arról, hogy Attalosz, az Attalida-dinasztia tagja, a dinasztiaalapító Philetairosz unokaöccse győzelmet aratott Olümpiában a csikó négyesfogatok versenyén:

„Líbia sok kocsiját meg az argoszi hámot azonképp,
dús legelőjű vidék, thesszali föld fogatát
hívta a kürtszó, az Attaloszét se felejtve. A rajtnál
sűrű tolongás közt összeszorúlt valahány.
Majd a sorompó nagy ropogással lökte ki őket,
ló szántotta nyomát, másik utána eredt.
Ámde a versenyző sokaság csak a port szimatolta,
melyet az attalосzi csikók lába kavart.
Zúgva zihálva a mérges harc még dúlt, de a győztest
tudta a sok nép már, és kiabálta nevét.
Élísznek koszorúja s a dicsfény Pergamoné lett,
nagy Philetairoszhoz így jut örömteli hír.”
(Kertész, 2002)

Joachim Ebert (1982) szerint a felirat történeti érdekességét két dolog adja meg: egyrészt hangsúlyozza a Hellasz legtávolabbi részeiről érkezett versenyzők nagy számát, másrészt a nézők jelentős tömegét. Ez szerinte arra a körülményre utalhat, hogy Attalosz a győzelmét feltehetően a játékok 500 éves jubileumán, Kr. e. 276-ban aratta. Ez egy teljesen logikus következtetés, kiváltképp, mivel a felirat győzelmi híradása annak a Philetairosznak szól, aki Kr. e. 283 és 263 között állt Pergamon élén. Az olümpiai győzelem politikai jelentőségét aláhúzza az a tény, hogy az azt megörökítő felirat az Attalida-kor legkorábbi írásos emléke, ami Pergamonból előkerült.

Ebert hipotézise néhány további érveléssel támasztható alá. Az első Attalidák genealógiájával *R. E. Allen* (1983) foglalkozott legbehatóbban. A korábbi kutatásokat összefoglalva a következő megállapításokra jutott: Az Attalida-dinasztia alapítója az a Philetairosz volt, aki antik források szerint 80 esztendőskorában, Kr. e. 263-ban halt meg, következésképp 343 körül született. Ő maga gyermektelen volt, két öccse közül Eumenész volt az idősebb, míg Attalosz a fiatalabb. Philetairosz 283-ban, körülbelül 60 éves korában szerezte meg Pergamon városa felett az uralmat, és ezt követően alapította meg a helyi *dünaszteiát*, vagyis korlátozott monarchikus hatalmat (*Rostovtzeff*, 1941; *Hansen*, 1971; *Kertész*, 2000). Amikor élemedett életkora miatt örököséről akart gondoskodni, egyik unokaöccsét, fivére Attalosz hasonló nevű fiát adoptálta, mivel idősebb öccse, Eumenész 279-ig a paphlagoniai Amasztrisz városának helytartójaként hasonló pozíciót töltött be, mint ő. Eumenész tehát nem tartózkodott Pergamonban, oda csak 279 után települt be. Eumenésznek is volt egy Eumenész nevű fia, aki az öröklés szempontjából később jött számításba. Az adoptált ifjabb Attalosz favorizált helyzetét jellemzi, hogy valószínűleg 280 körül összeházasították a Szeleukida-ház tagjával, Antiokhisszal. Ezt a helyzetet tükrözi egy, a 270-es évekből származó delphoi felirat, amelyben az *amphiktüonia* (az Apollón-szentélyt felügyelő vallási szövetség) a dinasztia tagjainak különféle előjogokat garantált, így viszonzva Philetairosz gazdag ajándékait:

„A delphoiak elhatározták, hogy Philetairosznak, fiának Attalosznak és testvéreinek, Eumenésznek, pergamoniaknak vendégbarátságot (*proxenia*), elsőséget a jóslatkérésben (*promanteia*), az első sorokban való ülés jogát (*proedria*), tárgyalások esetén az első szó jogát (*prodikia*), sérthetetlenséget (*aszulia*) és minden olyan előjogot megadnak, amelyeket más jötevőknek és vendégbarátoknak is biztosítottak...”
(*Holleaux*, 1938)

A felirat keletkezésének idején Philetairosz Attalosz nevű öccse már halott lehetett, és másik öccsének Eumenész nevű fia még nem jött szóba a trónöröklésnél. Amikor azonban 263-ban Philetairosz meghalt, akkor már az általa adoptált Eumenész nevű unokaöccse követte őt a hatalomban (*Rostovtzeff*, 1941; *McShane*, 1964; *Hansen*, 1971). Miért adoptálta a dinasztiaalapító ezt az Eumenészt? Valószínűleg azért, mert a korábban kijelölt Attalosz meghalt, vagy valamilyen ok miatt kiesett az uralkodó kegyéből. Az olümpiai győzelem Ebert által feltételezett időpontjában (276) viszont Attalosz még potens örököse volt az uralomnak, sőt dinasztikus házassága egy Szeleukida hercegnővel határozottan utalt kiemelkedő pozíciójára. Ez a körülmény indokolta azt a politikai fontosságot is, amit a sportsikernek tulajdonítottak.

Philetairosz fő politikai célkitűzése az volt, hogy Pergamon frissen alapított dűnasztiáját elismertesse a hellén közvéleménnyel. E cél érdekében ajándékozta meg bőkezűen többek között Apollón delphoi szentélyét is, és ennek az igénynek feleltek meg a delphoi *amphiktüonia* vezetői akkor, amikor előjogokat szavaztak meg a dinasztia tagjai számára. Megjegyzendő, hogy ezeket az előjogokat általában elnyerték a szentély jótévisi és szövetségesei (*Dittenberger*, 1903-1905 és 1917). Ám Pergamon vezetőinek célja éppen az ezek közé történő integrálódás és ezáltal a nemzetközi elismerés megszerzése volt (*Schalles*, 1985; *Kertész*, 2010). Hasonló célok vezérelhették Attaloszt akkor, amikor részt vett az olümpiai játékokon. Fejedelmi elődjek közül Kr. e. 572-ben Kleiszthenész, Sziküón türannosza győzött ott a négyesfogatok versenyén; 532-ben az athéni Peiszisztratosz lett bajnok Kimón előzékenysége folytán, aki lemondott a javára olümpiai győzelméről. 504-ben a spártai király, Démaratosz, 488-ban a szicíliai Gela, majd Szürakuszai türannosza, Gelón, 476-ban az akragaszi türannosz, Thérón, 468-ban Szürakuszai türannosza, Hierón, 460-ban Küréné királya, IV. Arkeszilaosz, 408-ban I. Arkhelaosz makedón király, 396-ban és 392-ben a spártai királylány, Küniszka, 352-ben a makedón II. Philipposz ért el győzelmet a négyesfogatok nagy presztízsnyeréséget jelentő versenyén (*Moretti*, 1957. no. 96, 124, 157, 185, 220, 246, 268, 349, 373, 381, 439). Ilyen elődök nyomdokába lépni a 384-ben hivatalos versenyszámmá lett csikó négyesfogatok versenyében ugyancsak fontos lépést jelentett a nemzetközi tekintély megszerzésének útján.

Az idézett delphoi határozat és az Attalosz olümpiai győzelmét megörökítő pergamoni felirat tehát azonos politikai célokat szolgált. Mivel a delphoi dokumentum első jelentős elemzője, *M. Holleaux* (1938) sem tudott pontos dátumot meghatározni annak megszületéséhez, és az olümpiai győzelem időpontja is vitatott, csak feltételezhetjük, hogy mindkettőt jogosan datálhatjuk a 270-es évek első felére.

A 270-es évekre utalhat az a körülmény is, hogy Polübiosz szerint az Olümpiában győztes Attalosz fia, a későbbi I. Attalosz király 197-ben, 72 esztendősen hunyt el (*Polübiosz*, XVIII, 41; *Livius* XXXIII, 21), következésképp 269-ben született. Mivel atyja helyett valamikor ezt követően adoptálta Philetairosz az ifjabb Eumenészt, nagy a valószínűsége annak, hogy az olümpiai győzelem valóban a 270-es évekre, talán éppen 276-ra tehető. (A 268-as év olümpiai versenyén a makedón Belisztikhé nyerte ezt a számot [*Moretti*, 1957. no. 549]).

A sporttárgyú feliratok, amelyek bepillantást adnak Pergamon és a hellénizmus kulturális történetébe, jelentékeny részét teszik ki azoknak a leleteknek, amik nagyjából akkor kerültek nyilvánosságra, amikor az említett győzelmi felirat is, vagyis az olimpiai eszme újjáéledése és a modern olimpiai mozgalom kialakulása idején. E feliratok többsége a Niképhoria elnevezésű pergamoni sport- és művészeti versenyekre vonatkozik (*Kertész*, 2010).

Kr. e. 182-ben, több katonai győzelmét követően II. Eumenész pergamoni király, az olümpiai győztes Attalosz unokája felújította az Athéna Niképhorosz (Győzelemhozó Athéna) tiszteletére rendezett játékokat és áldozati szertartásokat (*Niképhoria*), és felszólította a hellénisztikus világ államait és fő intézményeit arra, hogy ismerjék el a játékok új formáját (*Hansen*, 1971; *Allen*, 1983). Mint azt a delphoi *amphiktüonia* válasza is tartalmazza, az új forma azt jelentette, hogy a Niképhoria játékeinak sportversenyeit az olümpiai, a művészeti vetélkedőit pedig a püthói játékokkal azonos módon rendezik meg (*Dittenberger*, 1917. no. 630). Így a Niképhoria *iszolümpiosz* (az olümpiaival egyenrangú) és *iszopüthiosz* (a püthóival egyenrangú) *agon* (versenyjáték) lett. A feliratok tanúsága szerint a delphoi *amphiktüonián* kívül az *aitól szövetség* (*Dittenberger*, 1917. no. 629), egy ismeretlen nevű kariai város (*Welles*, 1934. no. 49), valamint Kósz (*Welles*, 1934. no. 50) kapott hasonló felkérést. Utóbbi egy részletét idézzük:

„...és most, miután elhatároztuk, hogy a Niképhoria játékeit leghűségesebb görög barátainkkal együtt koszorús versenyekként fogjuk megünnepelni, mivel a háborúban nagy győzelmeket arattunk, elküldtük hozzátok szent követként...-t Magnésziából, egy férfiút, aki érdemei miatt elsőrendű tiszteletet élvez udvarunkban, és a színházban díszhelyen ülhet, ...-t Mürinából és Megónt Epheszoszból, akik a mi legtiszteltebb barátaink, valamint ...-t és Kalaszt Pergamonból, olyan férfiakat, akiket kiválóknak gondolunk, és akik mint polgárok elérték mindent, ami életkorukhoz illik, olyan férfiakat, akiket városuk jelölt ki erre, mert a város

csatlakozott hozzánk a Niképhoria elismerésében. Ti helyesen fogtok cselekedni mind az istenek, mind a mi irányunkban, ha elismeritek a Niképhoria (új formáját) és a szentély sérthetlenségét, amint az megfelel nektek...”

A Kósz tanácsához és népéhez írott levélből kiderül, hogy azok a városok, amelyek az Attalida-dinasztia fennhatósága alatt álltak – itt konkrétan Magnészia, Mürina, Epheszosz van megnevezve – ugyancsak kaptak felszólítást a Niképhoria elismerésére. A felkérésnek nyilván éppúgy eleget tettek, mint az aitolok, Delphoi vagy az ismeretlen nevű kariai város. Egyértelmű, hogy az *iszolümpiosz agon* rendszeres megrendezésével Pergamon hozzájárult ahhoz, hogy a hellénizmus korszakában az olimpiai mozgalom az addiginál szélesebb földrajzi körben váljék ismertté és népszerűvé. Talán ezt az érdemét ismerték el az athéniak akkor, amikor Kr. e. 174 körül dedikációt állítottak Olümpiában az egykoron ott győztes Attalosz Philetairosz nevű unokájának (Dittenberger, 1917. no. 641). Ez a férfiú a lovassportok kedvelője lehetett, hiszen tudjuk róla, hogy 178 során győzelmet aratott fogatával az athéni Panathénaia versenyén (Hansen, 1971; Kertész, 1998).

Az említett dokumentumok közül az Attalosz győzelmét megőrkítő felirat 1890-ben került a széles nyilvánosság elé (Fränkel, 1890). A kariai városhoz írott levelet Párizsba vitték, és 1885-ben állították ki a Louvrebán (Welles, 1934). Az aitolok pozitív válaszát II. Eumenész felkérésére első ízben 1881-ben publikálták (Dittenberger, 1917), míg a delphoiak dekrétuma 1909-ben vált közismertté (Holleaux, 1938). A Philetairosz nevét tartalmazó dedikáció az *Inscriptionen von Olympia* I. kötetében, 1896-ban jelent meg először (Dittenberger, 1917). A széles közvélemény tehát éppen a modern olimpiai mozgalom kibontakozása idején jutott azoknak a dokumentumoknak a birtokába, amelyek feltárták a hellénisztikus Pergamon és Olümpia kapcsolatát. Aligha vitatható, hogy ezek a dokumentumok nem csupán a hellénisztikus korról alkotott képet gazdagították, hanem serkentően hatottak az olimpiai gondolat térnyerésére is.

Irodalom

- Allen, R. E. (1983): *The Attalid Kingdom. A Constitutional History*. Oxford.
- Altertümer von Pergamon (1912-1986): 15 kötet a berlini Német Archeológiai Intézet kiadásában.
- Coubertin, P. (1966): *Der Olympische Gedanke. Reden und Aufsätze*. Hrsg.: Carl-Diem-Institut Köln, 5 skk.
- Dittenberger, W. (1903-1905): *OGIS (Orientis Graeci Inscriptiones Selectae)*, Lipsiae, no. 66, 150, 241, 305.

- Dittenberger, W. (1917): *Sylloge Inscriptionum Graecarum*³. Lipsiae, no. 7, 189, 374, 423, 548, 549.
- Ebert, J. (1980): *Olympia von den Anfängen bis zu Coubertin*. (Von einem Autorenkollektiv unter Leitung von Joachim Ebert.) Leipzig, 133 skk.
- Ebert, J. (1982): Zur „Olympischen Chronik“ IG II/III² 2326. *Archiv für Papyrusforschung*, 28, 5-14. Ugyanez Ebert, J. (1997): *Agonismata. Kleine philologische Schriften zur Literatur, Geschichte und Kultur der Antike*. Leipzig, 237-252.
- Georgiadis, K. (2003): *Olympic Revival. The Revival of the Olympic Games in Modern Times*. Athens, 32 skk., 52 skk., 64 skk.
- Hansen, E. V. (1971): *The Attalids of Pergamon*². Ithaca and London.
- Holleaux, M. (1938): *Études d'épigraphie et d'histoire grecques. II*. Paris, 9.
- Hopp, J. (1977): *Untersuchungen zur Geschichte der letzten Attaliden*. (Vestigia 25). München.
- Kästner, U. (1986): Die Wiederauffindung des Pergamonaltars. In *Ein Jahrhundert Forschungen*, 10-21.
- Kertész, I. (1992): The Renaissance of Pergamon and the Olympic Idea. In Yannakis, Th. – Papagiannopoulou, E. – Samaras, P. – Martidis, M. (Eds): *First International Congress of Balcan Association in History of Physical Education and Sport (BAHPES)*. Athens, 1992, 118-123. A továbbiakban BAHPEs – Athén.
- Kertész, I. (1998): Some Notes on Inscription IvP. No. 10-12. *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, 38, 191-194.
- Kertész István (2000): *Hellénisztikus történelem*. (História Könyvtár Monográfiák 13). Budapest, 151-195.
- Kertész István (2002): *Az ókori olümpiai játékok története*. Budapest, 140.
- Kertész István (2007): *A görög sport világa. (A jelenbe tekintő múlt.)* Budapest, 73 skk.
- Kertész, I. (2010): The Connections between Pergamon and Delphi. (Sport and politics in the Hellenistic period.) *International Quarterly of Sport Sciences (IQSS) – Free Electronic Journal*. Budapest, 1. 17-25.
- Kunze, M. (1986): Der Pergamonaltar – seine Wirkungen auf Kunst und Literatur. In Kriseleit, I. (Ed.): *„Wir haben eine ganze Kunstpoche gefunden!“ Ein Jahrhundert Forschungen zum Pergamonaltar*. (Sonderausstellung der Antikensammlung im Pergamonmuseum November 1986 bis April 1987.) Berlin, 1986, 60-67. A továbbiakban *Ein Jahrhundert Forschungen*.
- Lennartz, K. (1974): *Kenntnisse und Vorstellungen von Olympia und den Olympischen Spielen in der Zeit von 393-1896* (Theorie der Leibeserziehung. Texte – Quellen – Dokumente 9). Schorndorf, 187 sk., 209 skk.
- McShane, R. B. (1964): *The Foreign Policy of the Attalids of Pergamum*. (Illinois Studies in the Social Sciences 53) Urbana.
- Moretti, L. (1957): *Olympionikai, i vincitori negli antichi agoni olimpici*. Rome.
- Pergamenische Forschungen (1972-1989): 6 kötet a berlini Német Archeológiai Intézet kiadásában.

- Radt, W. (1988): *Pergamon. Geschichte und Bauten, Funde und Erforschung einer antiken Metropole*. Köln.
- Rohde, E. (1982): *Pergamon – Burgberg und Altar*. Berlin.
- Rostovtzeff, M. (1941): *The Social and Economic History of the Hellenistic World*. Vol. 1-3. Oxford.
- Rühl, J. K. (1988): Das Amateurideal und der Einfluss Griechenlands auf die Olympischen Spiele in Much Wenlock. Ein Beitrag zum Verhältnis von Pierre de Coubertin und William Penny Brookes. *ESTIA*, special issue, October 1988, 10.
- Rühl, J. K. (1992): William Penny Brookes – the Father of the Modern Olympics and his Relations to Greece. In *BAHPES – Athén*, 94-111.
- Schalles, H.-J. (1985): *Untersuchungen zur Kulturpolitik der pergamenischen Herrscher im dritten Jhrh. v. Chr.* (Istanbuler Forschungen 36). Tübingen
- Schalles, H.-J. (1986): *Der Pergamonaltar zwischen Bewertung und Verwertbarkeit*. Frankfurt am Main, 6-15. A könyv 15. oldalán idézett vers eredeti német szövege a következő: „Barbaren bedrohten Reich und Land / Der König schlugt sie mit starker Hand / Nun kehrt er heim, mit dem Siege geschmückt / Die Seinen umjauchzen ihn hochentzückt.”
- Schmidt, E. (1961): *Der grosse Altar zu Pergamon*. Leipzig.
- Welles, B. (1934): *Royal Correspondence in the Hellenistic Period*. New Haven.
- Yannakis, Th. B. (1992): *Zappeies kai Sygchrones Olympiades*. Athens.

A MAGYAR TORNASPORTOT ÉRINTŐ POLITIKAI HATÁSOK 1948-1956-BAN

Political influence on Hungarian gymnastics in 1948-1956

● Onyestyák Nikoletta

Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar,
Sportmenedzsment és Rekreáció Tanszék

Összefoglaló

A sportesemények, kiváltképpen az olimpiai játékok nem csupán az együttműködés elősegítésére és az ellentétek áthidalására alkalmasak, hanem a politikai rivalizáció számára is színhelyet biztosíthatnak.

A második világháborút követően szovjet mintára kialakított központosított állami struktúrában a kommunista sportpolitika számára kiemelt fontosságú feladattá vált a kiváló nemzetközi sporteredményeken keresztül a rendszer legitimitásának a bizonyítása. Annak ellenére, hogy a világháború komoly károkat okozott a sport infrastruktúrájában, a politikai, ideológiai, intézményi és financiai nyomás hatására az 1950-es években a magyar csapat mégis kiemelkedő teljesítményt nyújtott az olimpiai játékokon. Magyarország eddigi 15 tornasportban szerzett olimpiai bajnoki címe közül hét a második világháborút követő három olimpián született meg.

A magyar torna aranykorszakának az 1956-os olimpia vetett véget, ugyanis a Melbourne-be kiutazott kilenc tornászunk közül öt döntött úgy, hogy a vasfüggönyön kívül kezd új életet.

Kulcsszavak: torna, olimpia, politika, 1948-1956

Abstract

Sporting events, can not only increase understanding, facilitate cooperation and bridge differences but they can provide a stage for political rivalries and struggles, as well.

After World War II, the soviet model state structure was introduced in Hungary, and according to the communist sport policy the main target was to attain sporting supremacy, particularly throughout the

Olympic Games. Although the war caused big damages in the sport infrastructure, and the circumstances of the preparation were not ideal, the political, ideological, institutional and even financial pressure resulted in outstanding sporting results in the 1950s. Seven out of the total 14 Hungarian Olympic gold medals in gymnastics were obtained in the first three Summer Games after the war.

This golden time period in Hungarian gymnastics was cut through in 1956, when after the soviet intervention in the Hungarian revolution five of the nine Olympic gymnasts decided not to go back to Hungary, but try to start a new life outside the iron curtain.

Key-words: gymnastics, Olympic Games, politics, 1948-1956

Bevezetés

A 20. században a sport nemzetközi intézményesülése lehetővé tette, hogy egyes nemzetek nemzetközi hírnévre tegyenek szert, és a sporttörténelem kiemelkedő sportteljesítményekről tudjon megemlékezni. Ugyanakkor népszerűségénél és elterjedtségénél fogva a sport sok esetben a politikai vezetők eszközévé vált, hiszen a sport egy olyan érintkezési felületet biztosít eltérő politikai elveket, ideológiákat valló nemzetek számára, mely bizonyos politikai, gazdasági játszmák megvívására is alkalmas. A politikai élet funkcionáriusai felismerték azokat az értékeket, melyeket a sport hordozni képes, így stratégiai eszközként kezdték azt alkalmazni.

A Nemzetközi Olimpiai Bizottság megalapításával, majd az első újkori olimpia megrendezésével Pierre de Coubertin báró olyan rendezvénysorozatot ültetett át a 20. századba, ami az ókori Görögországban – szakrális jellegén túlmenően – arra volt hivatott, hogy az egymással vetélkedő városállamok számára biztosítsa a fair play, a test-test elleni nemes küzdelem és a béke lehetőségét. Ez az elképzelt békeeszmény az ókorban sem tudott maradéktalanul megvalósulni, Coubertin báró mégis azt remélte, hogy egy egész világra kiterjedő olimpiai mozgalom képes lehet előhozni időről időre az egyetértést, és a nemzetek közötti küzdelemben a játék örömeit. A múlt század embere azonban nem tudott élni ezzel a lehetőséggel, annál is inkább, hiszen a nemes célkitűzések egy viharos történelmi korszak előestéjén születtek meg, melynek háborús, társadalmi, ideológiai, gazdasági és politikai konfliktusai a lefektetett coubertini elvek megvalósulásának több ízben gátat szabtak. A 20. században napvilágra kerültek olyan, nagy jelentőséggel bíró, új, mindezidáig ismeretlen ideológiai áramlatok a világon, melyek alapvetően meghatározták az évezred végének politikai folyamatait.

A 20. század második felének sajátos hidegháborús rendszerében, a második világháború után kialakuló megosztott világban a politikum és az ideológia sportszférát érintő hatása rendkívüli jelentőséggel bírt, a politikai döntések többször mélyrehatóan rengették meg a sportvilágot, kifejezett módon pedig a nyári olimpiai játékokat.

A második világháborút követően hazánkban a Szovjetunió hathatós támogatásával sikerült a szocialista-kommunista ideológiát valló pártoknak fokozatosan átvenni a teljes hatalmat, Magyarország szocializmust építő nemzeté vált, a sport területének a politikai vezetés pedig az ideológiát támogató, stratégiai szerepet szántak. A rendszer sajátosságai nyomon követhetőek a háború utáni olimpiák tanulmányozásával is, ugyanis a magyar csapat körüli politikai tevékenység tiszta képet ad arról, hogy miként látták a sport szerepét a Magyar Dolgozó Pártjában.

A magyar tornasport igen sikeres múlttal rendelkezik, egyik kiemelkedő időszaka éppen az 1940-es, 1950-es években volt. Munkánk célja annak bemutatása, hogy a második világháborút követően oly jelentős sikereket elérő torna sportágat, szakembereit és versenyzőit miként érintette a politikai akarat sportban való érvényesülése, milyen következményei voltak a pártakaratnak a sportolók és sportszakemberek olimpiai szereplésére, viselkedésére, sportpályafutására.

A kérdések megválaszolásához a korabeli állampárt, a kapcsolódó minisztériumok, sportszervezetek és a Magyar Olimpiai Bizottság (MOB) dokumentumainak tanulmányozására került sor, valamint a korszak kiemelkedő tornászainak életútját bemutató kiadványok adatait vettük alapul.

A magyar tornasport szereplése az olimpiákon

Magyarországon a tornasport kialakulása a 18. századhoz köthető, amikor is a külföldi tornarendszerek híre lassan hozzánk is eljutott. Elsősorban Guts-Muths, majd Jahn fejlesztette ki azt a német rendszert, mely Magyarországon is kifejtette hatását. Az első nyilvános testgyakorda 1817-ben, az evangélikus gimnáziumban nyitotta meg kapuit, a torna célja ekkor kimondottan a polgárság szórakozása, szórakoztatása volt.

1830 őszén, Pesten Testgyakorló Intézetet alapítottak, azonban ez csak kisgyermekek tornáztatásával foglalkozott és csupán két évtizeden át működött. Nagy előrelépést jelentett az, mikor 1863-ban Matolay Elek, Szontágh Ábris és Bakody Tivadar megalapították a Nemzeti Torna Egyletet, és ezzel megindították a magyar tornasportot. Az elkövetkezendő évtizedekben a vidéken való terjeszkedés, a szakemberigény kielégítése és a tornatermek építése volt a fő feladat,

majd a létrejövő egyesületek felett igény támadt egy szövetségi keret létrehozatalára, így 1885. június 29-én megalakult a Magyarországi Tornaegyletek Szövetsége (MOTESZ), Hegedüs Sándor elnökletével (Karácsony, 2002).

Az 1896. évi első újkori olimpián, Athénban magyar férfi tornászok is részt vettek. A 13 nemzet tornászai között indult Kakas Gyula és Weisz Dezső. A magyar versenybíró Isseni Iszer Károly volt. Az 1906-os athéni köztes olimpián másodszor szerepelt magyar tornász, Erődi Béla, aki második helyen végzett kötélmászásban, valamint tornapentatlonban 90 ponttal, a torna-hexatlonban¹ 110 ponttal első osztályú minősítést szerzett.

Az első világháború komoly károkat okozott a tornasport létesítményeiben, hiszen a legtöbb tornatermet katonai célra vették igénybe, ráadásul – feltehetően a trianoni békeszerződés következményeként – 1920-ban a nemzetközi szövetség törölte tagjai sorából a MOTESZ-t, és annak ellenére, hogy már 1924-ben kérelmezték a nemzetközi szövetségi tagság megújítását, erre csupán 1926-ban került sor. Az 1928-as amszterdami olimpián szerepelt először a női torna, így a magyar tornászlányok is először vettek részt e jeles eseményen, és ott lehettek újra a magyar férfi tornászok is.

Az 1932-es év a magyar torna részére meghozta az eddigi legnagyobb sikert, amikor is a Los Angeles-i olimpián a magyar tornasport képviselőjében Pelle István megszerezte első olimpiai aranyérmét. A politikai hatalom részéről nagy elismerést jelentett, hogy Magyarország kormányzója a sikeres olimpiai szereplés megbecsüléseként Pelle Istvánt a IV. osztályú polgári érdemkereszttel tüntette ki. Női tornászaink olimpiai sikersorozata 1936-ban vette kezdetét, amikor is az összetett csapatversenyben együttesünk a harmadik helyen végzett 499 ponttal Németország és Csehszlovákia mögött (Karácsony, 2002).

A magyar sport helyzete a második világháború után

A nagy világegés alatt az olimpiai játékok nem kerültek megrendezésre. London 12 év elteltével elvállalta a nagy kihívást jelentő feladatot, hogy 1948-ban békés színteret teremt a nagy hagyományokkal rendelkező olimpiai sportversenyek megrendezésének. A szervezőknek nem csupán saját újjáépítési problémáikkal és nyersanyaghiányukkal kellett szembenézniük, hanem a háború utáni nemzetközi politikai rendszer a világ számos részén, így többek között Kelet-Európában is érzékeny helyzetet hozott létre. A háború utáni politikai zavarok oda vezettek Magyarországon, hogy 1948-ra a szovjet típusú szocializmust építő erők

¹ A tornapentatlon versenyszámjai: korlát, nyújtó, gyűrű, ló és ugróasztal, torna-hexatlon: pentatlon plusz lólengés.

teljes mértékben átvették a hatalmat, létrehozva a Rákosi Mátyás nevével fémjelezhető pártállami diktatúrát.

A második világháború után az első szabad választásokat 1945. november 4-én tartották, ahol a Független Kisgazdapárt elsöprő győzelme ellenére, szovjet nyomásra koalíciós kormányt voltak kénytelenek létrehozni, a három baloldali párt (Magyar Szociáldemokrata Párt, Magyar Kommunista Párt, Nemzeti Parasztpárt) részvételével. A kommunisták szalámitaktikájának köszönhetően sikerült megbontani a vezetés egységét, és 1947, a választások erőteljes manipulálásával ugyan, már a kommunista párt győzelmét hozta, előrevetítve az 1948-ban megszilárduló totalitárius diktatúra kezdetét.²

A koalíciós kormány időszakában minden politikai erő igyekezett a sportban rejlő lehetőségeket kihasználni. Néhány nappal Budapest ostromát követően, 1945 februárjában, a debreceni átmeneti kormányzat felállította a Nemzeti Sport Bizottságot (NSB), és olyan kiemelkedő, sportszakmához kötődő személyiségek, mint a későbbi olimpiai bajnok Németh Imre, vagy a sportújságíró Zempléni Antal és Pataky Károly közös erővel kardoskodtak a magyar sportélet újraélesztése ügyében. Mező Ferenc „Az olimpiai játékok múltja és jelene”³ című sikeres beszéde nagy lökést adott a MOB összehívásához.

Mindezek a kezdeményezések kiemelkedő jelentőséggel bírtak, ugyanis a háború nagy veszteségekkel sújtotta a magyar sportot. Sok sportoló, úszók, vízilabdázók, vívók, labdarúgók veszítették életüket a háborúban vagy a fasiszta megtorlásokban. A sportszakma is jelentősen sérült a háborúban, edzők, sportvezetők is áldozatokká váltak, így például az MTK elnöke Brüll Alfréd, vagy a magyar olimpiai mozgalom megteremtője, Kemény Ferenc.

A háború utáni első központi sportirányító szerv, az NSB működését és hatásköreit, nem sokkal megalakulása után, a parlament is elismerte. A szervezet szabályzataiban egyértelműen kijelölték a fő feladatköröket: a sportági szövetségek újraélesztése, a magyar sport helyzetének felmérése, értékelése, fő intézményeinek újbóli felállítása. A szervezet politikai megbízást is kapott: listát kellett készítenie azokról a sporthoz köthető egyénekről, akik németbarátok voltak, vagy valamilyen módon a fasiszta párthoz kötődtek.⁴ Ez a politikai irányvonal a korszak magyar sajtójában is nyomon követhető volt. Az 1945 április 24-én útjára induló *Népsport* vezércikkében a szerkesztő kifejti: „Már most leszögezzük tehát, hogy igenis politizálni fogunk... Politizálni fogunk, és minden erőnkkel azon leszünk, hogy a náci lélekrombolás utolsó nyomait is eltüntessük a

2 <http://vmek.niif.hu/02100/02185/html/590.html>

3 Mező Ferenc Hagyaték, K 67-13. Magyar Sportmúzeum.

4 A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízólevele. 1945. február 20. 1039/1945.

magyar sportból. [...] A népbútító reakció sportorgánuma örökre elnémult. Tudjuk, amikor a helyébe lépünk, nekünk más, tisztább utat kell választanunk. Szegényen, egyetlen fillér nélkül indulunk neki ennek az útnak, de harcos baloldali múlt áll mögöttünk...”

1945. november 23-án a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium sportosztálya hasonló hangvételű írást adott közzé a magyar sporteletről: „...ahol a Vörös hadsereg katonái már meglengették a szabadság zászlaját, az élet szikrája újra kigyúlt. [...] A szövetségek munkáját demokratikus alapokra helyezzük; az új tisztségviselőket ellenőrizzük, annak érdekében, hogy biztosak lehessünk abban, hogy semmiféle szerepük nem volt az elmúlt évek fasiszta sportjának kialakításában és működtetésében.”⁵

Ami a sport gyakorlati szerveződését illeti, az egyes politikai pártok sportosztályai tagsági alapokra helyezkedve új egyesületeket hoztak létre. A szociáldemokraták megalkották a Barátság Egyesületet, a Kinizsi a Független Kisgazda Párthoz tartozott. Amikor 1947. január 7-én megérkezett a meghívólevél az 1948-as londoni olimpiára, a pártok sportkongresszust hívtak össze, melynek keretében komoly vita alakult ki a magyar sportirányítás és a MOB újraszervezésének a kérdésében. A szervezet jövője kapcsán, annak függetlensége állt a vita középpontjában, melyet a kommunisták ellenében meg is szavaztak. A MOB 1947. február 16-án állhatott újra fel, az elnöki székbe a kommunista Jámbor Alajos, a társelnöki pozícióba a független kisgazda Barcs Sándor, míg a főtitkári pozícióba Verebes Jenő került.

A Magyar Kommunista Párt (MKP) hamar rájött arra, hogy a politikai ideológia támogatására a sport remekül felhasználható. 1947 novemberében a párt kiadta 29 pontos sportprogramját „*a magyar sport kérdéseinek megoldását*” tűzve zászlajára. A programban kiemelték a tömegsport erősítésének az igényét, a minőségi sport fejlesztésének szükségességét, a sportoktatás szerepét, a sportolók egészségének a fontosságát, valamint azt, hogy meg kell erősíteni a sport intézményrendszerét, illetve a nemzetközi sportkapcsolatokat a demokratikus országokkal.⁶ A koalíciós időszak végén, az öt kormányzó pártot tömörítő Magyar Nemzeti Függetlenségi Front szintén mélyrehatóan foglalkozott a sport kérdéseivel, és felhívta a figyelmet arra, hogy a legégetőbb feladat a londoni olimpián való szereplés biztosításához szükséges anyagi feltételek előteremtése kell, hogy legyen.⁷

5 A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium összefoglaló jelentése. 1945. november 23. NSB-iratok, 1946-178.

6 Népsport, 1947. november 23.

7 A Nemzeti Sport Bizottság dokumentumai. 1948 március 1. Vegyes iratok, 18. csomó.

Az olimpiai játékokra invítáló meghívó 1947-es megérkezésekor a sport felügyeletét gyakorlatilag teljes mértékben kézben tartó MKP soraiban vita tárgyát képezte az olimpiai szereplés. Néhány keményvonalas párttag úgy vélte, hogy a kommunista országok olimpiai részvétele káros lehet, azonban a többség azzal érvelt, hogy egy sikeres olimpiai szerepléssel Magyarország a népi demokrácia sikerességét bizonyíthatja. Leszögezték azt is, hogy a sportvezetők és sportolók csupán megfelelő politikai felkészülés után vehetnek részt a játékokon, megóvva ezzel őket a káros kapitalista ideológia hatásától.

1948 tavaszán a Nemzeti Sport Hivatal (NSH) kezébe került a magyar állami sportirányítás. A MOB az újonnan életre hívott állami, politikai szerv fennhatósága alá került. A nyugati országokban rendezett nemzetközi versenyeken a magyar sportolók ezután csak az állambiztonsági hatóságok ellenőrzését követően vehettek részt. Az állambiztonsági hivatal kommunista ügynököket tömörített, akik mindenhol jelen voltak, mindenhova beépültek, a hivatalnak még sportolókat is sikerült a kötelékeibe szervezni. Külföldi versenyek alkalmával a párt, a sportági szövetség, esetleg az NSH ügynökei is kísérték a magyar csapatot, bizonyos esetekben egyenesen az NSH, illetve a MOB vezetőinek, Sebes Gusztávnak és Hegyi Gyulának kellett személyes garanciát vállalnia egyes politikailag kevésbé megbízható sportolókért.

London, 1948

A nemzetközi sportsikerek igénye egyes esetekben felülírta az alapvető szabályokat, ráadásul az állam jelentős pénzeket juttatott a sport területére az élsport támogatására. Az MKP egyértelműen kijelölte a londoni olimpiához köthető elvárásokat: „Magyar sportolók londoni sikere növelheti nemzetközi megbecsülésünket, megerősítheti a hitet a magyar újjáépítés sikerességében, és a magyar sport erejének nemzetközi elismeréséhez vezethet.” (*Kutassi*, 1987. 150.)

A kijelölt feladat megoldásához járult hozzá az is, hogy 1948. május 4-én, kevesebb, mint három hónappal az olimpia megnyitóünnepsége előtt, az NSH egy közös edzőtábor létesítéséről hozott döntést. Ennek helyszíne Tata lett, mivel úgy tartották, hogy ennek a városnak a klímája hasonlít legjobban a londoni párák környezethez, amihez a sportolóknak időben alkalmazkodniuk kell. A létesítmények tájolásánál a londoni létesítmények elhelyezkedését utánozták le. 1948. május 30-án kezdődtek az építkezések, és alig egy hónap elteltével elkészült egy fedett sportszarnok, egy csónakház, egy tornaterem, egy atlétikai pálya, egy istálló, valamint öltözők, a helyi kollégiumot pedig átalakították a sportolók befogadására alkalmas modern szállássá.

Kezdetben a tizenhárom sportági szövetség közül tizenegy ellenezte a közös edzés ötletét, azzal érvelve, hogy veszélyes lehet a játékok potenciális résztvevőit kiszakítani megszokott családi környezetükből, ráadásul a sportolók nem tudnák ott szabadidejüket értelmesen eltölteni, és aggódtak a létesítmények gyenge felszereltségi állapota miatt is (Váradi, Marton, 1982). Végül is a sikeres olimpiai szereplés igazolni látszott az edzőtábor létjogosultságát. Sportolók visszaemlékezéseikben elsősorban a háború után szokatlanul bőséges étkezési lehetőségeket, és a közösségi együttlét pozitív hatásait emelték ki Tata kapcsán. Bóbis Gyula birkózó olimpiai bajnok visszaemlékezésében olvashatjuk, hogy „24 éve versenyzem, [...] és alapvető problémám mindig az volt, hogy nem tudtam megfelelően étkezni. Hálás vagyok jelen sportvezetőinknek, hogy ez többé már nem jelent nehézséget. Örülök a tatai edzőtábornak, ahol sikerült 107 kilóra felerősödnöm.” (Szalay, 1985. 76.) Elek Ilona és Elek Margit a magyar csapat összhangjának fontosságára helyezte a hangsúlyt: „Különféle sportágak versenyzői voltunk ott együtt, néztük egymás edzéseit, kihívásait, és hamar egy közösség kovácsolódott belőlünk. Így egy egységes, mindenre elszánt magyar csapat tudott kiutazni Londonba.” (Elek I., Elek M., 1968. 77.)

A visszaemlékezésekből kitűnik, hogy a sportolói lét kiváltságos lehetőségeket teremtett, biztonságot, ellátást, a külföldre utazás lehetőségét, ráadásul a hatóságok a nyugati termékek importálása felett is szemet hunytak esetükben. A felkészülés időszakában a sportolók jövedelme megemelkedett, lakhatási gondjaikat megoldották, és anyagi támogatással készülhettek a versenyekre (Papp, 1998).

A magyar csapat szereplése az első háború utáni olimpián messzemenőig megfelelt a kommunista párt elvárásainak, 28 érem (10 arany, 5 ezüst és 13 bronz) megszerzésével a nemzetek nem hivatalos pontversenyében Magyarország a negyedik helyen végzett. Az 1948-as olimpia a következő évtized magyar tornasportjának elbűvölő sikereit is bevezette.

A londoni olimpián a tornaversenyeket az Empire Stadiumban rendezték volna, azonban egy nagy vihar a létesítményt alkalmatlanná tette a sportversenyek lebonyolítására, így azokat áthelyezték az Empress Hallba. Az olimpiáról szóló hivatalos jelentés kiemeli, hogy tornában a háború utáni verseny ugyanazt a magas színvonalat hozta, amit a világháború előtti időkben már elért a sportág, és külön kihangsúlyozza, hogy a nagy világegésben kifejezetten sújtott kelet-európai térségekből érkező férfi tornacsapatok fizikai állapota meglepően jónak bizonyult.⁸ Magyarország a női összetett csapatversenyben ezüstérmet szerzett, a

8 Official report of the 1948 London Olympic Games,

<http://www.la84foundation.org/6oic/OfficialReports/1948/OR1948.pdf>, 545. p.

férfiak ugyanebben a számban a harmadik helyen végeztek, emellett további két egyéniben szerzett bronz-, egy ezüst- és egy aranyérem gazdagította a magyar termést.

A hosszú háború hatása abban is tükröződött, hogy a tornacsapatok átlagéletkora a sportághoz mérten meglehetősen magas volt, többek között a magyar csapat átlagéletkora is 30 év feletti volt. A legsikeresebb magyar tornásznak Pataki Ferenc bizonyult, aki már 1940-ben részt vett volna az olimpiai játékokon, ha a háború nem lép közbe, így további nyolc évet kellett várnia, és készülnie arra, hogy bebizonyítsa a világ előtt: talajon nem talál legyőzőre. Ráadásul csapattársa, Mogyorósi-Klencs János állhatott mellette a dobogón ezüstéremmel a nyakában. Lóugrásban azonos pontszámmal mindketten bronzérmeket szereztek, és még egy csapat harmadik hellyel is gazdagították a gyűjteményüket.

Pataki jól szimbolizálta a háború utáni politikai változásokat, melyek a sport területére is begyűrűztek. Sportpályafutását Budapesten, a VII. kerületi Levente Egyesületben kezdte, mely az 1921-es, ún. testnevelési törvény rendelkezései következtében alakult meg, az első világháború utáni politikai irányultsághoz illeszkedve. A leventemozgalom elsődleges célja az volt, hogy intézményi keretet adjon minden 21 év alatti férfi sportolásához, mely révén a harcképes fiatalok békeszerződésben korlátozott katonai kiképzését is igyekeztek valamelyest pótolni. A második világháború után a szovjetbarát magyar vezetés első lépései közé tartozott a leventemozgalom megszüntetése, így Pataki Ferencnek is egyesületet kellett váltania, előbb a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) felügyelete alatt működő Munkás Testedző Egyesület versenyzője, majd 1950-től a Vörös Meteor Egyesület tornásza volt.

A londoni játékok után a hazatérő magyar csapatot Kádár János belügyminiszter fogadta, és üdvözlőbeszédében értékelt a sportolók szereplését: „Minden egyes helyezés megszerzése sportszerű, de hallatlan erős küzdelem, megfeszített akarat és erő eredményeképpen jöhetett csak létre. Ezért fogadják itt a nyilvánosság előtt olimpiai bajnokaink és helyezést elért sportoló honfitársaink a magyar kormány őszinte jókívánságait sikereikhez.”⁹

Kádár a sportnapilapnak adott interjújában már propagandisztikusabban fogalmazott, azt hangsúlyozta, hogy az olimpiai játékokon mutatott kiváló szereplés a magyar dolgozó emberek önfeláldozásának eredményeként értékelhető: „A sport nemzetközi porondján tisztában vannak azzal, hogy a magyar sportélet felemelkedését az új, demokratikus kormányzó erőknek köszönheti. Éltsportolóink megérdemelt módon képviselőivé váltak a mély

9 <http://m.mno.hu/szemeszed/sikersztori-27-erem-londonban-1095039>

elnyomásból előtörő, magyar dolgozó embereknek. Nemzetünk dolgozik és építkezik. A sport területén élsportolóinknak kell a zászlóvivő szerepét vállalniuk ebben a nagy építkezési munkában!”¹⁰

Helsinki, 1952

A helsinki nyári olimpia hozta a játékok történetének eddigi legsikeresebb magyar szereplését, miután hazánk harmadik lett a nemzetek pontversenyében 16 arany-, 10 ezüst- és 16 bronzéremmel. A két világrendszer rivalizálása egyre inkább a tetőfokára hágott, és a szocialista országokban a sport egyre teljesebb mértékben a politikai hatalom kezébe került, a kiváló eredményeket a rendszer politikai céljainak megvalósítására kívánta felhasználni. Az 1951-ben létrejött Országos Testnevelési és Sport Bizottság (OTSB), a magyar sport aranykorának jeles állami sportirányító szerve lett. Az élsport irányításában a központosítás, illetve a versenysport olyan átszervezése volt jellemző, mely révén a sportegyesületeket minisztériumokhoz, erőszakszervezetekhez, iparágazatokhoz, egyes nagyüzemekhez csatolták, így a politikai hatalom állandó jelenléte a sportban biztosítva volt. Élsportolóvá válni komoly, lényegében politikamentes karrier- és anyagi lehetőséget jelentett: átlagot messze meghaladó fizetést, ellátást, a külföldre utazás lehetőségét (nyugatra is!), s az ezzel járó üzletelés lehetőségét is.

Mivel az 1952-es olimpia is a vasfüggöny túloldalán került megrendezésre, a hatalom továbbra is tartott attól, hogy egyes magyar sportolók „az imperialista szabadságot” választanák inkább. Annak érdekében, hogy ezen lehetőségek esélyeit minél kisebbre szorítsák, a nyugatra utazó csapatokat mindig egy politikai vezető (általában az OTSB vagy a pártközpont vezető beosztású munkatársa) tartotta szemmel.

Helsinki városa az 1952. július 19. és augusztus 3-a között megrendezett XV. nyári játékok megtartására 1947-ben, kilenc pályázót megelőzve nyerte el a lehetőséget. Az olimpiára 69 országból összesen 4955 sportoló érkezett, köztük szovjet, kínai, német és japán sportolók is. A politikai szempontokat is nagymértékben szem előtt tartó magyar sportvezetés, a szovjetekhez hasonlóan gondolkodva, az eredményes szereplés célja szerint készült az 1952-es megmérettetésre: „Csak azokban a sportágakban fogunk részt venni, ahol esélyünk van arra, hogy az első négy hely valamelyikét megszerezzük. Ennélfogva, a következő sportágakban kezdtük el a felkészülést: atlétika, birkózás, lövészet,

10 Népsport, 1948. augusztus 19.

evezés, kajak-kenu, kerékpár, kosárlabda, labdarúgás, ökölvívás, torna, úszás, vívás, vízilabda. [...] Az olimpiai csapat sportolóinak egyéni sport és politikai felkészítése folyamatban van.”¹¹

Magyarországról végül 189 fizikailag, szellemileg és politikailag is felkészített versenyző (162 férfi és 27 nő) utazott el Helsinkibe, a tornasportot 16 fős magyar csapat képviselte. Az 1948-as olimpia eredményei után az OTSB vezetői az egyes sportágak esélyeit tanulmányozva kihangsúlyozták, hogy a tornasportban a magyar versenyzők komoly nemzetközi sikerekre hivatottak. Ugyanakkor arra is felhívták a figyelmet, hogy elképzelhető, hogy a jövőben férfi tornában bizonyos nehézségekkel is szembe kell nézni, ami egyrészt abból adódik, hogy nincsen elegendő jól képzett edző a sportágban, másrészt pedig a szovjet modell bevezetése is csak akadozva halad előre. „Nincsen elég szakképzett edzőnk ökölvívásban és férfi tornában, ráadásul férfi tornászaink átlagéletkora meglehetősen magas. A sportolók nem edzenek teljes erőbedobással, inkább korábbi tapasztalataikra kívánnak támaszkodni. A férfi torna vezetőedzőt le kell váltani.”¹²

Ez az aggodalom, illetve nézőpont mit sem változott a játékok közeledtéig, pár héttel az olimpia előtt az OTSB felkészülési jelentésében is szerepelt a férfi torna problémája, ugyanakkor a női torna adta remények is megfogalmazásra kerültek: „Tornacsapatunk 20 sportolóból és 3 edzőből áll. A női tornászok felkészültsége kiemelkedő, sikerült tehetséges fiatalokat is felhozni a tapasztaltabb, megbízható sportolónők szintjére. A férfi tornászok felkészültsége gyengébb, a csapat tudása és egysége viselkedési problémákból adódóan nem teljesen kielégítő. Egy olimpiai győzelmet (csapat) és két-három 2-6 helyezést várunk női tornászainktól, valamint néhány pontszerző helyet a férfi tornászoktól.”¹³

A női torna versenyeken 16 csapat és további két ország egyéni versenyzői vettek részt, összesen 134 tornász. A legkiemelkedőbb magyar tornaeredmények Keleti Ágnes és Korondi Margit nevéhez fűződnek, akik talaj-, illetve felemáskorlát-gyakorlataikkal olimpiai bajnokok lettek, ezekben a számokban további egy-egy egyéni bronzérmes is elkönnyvelhettek, illetve az összetett csapatversenyben második, a kéziszercsapattal pedig harmadik helyezést is elértek.

A helsinki olimpián a magyar versenyzők, játékosok már abszolút felügyelet alatt álltak, az 1950-es évektől pártállami munkatársak

11 A Központi Vezetőség és az OTSB közös jelentése az olimpiai felkészülésről. 1952. március 5. MOL-MDP-276.f.54.cs. 183.ő.e.

12 OTSB-jelentés a nyári olimpiára való felkészülésről. 1952. június 4. MOL-MDP-276.f.54.cs.196.ő.e

13 A Központi Vezetőség és az OTSB közös jelentése az olimpiai felkészülésről. 1952. július 2. MOL-MDP-276.f.54.cs. 200.ő.e.

ellenőrizték a sportolók viselkedését, rendszerhűségét. Az állambiztonsgyi szervek tevékenysége a sport területére is begyűrűzött, a rendszer ügynökei komoly feladatokat kaptak a sportolók megfigyelése, illetve a külföldi versenyeknél a magyar csapatok felügyelete kapcsán. A helsinki olimpiára való felkészülés idején a nemzetbiztonsági hatóság az összes válogatott keretbe kerülő sportoló múltját, családját, életét ellenőrizte, és első körben 49 személy kapcsán emelt kifogásokat, majd ebből 20 főt emelt ki jelentésében, mint kifejezetten veszélyesnek ítélt egyéneket.¹⁴ A MOB elnöke igyekezett az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) vezetőjét, Farkas Mihályt meggyőzni arról, hogy sportszakmai szempontból a kifogásolt sportolók részvétele igencsak szükséges az olimpiai játékokon. Az egyik megkérdőjelezett személy a női tornászok edzője volt, aki mellett teljes mellszélességgel kiállt Hegyi Gyula és a Magyar Testnevelési és Sportbizottság: „Herpich Jenőné az egyetlen női torna edzőnk, másrészt pedig versenybíró is. A nyugat is felemelné a hangját ha nem engednénk ki az olimpiára.”¹⁵

A Helsinkibe utazó 359 fős delegáció mellett az ÁVH három alkalmazottja, ügynöke (Mészáros György, Szigeti Gyula, Iglói József) is megérkezett a finn fővárosba (*Krahulcsán, Müller, Takács, 2008*). Az ügynöki jelentésekben semmiféle különleges eseményről, atrocitásról nem érkezett hír, így a politikai vezetőség felhőtlenül örülhetett az olimpiai sikereknek.

Az olimpiai játékokat követően az MDP Központi Vezetősége jelentésében értékelte az eredményes szereplést, melynek hátterében véleményük szerint a szovjet sportmodell sikeres bevezetése és működtetése állt. A jelentésben külön kihangsúlyozták a női tornászok kiváló teljesítményét, ugyanakkor rámutattak arra, hogy a férfi torna problémáit még nem sikerült megoldani. Megállapították, hogy a férfi torna talpraállításához a sportág tömegsportban való erősítése és új tornaszakemberek kinevelése szükséges: „Férfi és női tornászaink a tornaversenyeken összesítésben 48 ponttal a második helyen végeztek. Női tornászaink rendkívüli fejlődést mutattak a londoni olimpia óta a szovjet modell bevezetésének és az edzők kiváló munkájának köszönhetően. Másrészt viszont a férfi torna jelentős visszaesése az új módszer elutasításának és a megfelelő edzők hiányának köszönhető. Kevés a fiatal férfi tornászunk. A torna tömegsporttá fejlesztése elengedhetetlen, elsősorban az iskolákban, valamint a munkások és a fiatalság körében.”¹⁶

14 Összesítő kimutatás az olimpiára utazó küldöttségről. MOL-276.f.351.ő.e.

15 A Központi vezetőség Adminisztratív Osztályának jelentése az olimpiai csapat tagjairól. Keleti Ferenc levele az ÁVH-nak. 1952. július 2. MOL-MDP-276.f.54.cs. 200.ő.e.

16 A Központi Vezetőség és az OTSB közös jelentése a helsinki olimpiai játékokról. 1952. szeptember 10. MOL-MDP-276.f.54.cs. 200.ő.e.

Melbourne, 1956

1955 decemberében az MDP Politikai Bizottsága döntést hozott a Melbourne-ben esedékes nyári játékokon való részvételről, a MOB elnöksége pedig kiválasztotta azokat a sportágakat, amelyekben helyesnek látta az olimpián való részvételt: „A Politikai Bizottság határozatot fogad el arról, hogy szerény körülmények között ugyan, de részt veszünk az 1956. évi olimpiai játékokon. Az OTSB elkezdheti ezzel kapcsolatos előkészítő munkáját. Az OTSB vizsgálja felül az olimpiára utazó csapat létszámát, illetve a költségvetést, különös tekintettel a valuta szükségletet. A létszám korlátozása ellenére a labdarúgó válogatott kiutazását biztosítani kell.”¹⁷

1956 október 19-én Hegyi Gyula, a MOB elnöke jelentésében lefektette, hogy a sportolók megfelelően felkészültek az olimpián való sikeres szereplésre és az utazásuk, valamint az ott-tartózkodásuk meg van szervezve. Október 23-án azonban kitört a forradalom, így az olimpiai út tervei is megkérdőjeleződtek.

A tornászok utolsó válogatóversenyére éppen október 23-án került volna sor a budapesti Kisstadionban, de a sportolók nagy része nem tudott megjelenni a helyszínen. Később az olimpiai csapatot egy rádiófelhívás segítségével sikerült összehívni, arra kérték az érintetteket, hogy a Margitszigeten lévő hotelben gyülekezzenek. A sportolók és a sportvezetők körében is komoly vita alakult ki arról, hogy ezekben a történelmi napokban mi fontosabb, az olimpiai részvételük vagy az, hogy itthon maradjanak. Hegyi Gyula a forradalom miniszterelnökét, Nagy Imrét kereste fel ezzel a kérdéssel, aki azt javasolta, hogy a csapat utazzon ki Melbourne-be, és képviselje Magyarországot. Nehézséget okozott az utazás kapcsán az útlevelek összegyűjtése, a formaruhák átvétele, illetve a csapat tatai edzőtáborban tartózkodó részének Budapestre utaztatása is.

A magyar küldöttség viszontagságos úton, több országon keresztül jutott el Ausztráliába, mivel az oroszok lezárták a Ferihegyi repülőtérrel. A magyar delegáció október 30-án, a forradalom győzelmének tudatában hagyta el az országot busszal Prága felé véve az útirányt, majd Nymburkban egy edzőtáborban várták a továbbutazást. November 4-én Nagy Imre kétségbeesett rádióbeszédéből itt értesültek a szovjet csapatok bevonulásáról. Két nap múlva, két francia géppel szálltak fel Prágából, bár többen vissza akartak fordulni, amikor meghallották a szovjet intervenció hírét. A Melbourne-be érkező küldöttségünket fekete karszalaggal, virágcsokorral és a Himnuszt énekelve várták a helyi magyarok. November 22-én, a forradalom leverését követő legdurvább megtorlások időszakában lobbant fel az olimpiai láng. A kiutazott

17 MDP Politikai Bizottság javaslata az 1956. évi téli és nyári játékokon való részvételről.

1955. december 1. MOL-MDP- 276.f.56.cs. 259.ö.e.

sportolók ekkor már semmiféle kapcsolatot nem tudtak létesíteni a hazaiakkal.

A magyar női tornászok ismét komoly sikereket értek el az olimpiai versenyeken, hét éremmel a Szovjetunió után a második helyen zárták a küzdelmeket. A játékokat értékelő hivatalos dokumentum kiemelte, hogy „a versenyek legnépszerűbb, és leglátványosabb része a női kéziszer csapatok versengése volt, amikor is a zenére bemutatott összehangolt kecses, koncentrált, ritmikus mozgások elbűvölték az ausztrál nézőközönséget. A magyar csapat kiemelkedő teljesítményével nyerte el az aranyérmet.”¹⁸ Egy órával a kéziszer verseny megkezdése előtt a csapat aggodalommal észlelte, hogy a gyakorlathoz szükséges szalagok eltűntek, így azokat végül nemzetiszín szalagokkal helyettesítették, ezzel is kivívva a nézők elismerését. Keleti Ágnes a kéziszer csapatossal szerzett aranyérmén túl, három egyéni számban (felemás korlát, talaj és gerenda) is megérdemelten állhatott föl a dobogó legfelső fokára (ezen kívül az egyéni és a csapat összetett versenyben ezüstérmet is szerzett).

A hazánkban kialakult feszült helyzet miatt, az olimpiai játékok politikai szempontból való kézben tartása egyre nehezebben tudott megvalósulni. A forradalom kitörésével gyökeresen új helyzet állt elő, az államvédelmiseket a forradalmárok elleni harc kötötte le. Ennek során a szervezetük teljesen szétforgácsolódott, s Nagy Imre rádióbeszédében hivatalosan is bejelentette az ÁVH megszüntetését. A forradalom leverése után a rendőrség hatáskörébe kerültek a korábbi államvédelmi szervek feladatai, melyek végrehajtására december 8-án felállt a Politikai Nyomzó Főosztály. Amikor tehát a magyar olimpiai csapat október 30-án Csehszlovákián keresztül elutazott Ausztráliába, gyakorlatilag már nem létezett politikai rendőrség, így ebből a szempontból a melbourne-i játékok tekinthetők a magyar sportolók háború utáni legszabadabb olimpiájának. Olimpikonjaink külsőségeikben is szabadon viselhették a forradalom jelképeit. Az államvédelmisek ugyan nem jutottak ki Melbourne-be, de ez nem jelenti azt, hogy a politikai rendőrség korábban beszervezett emberei sportvezetőként vagy sportolóként ne fordultak volna elő az olimpiai csapatban. Az egyik ilyen személy a Somogyvári Gyula fedőnevű ügynök volt, aki a vívóválogatott tagjaként utazott Melbourne-be. Az olimpiát követően ő sem tért haza, és részt vett a magyar sportolók Egyesült Államokba szervezett körútján (Hungarian Freedom Tour), melyről később jelentést is adott az államvédelmi szerveknek. A jelentés mint egy élménybeszámoló mutatja be az amerikai versenykörutat, s így módon az állambiztonsági szervek számára kevés operatív információt tartalmazhatott.¹⁹

18 Official report of the 1956 Melbourne Olympic Games.

<http://la84foundation.org/6oic/OfficialReports/1956/OR1956part2.pdf>, 113. p.

19 Ügynöki jelentés a melbourne-i olimpiai csapatról. 1957. november 8. ÁBTL 3.1.1.

B-88804.50-55.

A melbourne-i olimpián részt vevő kilenc tornász közül öten nem tértek vissza Magyarországra. Takács Attila, Keleti Ágnes, Korondi Margit, Bodó Andrea és Nagy Márta csupán néhány évet kívánt külföldön eltölteni, de végül is új hazájukban telepedtek le. Ilyen módon Melbourne a magyar tprnasport Trianonjaként is értelmezhető.

Az olimpiát övező emigrációs hullám tanulságait felhasználva, az állambiztonság 1960-ban már tudatosan készült a disszidálások megelőzésére, a sportolókat akár a kiutazástól is eltilthatták, a Magyarországon megrendezett sportesemények idején pedig a beutazó nyugati sportolókat, sportvezetőket figyelték, mivel ők potenciális veszélyforrást jelentettek a szocialista országok államtitkaira.

Irodalom

Elek Ilona, Elek Margit (1968): *Így vívtunk mi*. Sport, Budapest.

Karácsony István (2002): *A magyar tornasport krónikája*. Gulliver, Budapest.

Krahulcsán Zsolt, Müller Rolf, Takács Tibor (2008): *Állambiztonság és olimpia 1956-1988*. L'Harmattan, Budapest.

Kutassi László (1987): *A Magyar Kommunista Párt sportpolitikája (1944-1948)*. Kossuth, Budapest.

Papp István (1998): *A félévszázados Tatai Edzőtábor történetének és fejlődésének legfontosabb állomásai*. (Szakdolgozat.) TF, Budapest.

Szalay Péter (Szerk.) (1985): *A magyar sport 40 éve (1945-1985)*. Sportpropaganda, Budapest.

Váradi Mihály, Marton László (1982): *A Tatai Edzőtábor szerepe a magyar sport életében*. Tatai Edzőtábor, Tata.

A SPORTCSAPATBELI KOHÉZIÓ KAPCSOLATA A CSAPAT NEMÉVEL, MÉRETÉVEL, A TAGOK CSAPAT IRÁNTI HŰSÉGÉVEL, A TELJESÍTMÉNNYEL, AZ ELÉGEDETTSÉGGEL ÉS AZ EDZŐI STÍLUSSAL

**The correspondence between the cohesion of the sport group
and the gender of the group, the size, the adherence to the
group, the achievement, the satisfaction
and the leadership style**

- **Moldovay Anna**
- **Harsányi Szabolcs Gergő**
SZTE Bölcsészettudományi Kar,
Pszichológiai Intézet

Összefoglaló

Kutatásunk célja annak feltárása, hogy milyen összefüggés mutatkozik a sportcsapatbeli kohézió és egyéb csoportdinamikai jelenségek, valamint a csapat néhány egyéb jellemzője között.

A vizsgálatban egy férfi és egy női kosárlabdacsapat, egy férfi és egy női kézilabdacsapat, valamint egy férfi és egy női röplabdacsapat vett részt, összesen 87 fő. Ezek eredményeit hasonlítottuk össze a kohézió erősségét feltáró GEQ kérdőív, a sportolói elégedettséget mérő ASQ kérdőív, valamint az edzői stílust vizsgáló LSS-teszt segítségével.

A vizsgálat során kapcsolatot találtunk a kohézió és az alábbi tényezők között: az edzői stílust mérő LSS-teszt autokratikus skála, és pozitív visszajelzés skála esetén; a sportolói elégedettséget mérő ASQ-teszt egyéni teljesítmény skála, csapatteljesítmény skála, szocializációban való részvétel skála, csapategység skála és költségvetés skála esetén.

Kulcsszavak: csapatdinamika, kohézió, edzői stílus, sportolói elégedettség.

Abstract

The purpose of our research is to point out the relation between cohesion and other group dynamic phenomems, and between cohesion and other feature in sport teams too.

There were 1 male and 1 female basketball group, 1 male and 1 female handball group, and 1 male and 1 female volleyball group, 87 person took part in the survey altogether. We compared the results of these teams by means of the GEQ Questionnaire - shows the intensity of cohesion, the ASQ Questionnaire - measure the satisfaction in team, and the LSS Test - analyze the style of the coach.

We've found correlation between cohesion and the next factors: the autocratic scale and the positive feedback scale of the LSS Questionnaire; the individual performance scale, the team performance scale, the team social contribution scale; the team integration scale and the budget scale of the ASQ Test.

Key-words: group dynamics, cohesion, leadership style, athlete satisfaction.

Bevezetés

Néhányan a sportpszichológiára a pszichológia résztudományaként tekintenek, míg mások úgy gondolják, hogy inkább a sporttudományhoz tartozó terület (Kontos, Feltz, 2008). A téma kutatói alapvetően különbséget tesznek a tudományágukon belül abban, hogy a pszichológiai aspektus a sportolóra fókuszál vagy magára a fizikai tevékenységre.

Mivel rengeteg területen alkalmazható a pszichológia a sportban, és a sportágak is igen különbözőek, ezért nem könnyű egy konkrét definíciót adni róla. Az Európai Sportpszichológiai Szövetség (FEPSAC) állásfoglalása szerint a sportpszichológia nem más, mint a sportolók személyiségének és viselkedésének tanulmányozása. Az amerikai kutatók megkülönböztetik egymástól a *tudományos* sportpszichológiát, ami az összes lehetséges teljesítményt befolyásoló hatást vizsgálja a sport területén, valamint az *alkalmazott* sportpszichológiát, ami kizárólag csak a sportolói teljesítmény növelésére alkalmazható pszichológiai módszerekre koncentrál (Cox, 1998, idézi Jarvis, 1999). Az efféle elhatárolások miatt még nehezebb konkrétan definiálni. Alderman (1980) szerint a sportpszichológia nem más, mint a sportemberi viselkedésre gyakorolt hatása. Cox (1985) megfogalmazásában ez egy olyan tudományterület, melyben a pszichológiai alapelveket alkalmazzák a sport keretén belül. Végül Weinberg és Gould (2003) szerint ez az

emberekkel, valamint azok sport és testmozgás terén tanúsított viselkedésével foglalkozó tudomány.

Csoport, sportcsapat

A szociálpszichológusok hosszú évek óta kutatják, hogyan befolyásolja az egyén érzéseit, cselekedeteit és észlelését a többi ember. A csoportokat tulajdonképpen a társadalom mikrokozmoszainak tekinthetjük, amik remek lehetőséget szolgáltatnak a társas kapcsolatok és interakciók vizsgálatához. Így nem meglepő, ha azt állítjuk, hogy a csoportnak, melynek az egyén tagja, számos érzékelhető hatása van.

Sportpszichológiai kutatások rámutatnak, hogy az egyén pszichológiai karaktere alapján jó eséllyel bejósolható hogyan fog viselkedni különböző sportokkal és fizikai tevékenységekkel kapcsolatos helyzetekben (Weinberg, Gould, 2003). Azonban be kell látni azt is, hogy ezek az egyéni különbségek nem értelmezhetőek anélkül, hogy figyelembe ne vennénk a környezetet, amiben a sportoló él és sporttevékenységét végzi. Számolni kell tehát a szociokulturális és egyéb társas-környezeti befolyásoló tényezőkkel, mint például a csapattársak, az edzők, a kortársak, a testvérek és a szülők.

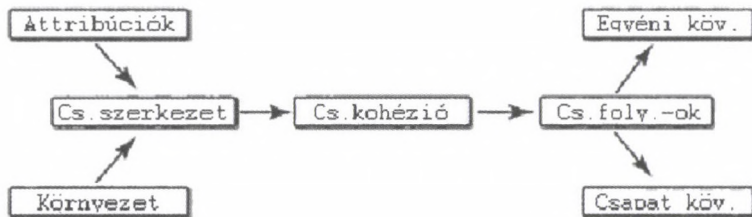
Carron és Hausenblas (1998) szerint egy, minimum kettő vagy több személyből álló csoportosulást tekinthetünk csapatnak, akiknek hasonló a személyiségük; megegyeznek a céljaik, terveik; közös sorson osztoznak; kommunikációjuk és interakciójuk meghatározott struktúrát követ; a csapat felépítését egyformán észlelik; kölcsönösen függenek egymástól; a személyközi vonzalom reciprok módon fennáll köztük; és csapatként értékelik magukat. Ezeket figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a sportcsapatok különösen érdekes és fontos kontextust nyújtanak a csoportdinamika tanulmányozásához.

Egy sportközösség a legerősebb társas csoport lehet az egyén számára, különösen tíz és harminc éves kor között (Carron, Hausenblas, Eys, 2005). Ebben a korban a sportcsapat olyan nagy befolyással lehet az egyénekre, mint az iskolai környezet, a barátok vagy akár a család. A csapatok elterjedtségének és befolyásoló erejének ellenére, a kutatások nagy része kezdetben mégsem erre, hanem az egyes egyénekre fókuszált. A csapatokkal kevesebb tanulmány foglalkozott, legyen szó akár a csapatról, mint entitásról, akár annak az egyénekre, más csapatokra vagy nagyobb szervezetekre vonatkozó befolyásoló erejéről (Cox, 1985).

A csoportdinamika elméleti megközelítésével már régóta foglalkoznak a kutatók, a téma egyik úttörőjének tekinthető McGrath (1984) hangsúlyozta, hogy az elméleti alapok és elképzelések ugyanolyan fontosak, mint a gyakorlati tapasztalatok értelmezése. Ennek szellemében

alkotta meg modelljét, melyben a tagok közti kommunikáció játssza a fő szerepet. Elmélete központi gondolata az, hogy az interakciót leginkább a csapattagok karaktere, a csapat szerkezete, a környezet jellemzői és az interakcióra való hajlandóság belső képessége határozza meg. Az interakció minősége hatással van a csapat tagjaira, a környezetükre és a csapaton belüli kapcsolatokra.

Carron, Hausenblas és Eys (2005) több korábbi modell hiányosságaira mutatott rá. Elsősorban azt kifogásolták, hogy a megalkotott teóriák egyszerűen csak a valóság kiragadott részleteinek reprezentációi, és ez által soha nem fogják tudni az egész jelenséget egyszerre körülírni. Egy másik ellenérv szerint az elméletek statikus képet adnak a csapatról és tagjairól, holott azok valójában dinamikus egységek. A harmadik kifogásuk azzal kapcsolatban merült fel, hogy az elméletek általában egyirányú ok-okozati kapcsolatot mutatnak a dinamikus egységek között. Pedig az életben ez nem így működik, például a konformitás, a kommunikáció vagy a teljesítmény befolyásolja az olyan csapattal kapcsolatos változókat, mint a kohézió, valamint a kohézió szintén befolyásolja a csapaton belüli kommunikációt, konformitást és a teljesítményt. Tehát a változók közötti kapcsolatok dinamikusak és cirkulárisak, nem pedig lineárisak. Miután megtették ezeket az észrevételeket, megalkották saját konceptuális modelljüket, melyről úgy gondolták, hogy segít értelmezni egy adott jelenség előzményeit és meghatározó faktorait, aktuális eredményeit és következményeit (1. ábra).

1. ábra: A sportcsapatok dinamikájának konceptuális modellje

(*Carron, Hausenblas, Eys, 2005*)

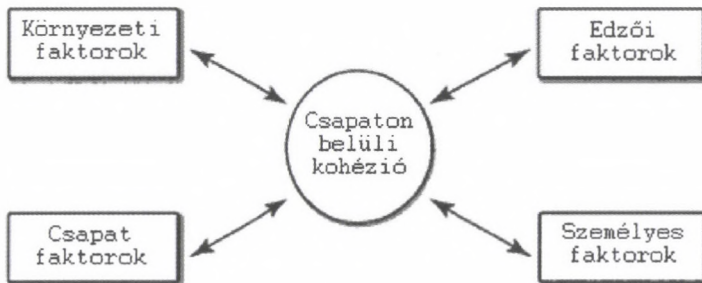
A meghatározó faktorok a csapattagok attribútumai (pl. a társas, pszichológiai és fizikai jellemzők) és a csapat környezete (pl. a székhelyük). Ezek alakítják a modell aktuális eredménynek nevezett részét, ami jelen esetben három tényezőből áll: a csapat szerkezetéből (pl. pozíciók, tagok hierarchiája, szabályok), a csapatkohézióból (pl. feladatvégzési és társas egység), valamint a csapaton belüli folyamatokból (pl. motiváció, kommunikáció, döntéshozatal). Végül

ezekből fakadnak a következmények, melyek lehetnek egyéni vonatkozásúak (pl. az elégedettség és az egyéni teljesítmény) vagy a csapatra vonatkozó eredmények (pl. a csapatteljesítmény). Ezzel felkeltették a kutatók figyelmét három, különösen fontos tényező a kollektív teljesítmény és a csapatkohézió iránt, amit alaposabban és részletesebben kezdtek el vizsgálni.

Loy, McPherson és Kenyon (1978, in Carron és Brawley, 2000) rámutattak arra, hogy a sportcsapatok különleges szerkezeti felépítéssel rendelkeznek, amik speciális előnyöket nyújthatnak a kisméretű csoportok kutatásának tekintetében: Az *első*, hogy információval szolgálhat a csoport fejlődéséről, a csoport és más csoportok kapcsolatáról és a tágabb szociális környezetről – mivel egy sportcsapat természetesen előforduló jelenségnek számít ellentétben egy laboratóriumban létrehozott entitással. A *második* előnye, hogy ilyen körülmények között kontrollálni tudják a zavaró tényezőket – mint például a csapat méretét – azáltal, hogy állandó értéken tartják azt. A *harmadik* előny szerint a sportcsapatok ideális kontextust nyújtanak az együttműködés, a versengés és a konfliktuskezelés tanulmányozására. Végezetül a *negyedik* előny értelmében, a sportcsapatok objektív mérési lehetőséget kínálnak a csoporthatékonyságot tekintve, mint például az elkövetett hibák száma, a szerzett pontok vagy a megnyert mérkőzések százalékos aránya. Ezeket szem előtt tartva kijelenthetjük, hogy a sportcsapatok kiváló lehetőséget nyújtanak a tudósok számára a csoportdinamika kutatásának területén.

Kutatási szempontból a sportpszichológiában a kohézió jelensége foglalja el a legfrekvenciáltabb helyet. A jelentősebb kutatások az 1980-as években indultak meg, azonban a tudósok ekkor még nem tudták pontosan meghatározni és mérni a kohéziót, egydimenziós jelenségként kezelték azt. A másik probléma abból fakadt, hogy más területeken végzett kutatásokból önkényesen átvették az ott használatos módszereket a kohézió méréséhez. Nem figyeltek oda arra, hogy az alkalmazott definíciók nem alkalmazhatók univerzálisan a pszichológia minden területén (Horn, 2008). A probléma gyökere onnan eredt, hogy nem volt egy általánosan elfogadott és alkalmazott elméleti modell, ami a kohézió definíciójaként és mérési alapjaként szolgált volna (Mudrack, 1989). A probléma megoldását Carron, Widmeyer és Brawley (1985) vették a kezükbe és egy elméleti alapú kutatásba fogtak, melynek során megalkották a kohézió definícióját, és a Group Environment Questionnaire (GEQ) elnevezésű kérdőívet. A definíció szerint a kohézió egy dinamikus folyamat, ami abban mutatkozik meg, hogy a csoport tagjai mennyire ragaszkodnak egymáshoz és mennyire egységesek a törekvéseik a célokat tekintve. Ez egy társas erő, ami fenntartja a

csapattagok közti vonzalmat és ellenáll a csapatot bomlasztó erőhatásoknak (Carron, Hausenblas, 1998). A GEQ (Carron, Widmeyer, Brawley, 1985) alkalmazható arra, hogy megállapítsák az egyén beállítódását – mind a feladatbeli, mind a társas aspektusokban – a sportszempont egésszéről és az egyén csapathoz való vonzalmáról. A kezdetek óta azt is hangsúlyozták, hogy amíg egy csapat bővelkedhet az erőforrásokban és magas lehet az elvárható teljesítménye, addig a csoport szintű változók határt szabhatnak vagy akár csökkenthetik is ezeket. A jelenség, ami a szabályzó szerepét tölti be a hatékonyság és a teljesítmény közti kapcsolatban, nem más, mint a csoport- vagy csapatkohézió. Adottnak tűnik, hogy minél erősebb a kohézió egy csapaton belül, annál inkább képes nagyobb hatékonyságra és az optimális teljesítmény megvalósítására. Számos történet kering a sportberkeken belül arról, hogy olyan csapatok, melyek játékosai viszonylag kevés tehetséggel voltak megáldva, de erős kohézió volt a csapaton belül, képesek voltak legyőzni magas teljesítménnyel, de alacsony kohézióval rendelkező ellenfeleiket. Carron és Hausenblas (1998) egy olyan elméleti keretet javasoltak a csapatkohéziót befolyásoló tényezők vizsgálatára, ami hozzájárul a kohézió kialakulásának, és a teljesítményre gyakorolt hatásának a megértéséhez. A modell úgy tekinti ezt az erőt, mint egy egyénhez és csapathoz egyaránt kapcsolódó, vezetéstől függő, helyzeti vagy környezeti tényezőt (2. ábra).

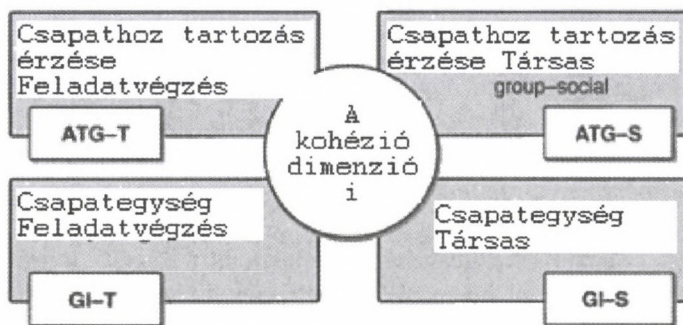
2. ábra: A kohézióval összefüggő tényezők sematikus ábrája

(Carron, Hausenblas, 1998)

A személyes faktorok mutatják a tagok közös pszichológiai beállítottságát, mint például a célok, a motiváció vagy a siker. Ezek az egyén szintjén is lehetnek közösek, például minden tag magas feladatbeli teljesítményt vár el magától, de lehet csapat szintű is, például a csapat kollektív teljesítménye, vagy a kialakult normákhoz való ragaszkodás. A csapatfaktorokhoz tartoznak az olyan pszichológiai változók, amik csak

csoport szinten jelennek meg, mint a csapatnorma vagy az együttes teljesítmény. Ezek összefüggésben vannak a kohézióval, de feltehetően csak mellékes szerepet játszanak, vagy inkább az személyes tényezőkkel állnak kapcsolatban. Az edzőknek lehetőségük van arra, hogy befolyásolják a csapatkohéziót, és ezek a vezetői képességbeli tényezők direkt és indirekt módon is befolyásolhatnak az egyéni és csapatbeli faktorokon keresztül. Az edzők feladata, hogy megfelelő motivációs légkört alakítsanak ki és a csapatnormákat edzéseken és mérkőzéseken megfelelően működésbe hozzák, ami megmutatkozhat például az önmagunktól elvárt magas feladatbeli teljesítményben vagy a kollektív teljesítményben. Végül jöjjenek a környezeti tényezők, mint a tagok fizikai vagy funkcionális közelsége, például a pályán való közelség, vagy az élettérbeli és társas közelség. Kutatásokkal igazolták, hogy az edzőtáborokban közösen eltöltött idő, a kohézió kialakulásának és erősségének szempontjából nagyon meghatározó (Rainey, Schweickert, 1988), ez látszik a szezon közepi, végi és előtti edzőtáborok népszerűségében, ahol a játékosok együtt laknak, edzenek és töltik a szabadidejüket.

Carron és munkatársai (1985) két, egymással kapcsolatban álló, ám mégis független dimenzió mentén alkották meg a csapatkohéziós modelljüket (3. ábra).

3. ábra: A csapatkohézió elméleti modellje

(Carron, Widmeyer, Brawley, 1985)

Az egyik dimenzió magára a kohézióra vonatkozik, ami lehet az egyén vonzalma a csapat felé vagy a csapat egységessége, a másik dimenzió a bevonódás okait vizsgálja, ami lehet feladatvégzésbeli vagy társas bevonódás. Így egy 2x2-es mátrixot kapunk, melyben a dimenziók következő négy kombinációja látható: a csapathoz tartozás érzése – feladatvégzés (ATG-T); a csapathoz tartozás érzése – társas (ATG-S); a

csapategység – feladatvégzés (GI-T); és a csapategység – társas (GI-S). Ezeket a dimenziókat a GEQ-val lehet mérni, egy standardizált pszichometriai eszközzel, ami a sportcsapatok kohéziójának hiteles meghatározására szolgál.

A kohézió és a teljesítmény kapcsolata

A kohéziót gyakran hozzák összefüggésbe a teljesítménnyel. A feltételezést, mely szerint a kohezív csapatok sikerebbé válnak – *Carron* és munkatársai (1985) konceptuális modellje szerint –, egy 46 tanulmányból álló, a GEQ-ból származó adatok segítségével, metaanalízissel ellenőrizték. A korreláció mértéke nagyrészt alátámasztotta az elvárásokat, ami a kohézió és teljesítmény összefüggését illeti. Sőt mi több, azt is kimutatták, hogy a kohézió képes megjósolni az egyéni teljesítményt a csapaton belül, tehát ahol erősebb a kohézió mértéke, ott valószínűbb, hogy a tagok a lehető legjobb teljesítményüket képesek nyújtani (*Bray, Whaley, 2001*). *Holt* és *Sparkes* (2001) etnográfiai tanulmányai szintén alátámasztják a megfigyelést, miszerint a kohézió hatása megmutatkozik a csapat későbbi teljesítményében. A kutatások a jelenség magyarázatát is próbálták megfejteni. *Grieve, Whelan* és *Meyers* (2000) egy egyszerű manipulációval meg tudták változtatni egy háromfős kosárlabdacsapat kohéziójának mértékét, így létre tudtak hozni magas és alacsony kohéziójú csapatokat, de eredményeik alapján ez kis hatással volt a teljesítményre. E nyomán nagy erővel indultak meg a kutatások, hogy megállapítsák a két említett jelenség közti kapcsolat természetét, azaz, hogy a sikeres teljesítmény vezet kohézióhoz vagy a kohézió idézi elő a sikeres teljesítményt, esetleg mindkettő pozitívan befolyásolja a másikat (*Mullen, Copper, 1994*).

Egy, a kohézió és teljesítmény kapcsolatát vizsgáló longitudinális vizsgálat során végzett metaanalízissel versenyhelyzetben vizsgálták az ok-okozat irányát, és eredményeik szerint inkább a teljesítmény az, ami hatással van a kohézióra (*Levine, Moreland, 2006*). Az eredményeket illetően néhány kutató azonban kritikus volt, szerintük ugyanis az ok-okozati irány megállapítása nem ilyen egyszerű (*Slater, Sewell, 1994*).

A kutatók két perspektívából közelítették meg a kérdést. Vagy a kohézió hatását mérték a teljesítményre, mely esetben a kohézió mérése megelőzte a teljesítmény mérését, vagy a teljesítmény hatását mérték a kohézióra, ilyenkor pedig a teljesítmény mérése előzte meg a kohézió mérését. Amikor a teljesítményt próbálták megjósolni a kohézió alapján, nagyon bíztak abban, hogy az adatok korrelálni fognak. Először a felkészülés korai szakaszában állapították meg a kohézió erősségét és ez

alapján próbálták meghatározni, hogy vajon így megjósolható-e a felkészülés későbbi szakaszára jellemző teljesítmény (*Widmeyer, Martens, 1978, idézi Bray, Whaley, 2001*). Amikor pedig a teljesítmény hatását vizsgálták a kohézióra, megmérték a teljesítményt a felkészülési időszak korai szakaszában és ez alapján próbálták megjósolni, hogy így előre látható lesz-e a kohézió erőssége egy későbbi időpontban (*Ruder, Gill, 1982*).

Mint láthatjuk, az ok-okozati viszony irányának meghatározása igen nehéz feladat, ami többek között a számos kontrollálhatatlan tényezőnek köszönhető, mint például a csapat korábbi sikeressége vagy a tagok tehetsége. A későbbi kutatások már letettek az ilyen jellegű okozati viszony pontos meghatározásáról, ők inkább amellet érvelnek, hogy a kohézió és teljesítmény kapcsolata cirkuláris jellegű, azaz oda-vissza hatással vannak egymásra. Úgy tűnik, hogy a teljesítmény hatással van a későbbiekben kialakuló kohézió mértékére, és a kohézió is hat a későbbi teljesítményre (*Landers, Hatfield, Barber, 1982, in Murrell, Gartner, 1992*).

Kohézió és elégedettség

Az kohézió és az egyéni vagy csapatteljesítmény között szemmel látható összefüggés van, az okozati viszony azonban nem állapítható meg egyértelműen, ahogy azt már korábban említettük. Vagy az elégedettség érzete hat a kohézióra pozitívan, vagy fordítva. A témához tartozó fontos harmadik fogalom a sikeresség, amihez két figyelemre méltó modell is kapcsolódik, melyek tehát az elégedettség, a sikeresség és a kohézió közti kapcsolatokat elemzik. Az első, korábbi modell *Martens* és *Peterson* (1971) nevéhez fűződik, mely egy körkörös visszaható kapcsolatot feltételez. Szerintük a folyamat a következőképpen működik: a sikeres teljesítmény hat az elégedettség érzésére, ami pedig a csapatkohézió kialakulására van hatással. A másik modellt *Williams* és *Hacker* (1982) alkotta, szerintük a sikeres teljesítmény hat mind az elégedettségre, mind kohézióra; a kohézió kialakulása pedig elégedettséghez vezethet, de a folyamatnak itt vége - ez az elégedettség már nem hat semmire. Ez a két modell megegyezik abban a tekintetben, hogy valamiféle kapcsolatot feltételeznek a sikeresség, az elégedettség és a kohézió között, de az okozati viszonyok irányában eltérnek egymástól. *Williams* és *Hacker* (1982) modellje más tudósokat is arra ösztönzött, hogy a meglévő tudást felhasználva továbbfejlesszék az elméletet. Volt aki az edzői szerepkörre koncentrált a kohézió kialakulásának tekintetében (*Truman, 2003*), a legjelentősebb eredményeket azonban *Carron* és munkatársai (1985) érték el a korábban már említett GEQ teszt megalkotásával.

Kohézió és edzői stílus

Egy csapat fejlődésében az edző alapvetően fontos szerepet tölt be, így nem meglepő, hogy viselkedése összefüggésben van a csapatkohézióval is. Számos tanulmány foglalkozott a különböző edzői viselkedésformák kohézióra gyakorolt hatásával, és nagyjából mind ugyanarra az eredményre jutottak. Általában a magasabb teljesítményt elváró, az utasító edzői magatartást tanúsító, társas támaszt nyújtó, és pozitív visszajelzéseket adó edzői stílushoz társul erősebb kohézió (Jowett, Chaundry, 2004). Mind a demokratikus, mind a delegatív döntési stílus esetén kimutatták, hogy pozitív korrelációban áll a csapatkohézióval. Ugyanakkor arra is fény derült, hogy nem az edzői stílus az egyetlen tényező, ami ilyen szempontból fontos lehet, hanem a sportoló által észlelt edző-sportoló viszony (pl. elkötelezettség, közelség, összeillés) is. Arról, hogy pontosan milyen edzői magatartás lenne optimális a megfelelő kohézió kialakulásához, egyelőre még nem kaphatunk tiszta képet. Westre és Weiss (1991, idézi Jowett, Chaundry, 2004) végzett egy kutatást ezzel kapcsolatban, melyben két középszintű csapatot vizsgáltak meg, egy futballcsapatot és egy kosárlabdacsapatot. Eredményeik szerint a futballistáknál a magas teljesítményt elváró, társas támaszt nyújtó, valamint a pozitív visszajelzéseket és direkt utasításokat adó edzői viselkedés áll kapcsolatban a kohézió magas szintjének kialakulásával. A kosárlabdacsapatnál viszont a pozitív visszajelzés az edző részéről nem volt hatással a kohézióra, míg a többi tényező igen.

Egy másik kutatásukban (Jowett, Chaundry, 2004), ahol középszintű baseball-, softball- és futballcsapatokat vizsgáltak, azt mutatták ki, hogy az autokratikus vezetési stílus az edzésen való feladatok végzését tekintve alacsonyabb szintű kohéziót eredményezett, míg a demokratikus stílus épp ennek az ellenkezőjét, azaz magas kohéziót alakított ki. Tehát tekintettel a feladatvégzésbeli kohézióra a legalkalmasabb vezetési stílusnak az tűnik, ha az edző valamilyen mértékben engedi a játékosainak, hogy beleszólhassanak a döntéshozatalba és az irányításba.

Az eredmények tehát nem egy irányba mutatnak, azt azonban határozottan leszögezhetjük, hogy az edző és játékosai közti kapcsolat befolyásoló erővel bír a kohéziót illetően.

A kohézió és egyéb csapatjellemzők kapcsolata – nem, hűség, méret

Ahogy azt már számos kutatás alátámasztotta, a férfiak és nők a fizikai különbségeken kívül, számos pszichológiai tényezőben is eltérnek egymástól. Ezek a különbségek a sportpszichológiában is

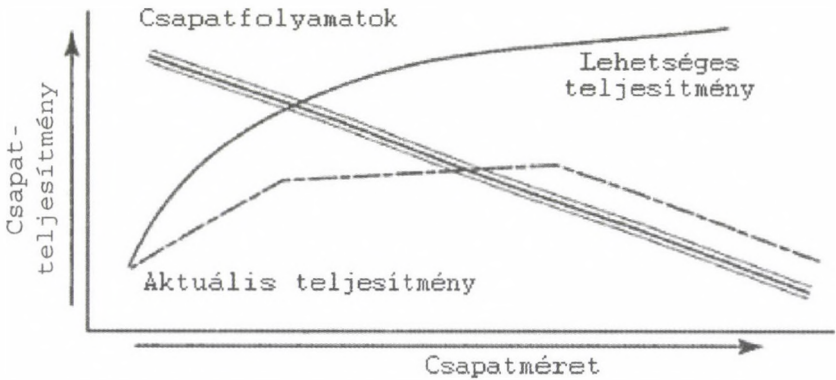
megmutatkoznak, aminek leginkább kutatott területe a kohézió erősségének mértéke a különböző nemű sportcsapatoknál. Megfigyelések alátámasztották, hogy a sportcsapatok neme hatással van a csapaton belüli alapvető kapcsolatokra. *Carron* és munkatársai (2005) egy kutatásuk során négy sportág 17 csapatát hasonlították össze nemek szerinti megosztásban és azt találták, hogy a kohézió és a sportcsapat neme közötti kapcsolat szignifikánsan magasabb a női csapatoknál, mint a férfi csapatoknál.

A kohéziót vizsgálva könnyelműség lenne azt a szempontot kihagyni, hogy egy adott csapat milyen régóta dolgozik együtt. Ahhoz, hogy eredményes együttműködés születhessen, elengedhetetlen, hogy bizonyos időt együtt töltsenek a játékosok a pályán. *Donnelly* (1978, idézi *Ruder, Gill*, 1982) eredményei alapján azt mondhatjuk, hogy a legideálisabb időintervallum az öt év. Ennyi idő eltelte után alakul ki az optimális összhang a játékosok között. Egy ehhez szorosan kapcsolódó fogalom a csapattagok állandósága, azaz, hogy milyen gyakran cserélődnek a játékosok egy csapaton belül. Ahhoz, hogy összetartó légkör alakulhasson ki, az első lépés mindenképpen az kell, hogy legyen, hogy egy minimálisan elfogadható időtartamra együtt kell tartani a játékosokat. Van néhány eredmény, ami azt mutatja, hogy a tagok stabilitása hozzájárul a teljesítménybeli sikerességhez. *Essing* (1970, idézi *Weinberg, Gould*, 2003) egy tanulmányban 18 görög nemzetiségű futballcsapatot vizsgált, és arra a következtetésre jutott, hogy a sikeres csapatoknál ritkábban cserélődnek a tagok, mint a kevésbé sikereseknél.

Carron és munkatársai (2005) szerint a kohézió és a stabilitás egyaránt hat a másokra, más szóval, minél hosszabb ideje van együtt a csapat, annál erőteljesebb a kohézió, és minél erősebb a kohézió a csapaton belül, annál kevésbé akarják a játékosai elhagyni a csapatot. *Spink* és *Carron* (1993) megvizsgálták, hogy milyen kapcsolat áll fenn a kohézió és a csapatból való kilépés között, és azt találták, hogy az erősebb kohézióval rendelkező csapatoknál kevésbé jellemző a csapatból való kilépés, mint a kisebb kohézióval rendelkezőknél. A kohézió növelésével tehát lefaragható a tagok időközbeni lemorzsolódása, ami a csapatépítés szempontjából igen fontos.

Az egyik legintenzívebben kutatott változó a sportpszichológián kívül is a csoportok méretére vonatkozik. A kutatókat és az eredményeket alkalmazni tudó embereket egyaránt érdekelte, meghatározható-e, hogy egy csapatnak hány egyénből kellene állnia az ideális teljesítmény, kohézió és elégedettség eléréséhez. *Steiner* (1972), aki már négy évtizeddel ezelőtt elmélyült a témában, arra a következtetésre jutott, az elméleti modellek jól használhatók arra, hogy megmagyarázzák a csoportméret csoportteljesítményre vonatkozó hatását. *Steiner*

eredményeit Carron és Hausenblas (1998) grafikonon ábrázolta, melyen látható, hogy amilyen mértékben növekszik a tagok száma egy csoporton belül, ugyanúgy nő a csoport lehetséges teljesítménye is (4. ábra).

4. ábra: A csapatméret és a csapatteljesítmény közti kapcsolat
(Carron, Hausenblas, 1998)

A teljesítmény növekedésének lehetősége egy bizonyos ponton eléri a csúcását, ekkor a csapat számára az összes szükséges képesség és tudás rendelkezésre áll, hogy elérjék a céljukat. Innentől már új tagok hozzáadásával nem fogják tudni növelni a teljesítményüket. Ha a tagok száma meghaladja az optimális méretet, az nehézséget okozhat az egymással való interakciókban, mind társas, mind feladatvégzésbeli vonatkozásban. Az is nehezkessé válik, hogy a tagok tevékenységét megtervezzék és összehangolják. Azt mondhatjuk tehát, hogy a méret növekedésével párhuzamosan nő a lehetséges teljesítmény, azonban a csoport fejlődésének és összhangjának lehetősége ezzel egy időben csökken. Az egyéni teljesítmény mértéke a csoportméret növekedésével párhuzamosan csökkenni fog, amit két tényező okoz, egyrészt a koordinációs problémák, másrészt a társas lazulás jelensége, azaz, hogy az egyének nem nyújtanak maximális teljesítményt csoportban.

Ezek az eredmények elsősorban nem a sport területén végzett kutatások során születtek, de az 1990-es évektől kezdve, már kifejezetten ezen a területen is megindultak a vizsgálatok. *Widmeyer; Brawley* és *Carron* (1990) két tanulmányt is megjelentetett a csoportméret hatásáról a sportban. Az első leginkább a kohézió és a csapatméret kapcsolatát vizsgálta, míg a második a pályán lévő játékosok számát változtatta egy, a röplabdát hobbi szinten űző csapat esetében. Három feltételt vizsgáltak: az első esetben három játékos három ellen, a másodikban hat-hat ellen, a

harmadikban pedig 12-12 ellen volt a felállás. A résztvevők értékelték a három szituációt az alapján, hogy mennyire élvezték a játékot, milyenek érezték a kohéziót, mennyire tudták beleélni magukat a játékba, mennyire volt fásasztó, mennyire tudtak hatással lenni a csapatukra és mennyire érezték a felelősséget a játékuk iránt, mennyire érezték szervezettek a játékot és tudtak-e stratégiákat alkalmazni. Az eredmények tükrében a három-három elleni felállás volt a legjobb és a 12-12 elleni a legrosszabb az említett tényezők tekintetében. E kutatás alapján az állapítható meg, hogy a csoport mérete hatással van a sportcsapatok esetében a teljesítményre, hogy mennyire tudnak a csapatmunkához hozzájárulni, hogy mennyire tartják vonzónak a csapatot, és milyenek találják a kohézió jellegét és mértékét.

A felhasznált mérőeljárások

Csapat Környezeti Kérdőív (GEQ)

A kohéziót a sportcsapatoknál számos eszközzel mérték a korábbi vizsgálatokban. Az egyik ilyen mérőeszköz a Sports Cohesiveness Questionnaire (SCQ), amit *Martens* és *Peterson* (1971) alkottak meg. Ez volt az első olyan mérésre szolgáló kérdőív, ami kifejezetten a kohézióra irányult. Habár sem az eszköz reliabilitása, sem a validitása nem volt megalapozott, mégis sokan használták a kohézió mérésére (*Weinberg, Gould*, 2003). Az SCQ nagy hatással volt a kohéziókutatásra, az érvényességét kétségbe vonó empirikus bizonyítékoknak köszönhetően a kutatók azonban újabb eszközt fejlesztettek ki a kohézió mérésére. Az új kérdőív a *Carron* és munkatársai (1985) nevével fémjelzett Csapat Környezeti Kérdőív (Group Environment Questionnaire, GEQ).

A GEQ a kohéziót négy tényezőből álló, két dimenziót magában foglaló jelenségként mutatja be. Az *első dimenzió* a kohézió természetére utal, ami lehet társas jellegű, vagy vonatkozhat a feladatvégzésre. Ennek értelmében egy csapat tehát két szempontból lehet egységes, egyrészt szociális vonatkozását tekintve, másrészt feladatvégzésre irányuló vonatkozásban; és persze az is előfordulhat, hogy egy adott csapatra mindkettő jellemző. A *második dimenzió* a csapathoz tartozás érzése, mely szerint lehet, hogy egy csapat egységes és összeszokott társaság benyomását kelti, de ez nem jelenti azt, hogy minden egyes játékos egyformán azonosul a csapattal. Ebből a két dimenzióból fakad a kohéziót meghatározó négy faktor, és a hozzájuk tartozó kérdőívbeli állítások, melyekről egy ötfokú skálán kell döntést hozni a résztvevőknek.

A tesztben lévő itemek mind a négy faktornál összeadódnak, így a magasabb érték, az erősebb kohéziót jelenti a pontszámok tekintetében.

Ez a kérdőív lehetővé teszi a kutatók számára a kohézió multidimenzionális mérését.

Edzői Stílus Kérdőív (LSS)

Az Edzői Stílus Kérdőívet a *Chelladurai* és *Saleh* (1980) által létrehozott Leadership Scales for Sports (LSS) elnevezésű teszt fordításaként készítettük el. Mivel magyar nyelvű standardja még nem készült, ezért az itemek többszöri oda-vissza fordításával nyerték el végleges formájukat. Az angol változatnak három fajtája létezik, az *első* a sportolók által előnyben részesített edzői stílus vizsgálatára készült, a *második* a sportolók által észlelt edzői stílus vizsgálatára jött létre, míg a *harmadik* verzió az edző saját magáról alkotott képét méri fel. Jelen vizsgálatban a második, azaz a sportolók által észlelt edzői stílus felmérésére létrehozott kérdőívet használtuk. A teszt az edzői stílus öt dimenzióját vizsgálja:

1. *Sportolók fejlesztése és instrukciók*: ez a dimenzió azt méri fel, hogy az edzői magatartás milyen mértékben irányul a sportolói teljesítmény növelésére, előtérbe helyezi-e a kemény, fárasztó és kimerítő edzést; irányítja-e a csapatot a gyakorlás során, valamint hogy a technikák és a taktikák elsajátításakor egyértelművé teszi-e a játékosok feladatait, és képes-e megszerezni, valamint összehangolni a csapattagok tevékenységét.

2. *Demokratikus stílus*: ez a dimenzió azt vizsgálja, hogy az edző milyen mértékben engedi a csapattagok beleszólását a csapat céljait, az edzési módszereket, taktikákat és stratégiákat érintő kérdésekbe és döntésekbe.

3. *Autokratikus stílus*: ez a dimenzió azt méri fel, hogy az edző mennyire rekeszti ki a csapatot a döntések meghozatalából, és mennyire érezteti a személyes tekintélyét, hatalmát.

4. *Társas támasz*: méri, hogy mennyire törődik az edző a játékosai jólétével, boldogulásával; mennyire képes pozitív légkör és bizalmas személyközi kapcsolatok kialakítására.

5. *Pozitív visszajelzés*: az edzői viselkedést méri, ami a sportolónak megerősítésként szolgál azáltal, hogy az edző észreveszi és jutalmazza a jó teljesítményt.

Sportolói Elégedettség Kérdőív (ASQ)

A Sportolói Elégedettség Kérdőívet a *Riemer* és *Chelladurai* (1998) által létrehozott Athlete's Satisfaction Questionnaire (ASQ) mintájára készítettük, az előző teszthez hasonlóan többszöri oda-vissza fordítással,

mivel ennek sem készült még magyar standardizált változata. A kérdőív 56 itemből áll, melyek az elégedettség 15 dimenzióját mérik:

1. *Egyéni teljesítmény:* a sportolók saját teljesítménnyel való elégedettségét méri.
2. *Csapatteljesítmény:* az egyének saját csapatukkal kapcsolatos elégedettségét méri.
3. *Képességek kiaknázása:* az edzők által alkalmazott, a játékosok tehetségének és képességeiknek maximális kihasználására vonatkozó módszereket méri.
4. *Stratégia:* az edző által hozott stratégiai és taktikai döntésekkel kapcsolatos elégedettséget méri.
5. *Személyes bánásmód:* az edző által tanúsított viselkedést méri, amely közvetlen vagy közvetett hatást gyakorol a játékosokra. Ez a dimenzió a szociális támaszt és a pozitív visszajelzést is magában foglalja.
6. *Sportolók fejlesztése és instrukciók:* az edző által biztosított fejlesztésre és irányításra vonatkozó elégedettséget méri.
7. *Csapatfeladatokban való közreműködés:* azokkal a tevékenységekkel való elégedettséget méri, amik a sportolók számára a vezetést képesek segíteni, helyettesíteni.
8. *Szocializációban való közreműködés:* a csapattagok egymáshoz, mint egyénhez való viszonyulásával kapcsolatos elégedettséget méri.
9. *Etika:* a csapattársak etikusságával kapcsolatos elégedettséget méri.
10. *Csapategység:* a tagok közös feladatokra irányuló erőfeszítésbeli hozzájárulásával és együttműködésével kapcsolatos elégedettséget méri.
11. *Személyes hozzájárulás:* a csapathoz való hozzájárulás személyes aspektusait méri.
12. *Költségvetés:* a támogatók által a csapat rendelkezésére bocsátott pénz mennyiségével kapcsolatos elégedettséget méri.
13. *Orvosi személyzet:* a sportorvosi személyzettel való elégedettséget méri.
14. *Hivatalos támogatók szolgáltatásai:* a sportolóknak járó támogatással való elégedettséget méri.
15. *Külső ügynökségek:* külső cégekkel/szervezetekkel való elégedettséget méri, melyek anyagi támogatást biztosíthatnak a csapat számára.

Hipotézisek

Kutatásunk célja annak feltárása, hogy a különböző sportágakban jeleskedő sportcsapatok kohéziójának erőssége mennyiben függ össze az adott együttes nemével, méretével, edzőjének viselkedésével, a sportolók elégedettségével valamint a játékosok csapat iránti hűségével.

Hipotéziseink szerint a sportcsapatok általunk felmért jellemzői – teljesítmény, méret, csapat iránti hűség, tagok elégedettsége, a csapat neve és az edző stílusa – és a csapatkohézió mértéke között összefüggés van.

- Feltételeztük, hogy az *Edzői Stílus Kérdőív* skálái és a csapatkohézió mértéke között összefüggés van. Eszerint a magasabb teljesítményt elváró, az autokratikus stílust képviselő, a társas támaszt nyújtó, a pozitív visszajelzést adó edzői stílus összefügg a csapatkohézióval. Feltételezésünk alapja, hogy általában a magasabb teljesítményt elváró, az utasító edzői magatartást tanúsító, társas támaszt nyújtó, és pozitív visszajelzéseket adó edzői stílushoz társul erősebb kohézió (Jowett, Chaundry, 2004).

- Feltételeztük, hogy a *Sportolói Elégedettség Kérdőív* egyéni teljesítmény, csapatteljesítmény, szocializációban való közreműködés és csapategység skáláin magasabb eredményt elért csapatok magasabb kohézióval bírnak. Így kimutatható kapcsolat van az elégedettség és a csapatkohézió mértéke között. Hipotézisünk háttérben Martens és Peterson (1971) nevéhez fűződő modell állt, mely szerint kapcsolat mutatható ki a kohézió és az elégedettség között. Szerintük a folyamat a következőképpen működik: a sikeres teljesítmény hat az elégedettség érzésére, ami pedig a csapatkohézió kialakulására van hatással. Mi a kutatásunkban az ok-okozati összefüggést nem, csupán a két tényező közti kapcsolat meglétét tudjuk mérni.

- Feltételeztük, hogy a kohézió mértéke és a bajnokságban elért helyezés között kapcsolat áll fenn. Mindezt több korábbi kutatásra alapoztuk (Levin, Moreland, 2006; Bray, Whaley, 2001), melyek eredményei szerint a korreláció mértéke nagyrészt alátámasztotta az elvárásokat, ami a kohézió és teljesítmény összefüggését illeti.

- Feltételeztük, hogy a kohézió mértéke és a tagok csapat iránti hűsége között kapcsolat áll fenn. Hipotézisünk alapját egy vizsgálat adta, mely során a kohézió és a csapatban eltöltött idő kapcsolatát tanulmányozták. Eredményeik szerint a hosszabb ideje együtt játszó csapatok erősebb kohézióval rendelkeznek, így kevésbé jellemző a csapatból való kilépés (Spink, Carron, 1993).

- Feltételeztük, hogy a kohézió mértéke erősebb a női sportcsapatokban, mint a férfi együttesek esetén. Ennek alapja egy 17 csapatból álló mintán elvégzett kutatás volt, mely során azt állapították meg, hogy a kohézió és a sportcsapat neme közötti kapcsolat szignifikánsan magasabb a női csapatoknál (*Carron, Hausenblas, Eys, 2005*).

- Feltételeztük, hogy a kohézió mértéke és az egyes csapatok mérete között kapcsolat áll fenn. Mindezt arra a vizsgálatra alapoztuk, mely megállapította, hogy amilyen mértékben nő a tagok száma egy csapaton belül, úgy csökken a köztük lehetségesen kialakuló kohézió mértéke (*Carron, Hausenblas, 1998*).

A vizsgálat módszerei, minta, eljárások, eszközök

A vizsgálatban 87 fő (41 férfi és 46 nő) vett részt, akik három különböző, a kézilabda, a kosárlabda és a röplabda sportágat űztek versenyszerűen. Minden sportágat képviselt egy férfi és egy női csapat, hogy az eredmények alapján a nemek közti eltéréseket is vizsgálni tudjuk. A mintaválasztás alapjait az önkéntes részvétel, az egyesületi tagság, a legalább négyéves sportbeli múlt és a 18 és 29 év közti életkor adta. A férfi kézilabdacsapat másodosztályú, a többi csapat kivétel nélkül első osztályú alakulat volt. A felhasznált tesztek minden csapattal edzés előtt, a foglalkozások helyszínén vettük fel. Minden csapat esetében az első alkalommal a *Sportolói Elégedettség Kérdőív*, második alkalommal pedig az *Edzői Stílus Kérdőív*, valamint a *Csapat Környezeti Kérdőív* került felvételre.

Ezen kívül a kohézió és csapathűség kapcsolatának vizsgálatához minden csapat minden egyes tagjánál felmértük, hogy mennyi ideje játszik az aktuális együttesben, majd a kapott értékből átlagot számítottunk, így kaptuk meg azt a végső számot, hogy egy-egy csapat mennyi ideje játszik együtt a jelenlegi formációban. A teljesítményt az alapján mértük, hogy a csapat hányadik helyen áll az éppen zajló vagy hányadik helyen végzett a legutóbbi bajnokságban.

A kérdőíveket 13 fő férfi kosárlabdázó, 13 fő női kosárlabdázó, 16 fő férfi kézilabdázó, 20 fő női kézilabdázó, 12 fő férfi röplabdázó és 13 fő női röplabdázó töltötte ki. A tesztek kitöltése teljesen anonim és önkéntes módon történt.

Eredmények

A sportolók által kitöltött tesztlapokat fajtájuknak megfelelően szétválogattuk, majd a nyerspontszámok alapján – a kérdőív értékelési szabályoknak megfelelően – minden csapatnál egy értékke alakítottuk. A vizsgálati szempontok közti eltéréseket korrelációs számításokkal, valamint a nemek közti különbségek vizsgálatokor kétmintás t-próbával végeztünk.

GEQ és LSS

A hipotézisek szempontjából releváns eredmények:

- kohézió és sportolók fejlesztése, irányítása ($r=0,371$), ($p=0,468$);
- kohézió és autokratikus stílus ($r=0,886$), ($p < 0,05$);
- kohézió és társas támasz ($r=-0,6$), ($p=0,208$);
- kohézió és pozitív visszajelzés ($r=0,943$), ($p < 0,001$).

GEQ és ASQ

A hipotézisek szempontjából releváns eredmények:

- a kohézió és az egyéni teljesítménnyel való elégedettség kapcsolata ($r=1$), ($p < 0,001$);
- a kohézió és a csapatteljesítménnyel való elégedettség kapcsolata ($r=0,943$), ($p < 0,05$);
- a kohézió és a szocializációban való közreműködéssel való elégedettség kapcsolata ($r=0,943$), ($p < 0,001$);
- a kohézió és a csapategységgel való elégedettség kapcsolata ($r=0,943$), ($p < 0,001$);

GEQ és egyéb változók

A hipotézisek szempontjából releváns eredmények:

- a kohézió és a csapat iránti hűség kapcsolata ($r=0,143$), ($p=0,787$);
- a kohézió és a teljesítmény kapcsolata ($r=0,091$), ($p=0,864$);
- a kohézió és a csapat neme közti kapcsolat ($t=3,904$), ($F=2,799$), ($p=0,049$);
- kohézió és a csapatméret közti kapcsolat ($r=-0,395$), ($p=0,439$).

A hipotéziseket a fent leírt adatok támasztják alá, vagy cáfolják meg, azonban a statisztikai számítások során még egy szignifikáns korrelációt kaptunk:

- a kohézió és a sportolók költségvetéssel való elégedettsége ($r=-0,829$), ($p < 0,05$).

Értelmezés

A vizsgálat eredményei a hipotéziseinket részben támasztották alá. Feltételeztük, hogy azoknál a sportcsapatoknál, ahol a magasabb teljesítményt elváró, autokratikus stílust képviselő, társas támaszt nyújtó, valamint pozitív visszajelzést adó edzői stílus a jellemző, a kohézió értéke magasabb lesz. Az Edzői Stílus Kérdőív és a Csapat Környezeti Kérdőív eredményei alapján feltételezéseink csak részben igazolódtak be. A magasabb teljesítményt elváró edzői viselkedés gyenge korrelációt mutatott a kohézió erősségével, az eredmény azonban valószínűleg a minta nagysága miatt nem mutat szignifikáns eltérést. Valószínűleg ha 10-15 csapatot vizsgáltunk volna, akkor ez a hatás erősebben megmutatkozott volna.

Az autokratikus vezetési stílus és a kohézió kapcsolatánál erős összefüggés mutatkozott, ami arra vezethető vissza, hogy egy erőskező vezető által irányított csapatban az összetartozás érzése sokkal inkább kialakul. De más szempontból is tekinthetünk az eredményre. A jelenség háttérben feltehetőleg az áll, hogy az autokrata edzőt a játékosai valamilyen mértékben „közös ellenségnek” tekintik, akit edzés után okolni lehet az öltözőben a hibákért, és ilyen módon a csapat összetartozásának érzését erősítheti.

Az edző részéről nyújtott társas támogatás az eredményeink szerint éppen ellentétesen hat a kohézióra, mint ahogy azt vártuk, habár az eredmény a minta mérete miatt nem szignifikáns. Minél inkább szolgál az edző társas támasszal, annál kevésbé lesz erős a kohézió a csapattársak között. Ennek az lehet az oka, hogy a játékosok megkapják a számukra szükséges támogatást az edzőjük részéről, pedig ha ugyanezt a társaiktól kapnák vagy nekik nyújtanák, bizonyára erősítené a csapat összetartozásának érzését, mind feladatvégzésbeli, mind társas szempontból.

Ha a játékosok jó teljesítményt nyújtanak és erről az edző meg is erősíti őket, azaz pozitív visszajelzést kapnak, az igen erős hatással van az együvé tartozásuk érzésére. Ezt az eredményt a felmérésben szereplő valamennyi csapat alátámasztotta. Nyilvánvaló, hogy ha éreztetik velük, hogy jó az amit csinálnak és megvan az eredménye, akkor elégedettek magukkal és a csapattal, ami – mint azt a későbbiekben bemutatjuk – erősíti a kohéziót.

A sportolói elégedettséggel kapcsolatos hipotézisünket a vizsgálat teljes egészében igazolta. Az egyéni teljesítménnyel való elégedettség mutatta a legszorosabb kapcsolatot a kohézió erősségével, majd ez után következett többek között a csapatteljesítmény. Ez az eredmény könnyen értelmezhető, hiszen minél inkább elégedettebb egy játékos a saját és a

csapata teljesítményével, annál inkább összetartóbbá válnak, és ez fordítva is igaz, tehát az erős kohézió pozitívan befolyásolja a benne lévő tagok és az egész csapat teljesítményét. Szintén erős kapcsolatot találtunk a kohézió és a csapat szocializációjában való részvétel között, hiszen a tagok egymáshoz való jó viszonya elengedhetetlen feltétele egy erősen összekovácsolt egységnek, ugyanúgy, mint az, hogy az általuk betöltött társas szerepet elfogadják, és az összhangban legyen önmagukkal, ami visszahat az egyéni teljesítményükre is.

A csapat egységességével kapcsolatban is erős korreláció mutatkozik a kohézióval. Ahhoz, hogy egy csapaton belül az erős kohézió létre tudjon jönni, elengedhetetlen, hogy közös célokat alakítsanak ki, mely érdekében együttműködve, a csapatszellemet előtérbe helyezve kell küzdeniük.

Az elégedettséget illetően a legmeglepőbb eredményt a csapat költségvetésével kapcsolatban kaptuk. Nem feltételeztük, hogy az korrelációban áll a kohézióval, de az eredmények mégis azt mutatják, hogy minél erősebb a csapatkohézió, annál kevésbé elégedettek a támogatók által a csapat rendelkezésére bocsátott pénz mennyiségével. Feltételezésünk szerint ezt az elégedetlenséget az táplálja, hogy az erősebb kohézióval bíró csapatok általában jobban is teljesítenek – illetve a jobban teljesítő csapatoknál erősebb a kohézió, az ok-okozati viszony a mostani szempontból nem fontos – és mivel jobban teljesítenek, ezért nagyobb támogatást is várnak el anyagi tekintetben.

A csapat iránti hűséggel kapcsolatos hipotézisünk – miszerint minél régebben játszanak együtt egy adott csapat tagjai, és minél kisebb a tagok cserélődési rátája csapaton belül, annál erősebb köztük a kohézió – nem igazolódott be. Ez valószínűleg annak köszönhető, hogy a kutatásban egyetemi csapatok vettek részt, melyek általában négy-öt évet töltenek együtt a pályán, amíg az egyetemi, főiskolai képzés tart. Ugyan a szakirodalomban volt rá utalás (*Donnelly, 1975, idézi Ruder, Gill, 1982*), hogy az az idő, amíg egy csapatban kialakul a kohézió megfelelő mértéke, minimálisan öt év, de mivel ez az eredmény régi, és manapság a játékosok csapatok közti átigazolása gyakorivá vált, azt gondoltuk, megéri megnézni, hogy változott-e a helyzet. Az eredmények azonban azt mutatják, hogy a jelen csapatok esetében nincs összefüggés a kohézió és csapathűség között.

A kohézió és a teljesítmény összefüggését vizsgáló hipotézisünk szintén nem nyert alátámasztást. Lehet, hogy ha a teljesítményre nem a bajnokságban elért helyezések alapján, hanem például az utóbbi hús mérkőzés győztes-vesztes aránya alapján következtetünk, akkor más eredményt kapunk.

A feltételezésünk, miszerint a kohézió a női csapatoknál erősebb, nem mutat szignifikáns különbséget a férfiakkal szemben, azonban figyelemre méltó, hogy még egy hat csapatból álló minta esetén is csak nagyon kicsin múltott, hogy a nemek közti eredmény nem lett szignifikáns. A váratlan fordulat számunkra azonban az volt, hogy az eredmény nem a női, hanem a férfi csapatok felé javára billentette a mérleget. Még a kohézió szempontjából leggyengébb férficsapat eredménye is néhány ponttal magasabb volt, mint a legerősebb kohézióval rendelkező női csapat eredménye. Azt feltételeztük, hogy a nők természetüknél fogva erősebb kapcsolatot képesek egymás közt kialakítani, ami csapatát kovácsoolja össze őket, a részeredmények alapján azonban a férfiak jobbnak bizonyultak ebben. Ha összehasonlítanánk egy egyetemistakorú és egy idősebb női csapatot, könnyen előfordulhat, hogy köztük a kohézió erősségének tekintetében szignifikáns különbséget találunk. Mivel a nők az utóbbi két-három évtizedben sokkal törekvőbbé váltak, hogy ugyanúgy érvényesülni tudjanak, mint a férfiak, előfordulhat, hogy ennek hatása érződik itt is.

A csapatméret és a kohézió kapcsolatát tekintve az előzetes elvárásoknak megfelelően negatív eredményt kaptunk, tehát a csapatméret növekedésével csökkent a kohézió erőssége, az eredmény azonban a minta mérete miatt nem lett szignifikáns. Érdekes lenne megnézni, hogy a különböző sportágak esetében mekkora az a tagszám a csapaton belül, ahonnan kezdve már csökkenő tendenciát mutat a kohézió mértéke. Ezzel segíteni lehetne az edzők munkáját abban a tekintetben, hogy iránymutatóul szolgálna számukra az edzésen részt vevő ideális tagszám meghatározásában.

Irodalom

- Alderman, R.B. (1980): Sport Psychology: Past, present and future dilemmas. In Klavora, P., Wipper, K.A.W. (Ed.): *Psychological and Sociological Factors in Sport*. University of Toronto, Toronto.
- Bray, C.D., Whaley, D.E. (2001): Team cohesion, effort, and objective individual performance of high school basketball players. *The Sport Psychologist*, 15. 260-275.
- Carron, A.V., Brawley, L.R. (2000): Cohesion: Conceptual and Measurement Issues. *Small Group Research*, 31. 89-106.
- Carron, A.V., Hausenblas H.A., Eys, M.A. (2005): *Group Dynamics in Sport*. Book Crafters, Ontario.
- Carron, A.V., Hausenblas, H.A. (1998): *Group dynamics in sport*. WV: Fitness Information Technology, Morgantown.

- Carron, A.V., Widmeyer, W.N., Brawley, L.R. (1985): The development of an instrument to assess cohesion in sport teams: The Group Environment Questionnaire. *Journal of Sport Psychology*, 7, 244-266.
- Chelladurai, P., Saleh, S. (1980): Dimensions of leader behavior in sports: Development of a leadership scale. *Journal of Sport Psychology*, 2, 34-45.
- Cox, R.H. (1985): *Sport Psychology: Concepts and Applications*. Dubuque. IA: Brown.
- Grieve, F.G., Whelan, J.P., Meyers, A.W. (2000): An experimental examination of the cohesion-performance relationship in an interactive team sport. *Journal of Applied Psychology*, 12 (2), 219-235.
- Holt, N.L., Sparkes, A.C. (2001): An ethnographic study of cohesiveness on a college soccer team over a season. *The Sport Psychologist*, 15, 237-259.
- Horn, T.S.(2008): *Advances in Sport Psychology*. Human Kinetics, Champaign, Illinois.
- Jarvis, M. (1999): *Sport Psychology*. Routledge modular psychology series. Routledge, London.
- Jowett, S., Chaundry, V. (2004): An investigation into the impact of coach leadership and coach-athlete relationship on group cohesion. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 8, 302-311.
- Kontos, A.P., Feltz, D. L. (2008): The nature of sport psychology. In Horn, T. S. (Ed.): *Advance in Sport Psychology*. Human Kinetics, Champaign, Illinois.
- Levine, J. M., Moreland, R. L. (Ed.) (2006): *Small groups*. Psychology Press, New York.
- Martens, R., Peterson, J.A. (1971): Group Cohesiveness as a Determinant of Success and Member Satisfaction in Team Performance. *International Review of Sport Sociology*, 6, 49-61.
- McGrath, J.E. (1984). *Groups: Interaction and performance*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, NJ.
- Mudrack, P.E. (1989): Defining group cohesiveness: A legacy of confusion? *Small Group Behavior*, 20, 37-49.
- Mullen, B., Cooper, C. (1994): The relation between group cohesiveness and performance: An integartion. *Psychological Bulletin*, 115, 210-227.
- Murrel, A.J., Gaertner, S.L. (1992): Cohesion and Sport Team Effectiveness: The Benefit of a Common Group Identity. *Journal of Sport and Social Issues*, 16 (1), 1-14.
- Rainer, D. W., Schweikest, G. J. (1988): An Exploratory Study of Team Cohesion Before and After a Spring Tip. *The Sport Psychologist*, 2 (4), 314-317.
- Riemer, H.A., Chelladurai, P. (1998): Development of the athlete satisfaction questionnaire. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 20 (2), 127-156.
- Ruder, M. K., Gill, D. L. (1982): Immediate effects of win-loss on perceptions of cohesion in intramural and intercollegiate volleyball teams. *Journal of Sport and Exercise Psycholgy*, 4, 227-234.

- Slater, M.R., Sewell, D.F. (1994): An examination of the cohesion – performance relationship in university hockey teams. *Journal of Sport Sciences*, 12. 423-31.
- Spink, K.S., Carron, A.V. (1993): Team building in an exercise setting. *The Sport Psychologist*, 7 (1), 8-18.
- Steiner, I.D. (1972): *Group process and productivity*. Academic Press, New York.
- Truman, P.D. (2003): Coaches and cohesion: The Impact of Coaching Techniques on Team Cohesion in the Small Group Sport Setting. *Journal of Sport Behavior*, 26.86-103.
- Weinberg, R. S., Gould, D. (2003): *Foundations of Sport and Exercise Psychology*. Human Kinetics, Champaign, Illinois.
- Widmeyer, W.N., Brawley, L.R., Carron, A.V. (1990): The effects of group size in sport. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 12. 177-190.
- Williams, J.M., Hacker, C.M. (1982): Casual relationships among cohesion, satisfaction and performance in women's intercollegiate field hockey teams. *Jornal of Sport and Exercise Psychology*, 4. 324-337.

A PSZICHOLÓGIAI TELJESÍTMÉNYLELTÁR (PTL)- KÉRDŐÍV MAGYAR ADAPTÁCIÓJA

Hungarian adaptation of Psychological Performance Inventory (PPI)

- **Nagykáldi Csaba**¹
- **Dobos Károly**²
- **Nemes Gábor**³

Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar,

¹Küzdősportok Tanszék

²Doktori Iskola

³Sportjáték Tanszék

Összefoglaló

Egy teszt adaptációjára akkor kerül sor, amikor olyan jelenség vizsgálatát tűzik ki, amelynek mérésére alkalmas módszer az adott nyelven még hiányzik. Ámde a pontos és hiteles fordítás egy kérdőív esetében nem elégséges, mert a legjobb nyelvi fordítás sem garantálja, hogy a tesztételeket ugyanúgy értelmezzük, mint az eredeti nyelven. A nyelvi különbségek ugyanis értelmezési különbségekkel járnak együtt. Végre kell tehát hajtani azokat a műveleteket, amelyeket a tesztépítés szabályai előírnak: az objektivitást, a megbízhatóságot és az érvényességet szükséges vizsgálni. Loehr PTL-tesztjének hét különböző változójánál magas ($r=0,70-0,92$ közötti) teszt-reteszt korrelációs együtthatókat mutattunk ki, továbbá magas együtthatókat találtunk a Spearman-Brown ($r=0,73-0,82$) és a Cronbach alpha ($r=0,74-0,85$) megbízhatósági értékekben is. A kérdőívünk konstruktív validitását a változók közötti gyakori szignifikáns korrelációs együtthatók támogatják (15:6 arányban), továbbá a sportteljesítményben való eltérések, mint kritériumvaliditás, öt esetben szintén alátámasztják a kérdőív csoport- diagnosztikai alkalmazhatóságát.

Kulcsszavak: tesztadaptáció, kognitív-viselkedéses változók.

Abstracts

The adaptation of a test is needed when we design the examination of an effect that has not been previously provided with any measuring methods in the national language. However in the case of a questionnaire, the exact and official translation might not prove sufficient due to the fact that even the best translation can not guarantee that the different questions in the test will be interpreted the same as in the original language. Thus, the linguistic differences might result in different interpretations. This is why we have to execute all the steps compulsory in making a questionnaire: objectivity, reliance and the validity has to be examined as well. In the case of the Loehr PTL-test's 7 different variants, we could find high test-retest correlation factors ($r=0.7-0.92$), furthermore we could find high correlation factors in the reliance values of the Spearman-Brown ($r=0.73-0.82$) and of the Cronbach alpha ($r=0.74-0.85$). The construct validity of our questionnaire is supported by the frequent occurrence of significant correlation coefficients between the variants (15:6). Moreover, the differences in sport-achievement – which is considered as the criteria validity – confirm altogether in five different cases the diagnostic adaptation of our questionnaire.

Key-words: testadaptation, cognitive-behavioral variables.

Célkitűzés

Munkánkban *James E. Loehr* (1986) Pszichológiai Teljesítményeltár kérdőívét kívánjuk adaptálni. A sportteljesítmény – kutatómunkánkban elsősorban a teniszrel kapcsolatban – számos pszichológiai összetevővel jellemezhető. Erre választottuk a jelzett tesztet. Érdeemes megjegyezni, hogy Loehr nem csak az eredeti módszer megalkotója, hanem az egyik kiváló teniszedző is Kanadában, aki a teniszsportban való alkalmazást tűzte ki célul. A teszt tételeit azonban úgy fogalmazták meg, hogy más sportágak résztvevőinek vizsgálatára is alkalmazható legyen. Az eredeti módszert nem teljesen dolgozták ki a tesztépítés követelményeinek megfelelően. Ezért azt a feladatot vállaltuk, hogy a teszt felépítésének teljes munkáját elvégezzük és egy kidolgozott magyarországi változatot alkotunk. Ezért tehát nem különféle hipotézisek felállítására és ezek igazolására törekszünk, hanem a teszt felépítésének a szabályait követjük a tanulmányban.

A teszt konstrukciója

A teszt hét pszichológiai jellemző mérését teszi lehetővé: az önbizalom, a negatív energia (emóció), a figyelemkoncentráció, a vizuális elképzelés, a motiváció, a pozitív energia (emóció) és a beállítódás szintjét. (Az „energia” megnevezést Loehr alkalmazta.)

A mérni kívánt változók kezdetben nem valamely elméleti konstrukció építőelemei voltak, hanem különféle gyakorlati szempontokat képviseltek. Megfigyelték ugyanis, hogy a magas szintű sportteljesítményekben bizonyos tényezők mindig szerepet játszanak, és ezért fejlesztésükre szükség van. Az első beszámolók meglehetősen elbeszélő jellegűek voltak és kiváló sportolóktól származtak. A megfigyeléseket és interjúkat a nevezett szerző a Sport Kiválóság Tréning modell köré csoportosította (Athlete Excellence Training model, AET, 1986). Ez az elnevezés mutatja, hogy a kutatókat elsősorban a csúcsteljesítmény érdekelte (Garfield, Bennett, 1984). Az edző célja, hogy a versenyző eljusson az ideális teljesítmény-állapotba (Ideal Performance State, Loehr, 1983) és ebben az állapotban elérje egyéni legjobb eredményét. A Pszichológiai Teljesítményeltár- (PPI-) tesztben szereplő pszichológiai változók, amelyekhez változónként hat-hat tétel tartozik, hozzájárulnak a sportteljesítmény növeléséhez. Ez volt az első kognitív-viselkedéses megközelítés a sportpszichológiai tesztek sorában, amely több tényezőt vett figyelembe és megnyitotta a hasonló felépítésű és kiterjedésű tesztek sorát. A kognitív-viselkedéses modell további kidolgozói Perna és munkatársai (1995), továbbá Meyers, Whelan és Murphy (1996) voltak.

A tesztben szereplő változókkal természetesen több kutatás foglalkozott, sőt a vizsgálatok mind a mai napig tovább folynak. Bandura (1973) önhatékonyság-elmélete különválasztotta a hatékonyságot és az önbizalmat. Az önbizalom egy hosszú távra szóló meggyőződés arra vonatkozóan, hogy a feladatok sorozatát valaki el tudja végezni, míg az önhatékonyság az aktuális feladatvégzést teszi lehetővé. Vealey (1986) a sportra vonatkozóan továbbá megkülönböztette az önbizalom vonás- és állapotjellegét is, és ennek megfelelően további pszichometrikus skálákat dolgozott ki. Martens (1987) leírta az önbizalom és a teljesítmény kapcsolatát a bizonytalanságtól a túlzott önbizalomig. Azt találta, hogy a legmagasabb teljesítmény az egyén optimális önbizalmi szintjénél található.

A negatív és pozitív energiának nevezett változók lényegében a negatív és a pozitív emóciókat tartalmazzák. Ismert, hogy mindkettőnek lehet serkentő és gátló hatása azáltal, hogy az arousalszintet változtatják. Spielberg (1966) már korábban leírta és vizsgálta a szorongás általános hatását a viselkedésre, munkatársaival kidolgozta ennek vizsgálati módszereit is (Spielberger, Gorsuch, Lushine, 1970). Martens, Vealey és

Burton (1990) később kimutatták a versenyszorongás említett kétirányú hatását a sportteljesítményre, végül kiemelték a szorongás multidimenzionális jellegét is. E szerzők munkája nyomán a szorongás és önbizalom változók fontos diagnosztikai eszközzé váltak a sportban.

A figyelem megfelelő működésére is mindig szükség van. A koncentráció, vagy összpontosítás (focusing) nélkül csúcsteljesítmény nem lehetséges. *Nideffer* (1976) írta le a figyelmi stílusokat, amelyek a versenyhelyzetekben hatékonyan működnek. Konceptiója szerint a figyelem iránya alapján lehet kifelé és befelé irányulás, kiterjedése szerint pedig széles, illetve szűk fókuszú figyelem. A koncentráció rendszeres gyakorlását javasolta, mert ez is fontos építőeleme a csúcsteljesítménynek.

Felismerték, hogy a vizuális elképzelés szintén teljesítményt összetevő változó. Szinte elképzelhetetlen, hogy egy sportakció a helyzetek előzetes elképzelése nélkül megvalósuljon. *Hall* és *Pongrac* (1983), továbbá *Hall* és *Martin* (1997) kidolgozták a vizuális és kinesztétikus elképzelés vizsgálati módszerét, és a kezdeti leíró szintről kutatási rangra emelték ezt a változót. A gyakorlatban a figyelem a mentális tréning folyamatán belül kap szerepet, továbbá a sport tényleges végrehajtása során, amikor a folyamatos önfigyelés, illetve az ellenfél megfigyelése (monitoring) a további döntések és események kiindulópontjává válik.

A motiváció természetesen „örökzöld” téma és szintén fontos változó, intrinsik és extrinsik változatára egyaránt szükség van. A motiváció minden emberi cselekvésben megjelenik, ezért általános vizsgálata korán kialakult. A sportban *Hammer* és *Tutko* (1974) az elsők között dolgoztak ki vizsgáló kérdőívet a sportolók számára. Később más változókkal együtt tanulmányozták, mint például az önbizalom, a mentális előkészület és mások (*Lesser*, *Murphy*, 1988). A motiváció fejlesztése, irányítása és vizsgálata ma is épp olyan fontos feladat, mert a hosszantartó és kemény sportmunkához energizáló szempontból feltétlenül szükséges.

A beállítódás (attitude, Einstellung) irányt mutat a versenyző képességeinek, munkájának végrehajtásához és teljes felkészültségének kialakításához. A tartós beállítódás teszi egyáltalán lehetővé a sportkarriert. Bár ez ma is fontos szempont, általános mérési lehetőségét nem fejlesztették ki, így csak kevés erre kidolgozott mérési eljárás van *Loehr* tesztjén kívül. A beállítódást azonban már nem általános attitűdként fogalmazzák meg, hanem tematikusan, mint amilyen a célorientáció, vagy feladatorientáció, illetve egoorientáció (*Duda*, *Nicholls*, 1989). A további megközelítéseknél látható, hogy szoros kapcsolat áll fenn a beállítódás, a motiváció és a figyelem között.

Az általunk vázolt tesztkonstrukció számára több tapasztalat van, mint az eredeti *Loehr*-féle kiindulási szintnél volt, mert ma már ismertek a teszt kialakítását követő újabb kutatások, újabb tesztek is. Az alapvetés azonban nem változott. Most is a gyakorlati szempont a meghatározó, és

a kognitív megközelítés mellett a pszichológiai funkciók gyakorlása áll a középpontban. Ezért a pszichológiai gyakorlás hatásait mérő módszerek közé is besorolják a PTL-módszert (*Murphy, Tammen, 1998*). Az előzőekben tárgyalt változókat vagy azonos módon, vagy kisebb változtatásokkal más tesztben is szerepeltetik, más eljárások kidolgozásánál is figyelembe veszik.

A teszt objektivitása

A teszt objektívitasának feltétele, hogy a teszt kitöltése és értékelése teljesen befolyástól mentes legyen. Azon túl, hogy a kérdőív minden tétele világos és érthető, a kitöltők azonos írásos instrukciót kapnak, tesztünk esetében a következő: „Olvassa el gondosan a versenyzéssel kapcsolatos következő állításokat, és mindegyiknél karikázza be a véleményével megegyező fokozatú számot.” A munka során sem dicsérő, sem elmarasztaló megjegyzés, vagy magyarázat nem hangozhat el. Mindez biztosítja az úgynevezett *kitöltési objektívitas* teljesülését. A kitöltött kérdőívek értékelése előre meghatározott séma szerint automatikusan történik, melynek során az egyes jellemzők az egyének jelölései alapján pontértékeket kapnak. Ennek a feltételnek a betartása teszi lehetővé az úgynevezett *értékelési objektívitasát*.

A teszt megbízhatóságának vizsgálata

A megbízhatóság (reliability, Zuverlässigkeit) a kérdőíves teszteknel egyrészt azt jelenti, hogy a tételek azonossága önmagukkal (a vizsgálati személy értelmezésében) mennyire marad azonos szinten bizonyos idő múltával is, másrészt pedig a tételek együttesen mekkora koherenciával mutatják a vizsgált tulajdonságot, illetve funkciót. *Lienert (1961)* szerint egy teszt stabilitása a megbízhatóság különös aspektusa, amely a mérőeszközt jellemzi.

A tesztismétléses (teszt-reteszt) korrelációs együtthatók az időbeli stabilitást mutatják, és azt jelzik, hogy az egyes változók mennyire maradnak azonosak az idő függvényében, vizsgálatunkban ötnapos eltéréssel (1. táblázat). Az adatpárok között a Pearson korrelációs együtthatót számolva a tesztismétlés eredményei szerint az önbizalom (0,88), a figyelem (0,87), a beállítódás (0,90), a negatív emóció (0,92), a

**1. táblázat: Teszt-reteszt megbízhatóság ötnapos intervallumban
férfi testnevelési egyetemi hallgatóknál**

(N = 22)

	Önbizalom	Negatív emóció	Figyelem	Vizuális záció	Motiváció	Pozitív emóció	Beállítódás
R =	0,88	0,92	0,87	0,70	0,77	0,87	0,90

motiváció (0,77 korrelációval) megfelelőnek tekinthető, és még a vizuális elképzelés (0,70) is elfogadható. Az ötnapos intervallumban megismételt mérések adatai tehát az időbeli stabilitásnak kielégítő mértékben tesznek eleget, vagyis egyfajta időállandóságot mutatnak. A tesztismétlés eredményeit az 1/a táblázat tünteti fel. Az átlagértékek (és szórások) igen közel vannak egymáshoz és sehol sem érik el az egy pontérték eltérést. Az eltérések nem jelentősek. Ebből is látható a változók nagyfokú stabilitása.

1/a táblázat: Az ismételt mérések eredményei

(N = 22)

	Önbizalom		Negatív emóció		Figyelem		Vizualizáció	
	I. mérés	II. mérés	I. mérés	II. mérés	I. mérés	II. mérés	I. mérés	II. mérés
M =	23,81	24,09	15,36	14,77	22,13	22,31	23,54	24,09
SD =	4,13	4,15	3,32	4,55	3,68	4,28	3,01	3,01

	Motiváció		Pozitív emóció		Beállítódás	
	I. mérés	II. mérés	I. mérés	II. mérés	I. mérés	II. mérés
M =	26,45	26,22	24,54	24,63	23,59	24,09
SD =	2,33	2,46	2,62	2,56	3,58	3,47

A felezéses módszerrel (split-half method) számított együtthatók a Spearman-Brown, illetve Cronbach alpha értékek, az egyes változókön belüli tesztételek összetartását, konzisztenciáját jelzik (2. táblázat).

2. táblázat: Felezéses megbízhatóság férfi TF-es egyetemi hallgatóknál

(N = 22)

	Önbizalom	Negatív emóció	Figyelem	Vizualizáció	Motiváció	Pozitív emóció	Beállítódás
Spearman-Brown	0,82	0,76	0,83	0,75	0,80	0,73	0,80
Cronbach alpha	0,78	0,74	0,84	0,75	0,85	0,75	0,82

Megállapíthatjuk, hogy az önbizalom (0,82 és 0,78), a negatív emóció (0,76 és 0,74), a figyelem (0,83 és 0,84), a vizualizáció (0,75 és 0,75), a motiváció (0,80 és 0,85), a pozitív emóció (0,73 és 0,73) és a beállítódás (0,80 és 0,82) megfelelően magas szinteket jeleznek TF-hallgató férfiaknál. A megbízhatósági korrelációk nagyságával kapcsolatban *Lienert* (1961) kijelenti, hogy teljesítményteszteknel és kérdőíveknél legalább $R=0,70$, illetve e feletti koefficiensek kívánatosak. Ebben az esetben a teszt csoportok összehasonlítására alkalmas. Kvalifikált, egyéni jellemzésre az $R=0,90$ és e feletti megbízhatósággal bíró tesztek alkalmazhatók.

A teszt érvényességének vizsgálata

Konstruktív validitás: Amennyiben számos tapasztalat mutatja, hogy a vizsgálandó tényezők pozitív (esetleg negatív) hatással vannak egy logikai következtetésre (itt a teljesítmény növekedésére), úgy egy elméleti konstrukció jön létre. Kérdés tehát, hogy a teszt összetevői mennyire felelnek meg az elméleti konstrukciónak. A teszt változói közötti korrelációk bemutatják, hogy egy mintán belül milyen rendszeres együttjárásokra lehet számítani a teszt alkalmazása esetén. A talált szignifikáns korrelációk tehát egyfajta logikai érvényesség kimutatására szolgálnak (3. táblázat).

3. táblázat: A PTL-skálák interkorrelációi teniszezőknél, a konstruktváliditás adatai

(N = 44)

	Negatív emóció	Figyelem	Vizualizáció	Motiváció	Pozitív emóció	Beállító-dás
Önbizalom	-0,57 *	0,51 ***	0,22	0,49 ***	0,48 ***	0,70 ***
Neg.emóció		-0,45 **	0,005	-0,15	-0,11	-0,47 **
Figyelem			0,13	0,23	0,33 *	0,57 ***
Vizualizáció				0,32 *	0,44 **	0,39 *
Motiváció					0,66 ***	0,46 **
Poz.emóció						0,48 **
Beállító-dás						

* = $p < 0,05$

** = $p < 0,01$

*** = $p < 0,001$

Elvárható, hogy az egyes változók a konstrukciónak megfelelően magas korrelációs kapcsolatba legyenek más, a tesztben szereplő változókkal. Eredmények azt mutatják, hogy például az önbizalom estében az elvárás szignifikáns szinten teljesül minden változóval kapcsolatban, a vizualizáció kivételével. A pozitív emóció szintén szignifikáns korrelációt mutat másokkal a negatív emóció kivételével. A beállítódásnál ugyanezt találjuk, minden más változóval szignifikáns korrelációt mutat. A figyelem és a motiváció változóknak négy-négy másik változóval van szignifikáns kapcsolata, a vizualizációnak hárommal. A konstruktív érvényesség vizsgálatából levont következtetések azt bizonyítják, hogy a tesztben szereplő tesztváltozók külön-külön is megfelelnek a konstruktivitási feltételnek és ez valószínűsíti, hogy a további érvényességi vizsgálatok is eredményesek lesznek.

Kritériumvaliditás: A skálák érvényességét úgynevezett külső validitáskritérium alkalmazásával vizsgáltuk meg. A kritérium maga a sportteljesítmény volt azáltal, hogy a szakértő edző a valós sportteljesítmények alapján egy kiváló és egy gyenge csoportba sorolta a

teniszzjátékosokat, abban a mintában, amely a magyar élcsoporthoz tartozókat alkotja. Amennyiben a skálák változóiban a két (kiváló és gyenge teljesítményű) csoport jelentősen eltér egymástól – a kiválóak javára – úgy az érvényességet elfogadjuk. A jelzett érvényességi feltételt a tesztadatokon „egyszempontos” varianciaanalízissel és a kétmintás t-próbával is vizsgáltuk (4. táblázat).

4. táblázat: A skálák kritériumvaliditása

Skálák		Kiváló tenisz- csoport N= 16	Gyenge tenisz- csoport N= 16	Variancia- analízis	Kétmintás t-próba
Önbizalom	M	23,5	19,06	F= 4,1708	T= 2,0422
	SD	4,4422	4,1063	p= 0,0063	p= 0,0063
Negatív emóció	M	21,43	18,87	F= 4,1708	T= 2,0484
	SD	3,4247	2,7049	p= 0,0256	p= 0,0263
Figyelem	M	20,81	17,62	F= 4,1708	T= 2,0518
	SD	4,9828	3,4423	p= 0,0437	p= 0,0447
Vizualizáció	M	20,25	20,56	F= 4,1708	T= 2,0422
	SD	4,2504	4,1788	p= 0,8353	p= 0,8353
Motiváció	M	24,56	23,93	F= 4,1708	T= 2,0452
	SD	3,2653	2,6469	p= 0,5563	p= 0,6057
Pozitív emóció	M	23,25	21,12	F= 4,1708	p= 0,6057
	SD	3,3065	2,7201	p= 0,0545	p= 0,0332
Beállítódás	M	22,37	19,31	F= 4,1708	T= 2,0422
	SD	4,3185	3,9785	p= 0,0455	p= 0,0450

A leírt szigorú kritérium alapján teniszezőknél az önbizalom ($p=0,006$), a negatív emóció ($p=0,02$), a figyelem ($p=0,04$), a pozitív emóció ($p=0,03$) és a beállítódás ($p=0,04$) skálák szignifikánsan magasabb értékeket jeleztek a kiváló teniszcsoporthoz képest. Így ezeket a tulajdonságokat reprezentáló változók egyértelműen érvényesnek tekinthetők. A motiváció és a vizualizáció skálák a szignifikanciaszinttől csekély mértékben elmaradnak. Amennyiben a tesztet más sportágaknál is alkalmazzák, ajánlott a sportbeli eredményességre, illetve az edzői szakértésre alapozott érvényességi vizsgálatot ellenőrizni.

Vizsgálati minták

A vizsgálati minták kiválasztását befolyásolta, hogy a tenisz játékteljesítményösszetevőinek kutatása során pszichológiai mérőeszköz kialakítására volt szükség. A mintavételben ezért hangsúlyos szerepe van a magyar teniszjátékosoknak ($N= 82$, 15-18 év). Itt tudunk elkülöníteni egy kiváló és egy gyengébb teljesítményű férfi csoportot (lásd 4. táblázat), miközben az életkorban közel álltak egymáshoz (5. táblázat).

**5. táblázat: Teniszjátékosok leíró adatainak
összesítése (15-18 év)**

($N = 82$)

	Önbizalom	Negatív emóció	Figyelem	Vizualizáció	Motiváció	Pozitív emóció	Beállítódás
M =	21,68	18,19	19,67	20,56	23,95	21,97	20,96
SD=	4,4246	4,1468	4,1127	3,878	2,6569	2,9115	3,9641
Q =	19,577	17,1959	16,9143	15,8388	7,0591	8,4187	15,714
Min.	13	8	11	13	18	14	11
Max.	30	25	29	27	30	28	28

A következő mintát a TF férfi hallgatói adták ($N= 44$). Az előbbieknél idősebb hallgatók (20-21 év) adatai lehetővé tették a teszt kidolgozása során, hogy a tesztismétlést elvégezzük, illetve a Spearman-Brown, továbbá a Cronbach korrelációs együtthatókat a megbízhatóság vizsgálatára kiszámítsuk (6. táblázat).

6. táblázat: TF-es hallgatók leíró adatai (20,4 év)

(N = 44)

	Önbizalom	Negatív emóció	Figyelem	Vizuális	Motiváció	Pozitív emóció	Beállítódás
M =	23,9545	19,4318	22,2273	23,8182	26,3409	24,4909	23,8409
SD=	4,1927	6,4534	3,9923	3,0246	2,4021	2,5964	3,8742
Q =	17,5787	41,6463	15,9336	9,1482	5,77	6,7412	12,5422
Min.	13	7	12	16	21	18	15
Max.	29	24	28	30	30	29	30

A PTL-változók más sportágak számára is fontos teljesítmény-összetevők. Ezen túlmenően lehetőséget ad egy kidolgozott teszt a sportágközi összehasonlításokra is. Az ilyen lehetőség megteremtésére kiterjesztettük a tesztet a judoversenyzők kis mintájára is (N= 18, 15-17 év). A tényleges, sportok közötti összehasonlítás azonban már nem tartozik a kitűzött tesztfejlesztő feladataink közé. Ezért a judo mintát (Tölgyesi, 2004) csak referenciacsoporthoz szánjuk (7. táblázat).

7. táblázat: Judóversenyzők leíró adatai (15-17 év)

(N = 18)

	Önbizalom	Negatív emóció	Figyelem	Vizuális	Motiváció	Pozitív emóció	Beállítódás
M =	23,16	17,17	19,11	22,77	26,05	22,94	21,22
SD=	2,89	4,33	4,04	2,96	1,89	3,03	3,6
Q =	8,3521	18,7489	16,3216	8,7616	3,5721	9,1809	12,96
Min.	16	10	13	16	23	16	15
Max.	27	26	25	26	30	27	26

Összefoglalás és értékelés

A pszichológiai teljesítmény-összetevők, jellemzők mérésére és gyakorlásukra irányuló kutatásokban Loehr először alkalmazta a kognitív-viselkedéses megközelítést. A tételek nagy részében a pszichikus jellemzőket és a fizikai végrehajtást összevonta, illetve a jellemzőkre a végrehajtás kontextusában kérdezett, például: „A küzdelemben használok a képzeletemet, ami segít az eredményességben”. Az összetett, komplex kérdőíves tételek mellett mások parciális problémamegoldásra, kreatív gondolkodásra, megküzdésre és érzelmekre vonatkoznak. Valamennyire jellemző azonban, hogy a teljesítmény növelése a fő cél. Az eredeti tesztnél azonban nem dolgozták ki a szükséges tesztmutatókat, a megbízhatóságot, érvényességet és a normákat. Ezt valószínűleg

befolyásolta az is, hogy 1986 és 1995 között sorban újabb öt teszt jelent meg, amelyekben a most bemutatott és továbbfejlesztett teszt több változóját is tovább szerepeltették, mint amilyen az önbizalom, koncentráció, motiváció és imagináció.

A jelen munkában feladatunk volt, hogy a magyar tesztváltozatban kidolgozzuk a kötelező tesztjellemzőket:

Az objektivitást a teljes érthetőség, az egyértelmű tételek, a pontos és befolyástól mentes tesztkitöltés és az automatikus, pontozásos értékelés biztosítja.

A tesztismétlés korrelációs eredményei (0,70 -0,90 között) a teszt időbeli stabilitását mutatják. A vizsgált skálák belső konzisztenciáját Spearman-Brown és Cronbach alpha szerint 0,73-0,83, illetve 0,74-0,85 között találjuk. A skálák megbízhatósága összességében elfogadható.

Az érvényesség megállapításának első lépése a konstruktív érvényesség egy interkorrelációs elemzés alapján. E szerint a skálák egymással alkotott korrelációi beleillenek a logikai elvárásba, miszerint az önbizalom, figyelem, motiváció, pozitív emóció és beállítódás szignifikáns pozitív korrelációban állnak egymással, és ugyanakkor szignifikánsan negatív a kapcsolatuk a negatív emóciókkal. Az utóbbinak nincs kapcsolata a pozitív emócióval, vagyis függetlenek egymástól. Az érvényesség további fontos eredménye, hogy a külső kritériumok alapján (kiváló és gyenge sportteljesítmény) minden skála megfelelően érvényes, illetve ezek közül kettő (vizualizáció és motiváció) a kritériumérvényesség határán van, tehát alkalmazásuk indokolt.

A normák tekintetében eddig összesen 144 sportolóról vannak adatok, amely három különböző minta összege. Szerepelnek testnevelő tanári hallgatók (N=44), teniszezők (N=82) és judósok (N=18). Az egyes csoportok statisztikai jellemzői a vizsgált hét skálán az 5-7. táblázatban található.

Összefoglalva: az adaptált Pszichológiai Teljesítményeltár magyar változata alkalmas a csoportok közötti és az azonos csoporton belüli szintek és hatásvizsgálatok eltéréseinek mérésére és ennél fogva a különbségek diagnosztikus jellemzésére.

Irodalom

- Bandura, A. (1973): *Human Aggression: a social learning analysis*. Engelwood Cliffs, Ny. Prentice-Hall.
- Duda, J.L., Nicholls, J.G. (1989): Relationship between task and ego orientation and the perceived purpose of sport among high school athletes. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 11, 318-335.
- Garfield, C.A., Bennett, H.L. (1984): *Peak performance. Mental training techniques of the world's greater athletes*. Jeremy Tarcher, Los Angeles.

- Hall, C., Pongrac, J. (1983): *Movement Imagery Questionnaire*. University of Western Ontario, London.
- Hall, C., Martin, K. (1997): Measuring movement imagery abilities: A revision of the Movement Imagery Questionnaire. *Journal of Mental Imagery*, 21, 143-154.
- Hammer, W., Tutko, T.A. (1974): Validation of the Athletic Motivation Inventory. *International Journal of Sport Psychology*, 19, 247-263.
- Lesser, M., Murphy, S.M. (1988): *The Psychological Skills Inventory for Sports (PSIP)*. Normative and reliability data. Paper presented at the annual meeting of APA, Atlanta, G.A.
- Lienert, G.A. (1961): *Testaufbau und Testanalyse*. Verlag Julius Beltz, Weinheim.
- Loehr, J. E. (1983): The ideal performance state. *Science Periodical on Research and Technology in Sport*. Coaching Association of Canada, Ottawa.
- Loehr, J. E. (1986): *Mental toughness training for sports: Achieving athletic excellence*. The Stephen Greene Press, Lexington, Massachusetts.
- Martens, R. (1987): *Coaches guide to sport psychology*. Human Kinetics, Champaign, Illinois.
- Martens, R., Vealey, R.S., Burton, D. (Eds) (1990): *Competitive anxiety in sport*. Human Kinetics, Champaign, Illinois.
- Meyers, A.W., Whelan, J.P., Murphy, S.M. (1996): Cognitive behavioural strategies in athletic performance enhancement. In: M. Hersen, R.M., Eisler, P.M. Miller (Eds): *Progress in behavior modification: Volume 30 (137-165.)*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Murphy, S., Tammen, V. (1998): *Search of psychological skills*. In Duda, J.L (Ed.): *Advances in sport and exercise psychology measurement*. Fitness Information Technology. 195-209.p.
- Nideffer, R. (1976): Test of attentional and interpersonal style. *Journal of Personality and Social Psychology*, 34, 394-404.
- Perna, F., Meyer, M., Murphy, S.M., Ogilvie, B.C., Murphy, A. (1995): Consultation with sport organizations: A cognitive-behavioral model. In S.M. Murphy (Ed.): *Sport psychology interventions*. Human Kinetics, Champaign, Illinois. 235-252.p.
- Tölgyesi Botond (2004): *Pszichológiai Teljesítmény Leltár*. (Szakdolgozat.) TF Könyvtár.
- Spielberger, C.D., (1966): Theory and research on anxiety. In Spielberger, C.D. (Ed.): *Anxiety and behaviour*. Academic Press, New York. 1-17.p.
- Spielberger, C.D, Gorsuch, R.L., Lushine, R.F. (1970): *Manual for the state-trait anxiety inventory*. Consulting Psychologists Press, Palo Alto.
- Vealey, R.S. (1986): Conceptualization of sport-confidence and competitive orientation: Preliminary investigation and instrument development. *Journal of Sport Psychology*, 8, 221-246.

THE EFFECT OF THE MOTION DEVELOPMENT TO THE SPEECH DEVELOPMENT

A mozgásfejlődés hatása a beszéd fejlődésére

- **Katalin Rácz**

Eötvös Loránd University, Faculty of Teacher Training College,
Department of Physical Education

- **Betty Barthel**

Eötvös Loránd University, Faculty for Teacher of the Handicapped,
Department of Pedagogy for Mentally Retarded

- **Rita F. Földi**

Károli Gáspár Calvinistic University, Faculty of Arts, Institute of
Psychology, Department of Developmental Psychology and
Education

Abstract

In our research we examined the movement of 176 nursery school children on the basis of the motion test made out by Éva Marton Dévényi neurologist and her co-workers, for measuring the nervous system maturity. We asked for a declaration of agreement from the parents, and they confirm their contribution filling in The enclosed anamnestic data form. Our research analysed the status of nursery school children. We could assess the datas altogether with 70 children with The average age of 5 years 10 months. The distribution accordingtotheir sexes was: 28 girls and 42 boys. We divided the participants into two groups along the speech development's characteristics by coding the anamnestic datas. The division into groups was happened by analysing The national and international literature. The normal development got number 1, and any other pathological processing deviation got number 2. We examined The differences closely between them. We were looking for the answer: in which aera of the movement the speech retarded children differ from that of the control group? The achievement of The two groups differ from each other in four tasks (toddler-movement, jumping, laterality,

upper- and lower-limb coordination) which are determining factors of the nervous system maturity.

Key-words: speech development, motion development, motion coordination, laterality.

Összefoglalás

Vizsgálatunkban 176 óvodáskorú gyermek mozgását mértük fel Marton-Dévényi Éva neurológus és munkatársai által kidolgozott mozgásfelmérő tesztje alapján, mely az idegrendszeri érettség feltérképezésére alkalmas. A vizsgálatok végrehajtásához a szülőktől beleegyező nyilatkozatot kértünk, és hozzájárulásukat az általunk mellékelt anamnesztikus adatlap kitöltésével erősítették meg. Kutatásunk az állapotfelmérésben részt vett óvodáskorú gyerekek státuszvizsgálatának analizálására irányult. A 176 vizsgált személy esetében értékelhető adatokat 70 főnél kaptunk. Átlagéletkoruk 5 év 10 hónap. Nemek szerinti megoszlásuk: 28 lány, 42 fiú. A vizsgálatban részt vevő gyerekeket a szülők által kitöltött anamnesztikus adatlap kódolása alapján csoportokba osztottuk a beszédfejlődés jellemzői mentén. A csoportba sorolás a hazai és külföldi szakirodalom elemzésére támaszkodva történt. A normál lefolyású 1-es, míg bármilyen veszélyeztetettség, kóros lefolyás, eltérés 2-es számot kapott. Megvizsgáltuk a csoportok közötti különbséget, megnéztük, hogy a beszédfejlődésben elmaradt gyerekek a mozgás területén miben térnek el a kontrollcsoporttól. A két csoport teljesítménye között az idegrendszeri érettséget meghatározó mozgásoknál négy feladatnál találtunk szignifikáns eltérést (kisgyermekkorú mozgások, szökdelés, dominancia, alsó-felső végtag koordináció).

Kulcsszavak: beszédfejlődés, mozgásfejlődés, mozgáskoordináció, dominancia.

Introduction

Many specialists confirm that the baby observes The world playfully, creatively and gains experience through its own motion. These things give the origin of the cognitive functions. The basic of The children's early development is the motor behaviour and the motor perception, which compose a functional unit (*Kiphard, 2001; Marton-Dévényi, 2002*). The sistematismation, the storage and the development of the motoric information assure the motion dynamic, appearance of the activation

brain's condition in a short time. These procedures are also the elements of learning. The motion, especially the nature movement has a role of high priority in the development of the perception processes, or rather in the sensory integration. Researchers, neurologists and therapists affirm that the movements help the neurologic maturity, the settlement of the informations by them.

The specialists reckon the speech as the most komplex capacity. The development of the speech is anticipated by numerous non-verbal initiative procedure the integration of which to reach a critical developmental degree to the speech can be acquired (*Affolter, Brubaker, Bischofberger, 1974*). The research and expansion of the initial procedures has a very important role in the exploration and prevention of the problems of reading and writing. The speech disorders and the school failures are only secondary. The primary causes have to search in the moderate advancement and in the disorder of the initiative procedures. We have to look for The primary causes of the disorders may be hidden at a lower developmental level among perception processes.

Literature

The notability of motion and perception in the procedure of speech development

The motion-development – determinated by maturation – as variation of age- and sex-related somatic and psychic attribute which can be measured in the human basic movement-patterns and in higher level function of the coordination and conditional accomplishment (*Istvánfi, 2006*). Its main characteristics are the genetic definiteness and the periodic character of advancement. The presence and assistance of the motion - which is physiologically prescribed – characteristic only of man, can not be interchangeable in the succession cannot be reversible – are indispensable for the healthy development.

In course of *Marton-Dévényi et al. (1999)* research came to the conclusion that the exclusively characteristic human communication (the speech, writing, reading and dominance) overlay to the exclusively characteristic ontogeny series (crawl – climbing – walking and dominance). The communication, namely the contact with the environment will be good, if the child passes along this developmental series. The whole ontogenetic maturation of the nervous system is necessary to operate each suprasegmental linguistic sign – like gesture, intonation, mimicry. The leeway at the native level indicates an inadequately organised nervous system.

The partial function or partial ability disorders occurring at the nursery school ages – anticipate the learning disorders. „Partial ability disorders are referred to as that subgroup or the learning disorders, which occur as a consequence of differing function of the sensation, perception, motion, attention, speech, memory and thinking. We define the partial ability disorders as the weak action of perception functions, which are necessary to the fulfilment of the complex physiological or psychological functions (speech, thinking, writing, reading, counting). They have less local symptoms, they rather influence the action of the function system generally. They slow the development at the affected area like for the overdue speech development. The faults of information elaboration play an important role at their conformation, like difficulty in processing of the visual and auditive stimulus, which can cause the disorder of the speech acquisition and follows the emotional and behavioural disorders.” (Spaller, Spaller, 2006. 312-313.)

The motor functions help the ordering and the range of stimulus so the development of the higher functions (Nagyné, 1997). The movement perception influences and regulates motion, which it influences positively the perception process (Marton-Dévényi, 2002). The organization, the winnowing, the localization of the stimulus – got on by the movement from the environment – and the information is the task of our brain. The brain defines these sensations as the process of perception giving to these an order and meaning, the stimulus turn into meaning things. Difficulties can happen in each individual action of senses, in each ordering of these sensory without noticing those. Stein and Walsh (1997) state in their phonological theory that learning writing and reading need the maximum level of our perceptual abilities.

It needs more sophisticated visual, auditive and fine motor skills, than any other thing to learn. We have to distinguish and order into phonemic range symbols to make words. The base of verbality is the suitable level and maturity of the auditive-perception. The child is in possession of speech skill around the age of three, but deflexion between boys and girls can be experienced. The speech faculty of the girls develops sooner (Földi, 2005).

Speech development disorders

Namely the disorders of the maturation processes necessary to speech. The overdue speech development can be noticed with children over 3 years. The symptoms appear at various stage and segments of development. Disorders – connected with fall-off development of the speech dynamic, the beat of developmental stadium, the unequal

development of the partialfunction and physiological condition – where the rhythm of speech-section development is not harmonious and equable. The criteria of speech development-disorders is the formation beside healthy hearing and normal cognitive development. The disorders are: overdue speech development, auditory agnosia, verbal apraxia, fragility at spelling, rhythm disorder, like stammer and sputter (*Spalle, Spaller, 2006*).

Regarding speech, the brain is responsible for the communication: the brain is able to process, store, and answer the information. The right and left hemisphere co-ordinate together the procedure of the speech and the language. The centre of the speech is in the left hemisphere: the Broca-area is responsible for speech reproduction, while the Wernicke-area is for the comprehension (*Lendvainé, 2007*). The neurologic surveys of *Trauner et al. (2000)* show cerebral deviation at 70% among children of language disorders, while at only 22% that of the control group. With their research, *Powel and Bishop (1992)* confirm that both for the Developmental Coordination Disorders and the Developmental Language Disorder equally the same cerebrospinal risk factor is responsible. The fact which physiological factor occurs depends on time and the specific area.

The laterality appears at the end of the cerebrospinal organizing process exclusively in case of the human. The hemisphere-dominance or lateralization evolves through acquisition of the native language under the linguistic elements. At children the choice of dominance is only the last station of the motion-sensory development, this is the crown of dominance development order. This time one hemisphere of our brain turns to be the dominant hemisphere and forms a whole laterality. If the hand-laterality can not be demonstrated by the age of three, problems can appear at speech-development then at acquisition of the language-manual. The speech latency is oftener at the right hemisphere dominance. The left-handedness is a symptom of this problem. The stable, same-side dominance is considered the most important developmental method to make both hemispheres work together harmoniously. *Marton-Dévényi (2002)* handle the laterality problem as the nervous system partial developmental disorder rather than an independent cause.

Today it is clear, that the main problem at dyslexia is the weak differentiation of the phonemes. Thus, the phonological skill measured at 5 can anticipate their later advancement and by that the phonological developmental method can speed up the learning to read. The memory is also has an important function at emergence of speech. Remembering the stimulus needs the engrams, which sink into the memory in course of perseverations. The frequent perseveration assures deeper stamping (*Lendvainé, 2007*).

Research results made among children handicapped in speech-development

The attention of the researchers has been directed towards the control of the central nervous system and the complexity of that. Through of it, they started to pay attention of the latent connections among the seemingly independent partial functions and partial abilities. In Finland many authors have been dealing with the connection of motion- and speech development for years. The importance of their research is that they follow the development of children – who take part in the research – for years. *Viholainen et al. (2002)* examined speech- and motion development of children between 1,5 and 2 years of age. They experienced at the normal developmental group, that the development of both their gross motor- and fine motor movement can be slow without any speech development disorders could be noticed in advance. While it can not be said of those children who are backward in speech-development. It is probable that the underdeveloped motion reacts negatively that children discover their environment, which is a reason for speech retardation. In their later research (*Viholainen et al., 2006*), they compared the development of motion, language and reading skills of 75 dislexia imperiled children with that of similar developmental of healthy children. They expect by their results, that early motion development is in connection with the later reading skills. After all they underlie that slow motion-development is in connection with language development in that case, if any reading disorder has been found in the family.

Trauner et al. (2000) have arrived to the results, that they found lateness mostly at walking at children who have Developmental Language Impairment. The synkinezie, weak fine-motor movement and the hiperreflexia appeared the most frequently at those children. Beyond motion enquiry, they found out that children – who have the most neurological symptoms – show the shortest level of speech skills. The results of the authors refer, the Developmental Language Impairment is not a unique disorder, but it can be also an index of any other current neurological deviation.

Rintala and Linjana (2003) examined the gross-motor-skills and its developability at children, who suffer from disphasie (hampered speech- and -language development). According to their observation, the motion of children – who have disphasie – is weak. This result confirms that theory, which declare children with speech disorder have variant gross-motor level. After an eight-week-long development a definite amelioration could be shown at the tested area.

Webster et al. (2005) estimated also the fine- and gross-motor-skills at schoolable children, who have Developmental Language Impairment (DLI) correlated with any other school maturity tests. They tested language, cognitive and motion skills of children. The 52% of the children were undermarked at the motoric area. The fine- and gross-motor skills correlated the most significantly with communication marks and correlated moderately with the cognitive marks. On basis of the research, *Webster et al.* composed that the leeway of the fine- and gross-motor skills is an attached symptom of the Developmental Language Impairment.

With his research, *Shapiro et al.* (1990) noticed that motor and language development in the childhood are in connection with the reading disorders appearing later. He experienced that out of the two referred areas, mostly the early language development has got significant connection with the dislexia. The author thinks, although the overdue motor development is not in a direct connection with the cognition, it can serve as an index of any other nervous developmental disfunction.

The importance of the psychomotor development supporting the speech-development

According to literary analysis, the children with Developmental Language Impairment are backward not in speech only but also in their motion development. As far back as 1988, some research reported that fine-motor coordination of the 5 to 9 year-old children is in connection with speech faculty. Hence – for handling partial functions-, attitude- and learning disorders - from the second half of the 20th. century those methods were came into limelight, which take a sight of the real origin of the problem instead of the symptomatic treatment.

The psychomotor development executes the correction of psychic functions through motions and it influences the nervous maturation processes. The brain plasticity fact confirm its application, which says that the effect of the repeated action-potential and the release of the transmitter the postsynaptic stimulus streshold decreases, the synapsis can be generated more easily in the future. In view of this theory, the excitation supporting the maturation restores the normal development, assisting autotherapy process.

Marton et al. (1999) say: the childrens' adequate level of motion must be started, and the amelioration of the mevement can start the development of communication levels, characteristic onlythe human. The observations of *Connor and Kuntz* (1996) confirm also the theory that the

cognitive abilities of the four- and six-year-old children in special need can be improved with action.

Rintala et al. (1998) studied the effectiveness of psychomotor development and normal physical education among children, who suffer from Developmental Language Impairment, communication difficulty and learning disorders according to the criteria of DSM-IV. Among children of 6-10 in their motion test, the 71% of the children with DLI executed below 15% while in course of the motor competence test regarding the same they have got into the investigational group. One of the selected group came in for normal P.E., while the other group took part in psychomotor development. It was out from the control examinations, that the improvement of children - who took part in psychomotor development – was better, especially at the object manipulation, within the gross-motor skills. At The beginning of the research, according to the examinations, the 74% of the psychomotor group showed exactly defined motor disorder, while only 63% of the other group. After the 10-week-long systematic practice, the 24% of the 1st. group stayed in the motor disorder category, while only 44% remained of the P.E. group.

The research

Sampling and the course of the research

As we can not examine the reading, the writing, and the counting achievement of nursery school children therefore we laid stress on the gross- and fine- motor skills of children proceeding from the literature. In the anamnesis – filled out by parents – we entered into details connected with the early motion- and speech development. A new, Hungarian motion-therapy, the worker of the Basic Therapy took-over the elements of several earlier and successful therapy and completed them with their experiences. In our research, we used the motion pretest of this therapy.

From 2005 September, we have made and estimated the motor-coordination of altogether 176 children on basis of motor test made out by Eva Marton-Dévényi and her co-workers. We made our research in two nursery schools in Budapest (n=122), and we chose the results of 5-6 year-old nursery school children from Eva Marton-Dévényi's database (n=54). We started our investigational work with the help of the nursery-school-, and special- teachers working in the nursery school. We also needed the acceptance of the director. We asked from the parents an approving statement. They affirmed their permission with filling the enclosed anamnestic data sheet.

In the case of the 176 investigational children, we have got estimable data with 70 persons. Their average age was 5 years 10 months. Their distribution was: 28 girls and 42 boys.

We analysed the motion regarding 103 parameters rated into 14 motion groups, like: *gross-motions of early-hood, toddler movements, oblique movements, static-, dynamic- and other playful balancing-ability, jumping elasticity, rhythm, body-scheme, motion-reproduction after a figure, fine-motor coordination, spatial movements and laterality*. The examination of a child lasted averagely 70 minutes. The assumption of the data happened in a datasheet. Beyond the motion groups, the motion was estimated by defined criteria, in a five-score-scale. The points were added up. From the total we also counted average- and percentage value. The only exception was laterality, where the children could get four grouping-rate: 1 – right sided laterality, 2 – left-sided laterality, 3 – oblique laterality, 4 – non-evolved laterality.

Our research focused on analysing the status-examination of the nursery-school-age-children. Our *aims* were:

1. To analyse, what kind of deviation children (who are backward in speech-development) show at the motor-test compared with control group.

2. To analyse, what kind of laterality children (who are backward in speech-development) have.

Hypothesis

1. The control group's children achieves better at the motor-test compared to those who are backward in speech-development.

2. A bigger percentage of children have non-evolved laterality than the control group has.

Results

We analysed the results of the motor-test and the anamnestic data of 70 children. We divided the children, taking part in the research, into groups on basis of the anamnestic data-sheet filled out by parents and the measurement of the specialists. We classified children by the help of analysing Hungarian and foreign literature. Coding the speech- and motion- development, normal development received number 1 (n=42) and any other imperiled, pathological proceeding received number 2 (n=28). We analysed the differences between the groups, examined in which motion areas children (who are backward in speech-development) differ from the control group.

In course of the datas' analysing, we counted the basic statistic indexes. The points show normal distribution. To show the differences, we used t-test for independent samples while to examine the relationship, we used correlation test. On basis of spech-development, significant differences exist at the toddler movements ($p=0,039$) and the jumping-elasticity ($p=0,010$) (Table 1.).

Table 1.: Means and significant differences between the groups

Grouping	Mean (%)	Mean (%)	p
Speech development	Normal Development, 1 (n=42)	Retarded Development 2 (n=28)	
Toddler movements	71	65	0,039
Jumping elasticity	74	65	0,010

Within speech-development grouping, we received interesting results at the laterality and lower-upper-limb co-ordination, the distribution of the two groups was differ from each other. The laterality examinations are very important because the preferation of the ears, eyes, hands and legs on the same side assumes the hemisperesl co-ordinated work. Within that, tha same-sided laterality shows the regulating and integrating advantage of the right or left hemisphere (*Lakatos, 2005*).

As a result we can find out while the 40% of the normal speech-development group has evolved, right-sided laterality, children who are backward in speech-development have non evolved laterality in the same proportion, 39% (Figure 1.) The default of the preffered side shows the immaturity of the aligned hemispherical working at the the partial-function dangered group in terms of the speech-development.

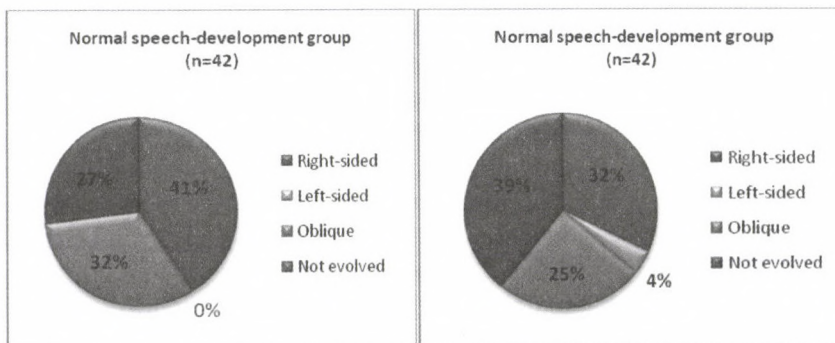

Figure 1.: The distribution of the laterality at the two groups

We have got the same result at the other important area which indicates the maturity of the nervous system. While at 58% of the normal-development group has harmonious upper-lower-limb- coordination, only at 38% of the other group has. It was difficult to co-ordinate the movement of the upper- and lower limb for the 42% of the normal group, while more than half of the speech-retarded group (60%) found the tasks difficult (Figure 2.). The results show inverse proportion.

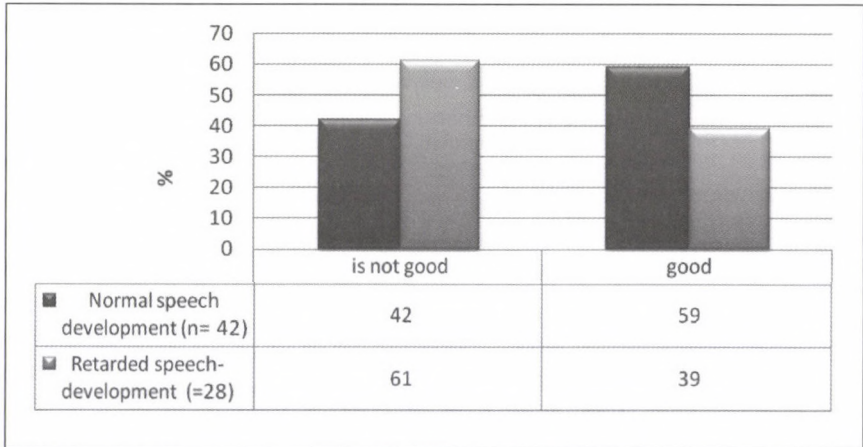

Figure 2.: The distribution of the upper and lower limb coordination at the groups

Summary

The sensory, the cognitive and the motion processes can not either be separated from each other at any level, they compose unit. Every symbolic learning is based on sensory learning and to the analysis of outer- and inner-information. The senso-motoric working is the basis of later intelligence, as the passive observation and reception of the environment is not enough, we have to deal actively with the objects of the environment in order to activate cognition from the experience (*Piaget and Inhelder, 2004*). Therefore, our brain must be reached by adequate stimulus in order to get to its full capacity.

Children, backward in speech-development, speech-perception, who have disorder at speech-reproduction, who have low speech-hearing and speech-articulation, are partially functionally endangered. All these functional deficits make the successfulness of reading and writing learning difficult (*Marosits, 1997*). *Dewey et al. (2002)* tell – on the basis of his results – of every child with a motion problem is endangered at attention, learning and social domain. Their cognitive development can be completed by motion-therapy. The maturity leeway of the nervous system can cause

mild disorder at regulation area of the motion, which is enough for becoming the feed-back false. Therefore the purposeful motion turning into imprecise, so the dissociation of the important and irrelevant information came up against difficulty at children backward in speech- and motion coordination-development.

The mobility is characteristic of this age-group which has got an effect on the physically and mentally development. Thus, it is important to assure the motion-area and equipment, which is indispensable in terms of their development. The motion is of vital importance, so it is forbidden, depress and speed that up.

References

- Affolter, F., Brubaker, R., Bischofberger, W. (1974): Comparative studies between normal and language-distributed children. *Acta Oto.Laryngologica*, 323, 32.
- Connor-Kuntz, F. J., Dummer, G.M. (1996): Teaching across the curriculum: Language physical education for preschool children. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 3. 302-315.
- Dewey, D., Kaplan, B. J., Crawford, S. G., Wilson, B.N. (2002): Developmental coordination disorder: Associated problems in attention, learning and psychosocial adjustment. *Human Movement Science*, 21 (5-6), 905-918.
- Földi Rita (2005): *A hiperaktivitás organikus és lelki háttere*. Comenius Bt., Pécs.
- Istvánfi Csaba (2006): *Mozgástanulás, mozgáskészség, mozgásügyesség*. Plantin-Print Bt, Budapest.
- Kiphard, E. J. (2001): From persistent reflexes to movement control. Early intervention in children with delayed motor development. *Ergotherapie und Rehabilitation*, (4) 11-17.
- Lakatos Katalin (2005): *A mozgásérettség vizsgálatának jelentősége a tanulási zavarok korai felismerésében*. (Doktori értekezés.) Semmelweis Egyetem, Budapest.
- Lendvainé Décsy Kornélia Márta (2007): *A megkészt beszédfejlődés lehetséges és kizárható okai, valamint terápiás lehetőségek és eredmények egy konkrét gyermek esetében*. (Doktori értekezés.) Pannon Egyetem, Veszprém.
- Marosits Istvánné (1997): A diszlexia-veszélyeztetettség jelei az óvodáskorban. *Fejlesztő Pedagógia*, 8. 69-71.
- Marton-Dévényi Éva (2002): Az alapozó terápia elmélete és gyakorlata. *Fejlesztő pedagógia*. ELTE-Eötvös Kiadó, Budapest.
- Marton-Dévényi Éva, Szerdahelyi Márton, Tóth Gábor és Keresztesi Katalin (1999): Alapozó Terápia. *Fejlesztő Pedagógia*, Különszám. 80-107.
- Nagné Kovács Ildikó (1997): *Ecce Homo*. *Fejlesztő Pedagógia*, 4-5. 15-16.
- Piaget, J., Inhelder B. (2004): *Gyermeklélektan*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Powel, R.P., Bishop, D.V. M. (1992): Clumsiness and perceptual problems in children with specific language impairment. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 34. 755-765.

- Rintala, P., Linjana, J. (2003): Scores on test of gross motor development of children with dysphasia: A pilot study. *Perceptual and Motor Skills*, 97 (31), 755-762.
- Rintala, P., Pienimäki, K., Ahonen, T., Cantell, M., Kooistra, L. (1998): The effects of a psychomotor training programme on motor skill development in children with developmental language disorders. *Human Movement Science*, 4. 721-737.
- Shapiro, B. K., Frederick B. P., Antell, S., Bilker, S., Ross, A., Capute, A. J. (1990): Precursors of Reading Delay: Neurodevelopmental Milestones. *Pediatrics*, 85. 416-420.
- Spaller Árpád, Spaller Katalin (2006): *Gyógypedagógiai ismeretek tára*. Timp Kiadó, Budapest.
- Stein, J., Walsh, V. (1997): To see, but not to read: The magnocellular theory of dyslexia. *Trends in Neurosciences*, 20. 147-152.
- Trauner, D., Wulfeck, B., Tallal, P., Hesselink, J. (2000): Neurological and MRI profiles of children with developmental language impairment. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 7. 470-475.
- Viholainen, H., Ahonen, T., Cantell, M., Tolvanen, A., Lyytinen, H. (2006): The early motor milestones in infancy and later toddler motor skills in toddlers: A structural equation model of motor development. *Physical and Occupational Therapy in Pediatrics*, 26 (1-2), 91-113.
- Webster, R.I., Majnemer, A., Platt, R.W., Shevell, M.I. (2005): Motor function at school age in children with preschool diagnosis of developmental language impairment. *Journal of Pediatrics*, 1. 80-85.

A SZÜLŐ SZEREPE A GYEREKEK TÁPLÁLKOZÁSÁBAN

The value of the parents exemplar as a model for the eating patterns, diet quality and lifestyle of the children

- Szekeresné Szabó Szilvia
- Breitenbach Zita
- Polyák Éva
- Figler Mária
- Prémusz Viktória

Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar,
Fizioterápiás és Táplálkozástudományi Intézet

Összefoglaló

Sok szülő tévesen úgy gondolja, hogy az óvodáskorú gyermekeiknek ugyanolyan mennyiségű és összetételű táplálékra van szükségük, mint a felnőtteknek. A gyerekek anatómiai és élettani sajátosságai mások, így nem lehet ugyanabban a táplálkozásban részesíteni őket, mint szüleiket.

Vizsgálatunkban kérdőíves felmérést végeztünk óvodáskorú gyermekek szüleivel a táplálkozásra vonatkozóan. Eredményeink szerint a lakóhely típusa befolyásolta az ételmiszer-fogyasztás színvonalát, a közös étkezések számát, és az étrend-összeállítás szempontjait. *Jónás* (2000) felmérésében az anya iskolai végzettsége jelentős mértékben meghatározta a táplálkozási szokásokat, de az általunk végzett vizsgálat ezt nem erősítette meg.

Anya és gyermeke a főbb élelmi csoportokból (hús, húsfélék, tej, tejtermékek, zöldségek, gyümölcsök, kenyérfélék) hasonló gyakorisággal fogyasztott, így az anyának nagy szerepe van a helyes táplálkozás kialakításában. Ahhoz, hogy a gyermekeknél helyes szokások alakuljanak ki, fontos a szülők megfelelő ismerete és életmódja.

Kulcsszavak: táplálkozási szokások, megelőzés, szülők, étrend, példamutatás.

Abstract

Many parents think that mistakenly children are the age between 3-6 need the same quantitative of food is the same like the adults. In our recent survey we made a questionnaire in this age of children's parents and their nutrition habits.

The results show that the type of the surrounding of their homes are influenced by the meals composition, the number of meals consumed together and a point of view how the diets was compiled. Our recent survey shows that the food and its quality what they eat depends on the area where they live, the common eating habits (content in the kindergarten), the sums of the daily meals and the compare of the nutrition. In the survey of *Jónás* (2000), it was found that the mother's educational level significantly determined the eating habits, but our study did not support that view.

Mother and child with a similar frequency consumed the main groups of food stuffs (butcher's, daily products, greengroceries, bakeries, consumary products) so the mother plays an important role in forming proper eating habits. In addition that right habits might evolve in children, the parent's skills and lifestyle are important.

Key-words: eating habits, prevention, parents, menu, guide.

Bevezetés

Magyarországon nagyon magas a helytelen életmód következtében kialakult betegségek halálozási aránya. Felnőttkorban nehéz változtatni a rögzült, egészségtelen szokásokon, ezért kell kiemelt figyelemmel a gyermekek felé fordulni (*Ábrahám, Csatornai, 2006*). A gyermekkor a személyiségfejlődés, a tudatformálás tekintetében a legfontosabb időszak. Véleményünk szerint az óvodás- és a kisiskoláskorú gyermekek egészségnevelése igényli a legfontosabb figyelmet, mivel ebben a korban alakulnak ki a szokások, az értékrendek (*Tímár, 2002*). Meghatározónak tartjuk a szülő felelősségét, hogy gyermekeik minél korábban megismerkedjenek és elsajátítsák az egészséges életvezetés legalapvetőbb szabályait, és azokat belső igényüké formálva alkalmazzák. Fontos, hogy a fejlődő szervezet testi és lelki érésének korai szakaszában elkezdődjön ez a nevelés (*Balogh, Budaházi, 2002*). Az egészség kulcsa elsősorban az életmódban rejlik, ahol fontos szerepet kap a szocializáció alappillére, a család (*Cook, 2007*).

A vizsgálat célja

Feltételeztük, hogy a szülők szociodemográfiai jellemzői befolyásolják, hogy milyen táplálkozási kultúrát adnak át gyermekeiknek és azok milyen táplálkozási magatartást tanúsítanak.

Bizonyítani akartuk, hogy a szülők közül az anya által fogyasztott ételek jelennek meg jobban a gyermekek étkezésében.

Jónás Eszter (2000) felmérésében az anya iskolai végzettsége jelentős mértékben meghatározta a táplálkozási szokásokat. Arra kerestük a választ, hogy az általunk végzett felmérés ezt megerősíti-e vagy sem.

Módszer

Kérdőíves felmérést végeztünk óvodáskorú (3-6 éves) gyermekek szüleivel. A kérdőív saját készítésű, önkitöltős, anonim volt. A kérdőív kiterjedt általános ételkészítési eljárásokra, konkrét táplálkozási szokásokra, táplálkozási kultúrára, a szülők személyes adataira, a gyermekek korára és nemére, valamint a lakóhelyre. A kutatás típusa kvantitatív és keresztmetszeti vizsgálat. Felmérésünket Pécsen, Nagyatádon, Rinyaszentkirályon, Csokonyavisontán és Lábodon végeztük. A kérdőívek az óvónők segítségével jutottak el a szülőkhöz. Összesen 125 darabot osztottunk szét az óvodákban, ebből 100 darab érkezett vissza feldolgozható formában. Az adatfeldolgozás Microsoft Excel és SPSS 11.5 programokkal történt. A hipotézisek vizsgálatához khi-négyzet-próbát használtunk.

Eredmények

A szülők átlagéletkora 31-35 év volt és zömmel középfokú végzettséggel rendelkeztek. A családok fele falun (50%), fele városban (45%), megyeszékhelyen él. A megkérdezettek közül 86 esetben teljes volt a család, két esetben csak az apa, tíz esetben csak az anya nevelte a gyermekét. A szülők fontosnak tartották az egészséges táplálkozást, 47%-uk úgy gondolta, hogy mindent meg is tesz érte. Néhány szülőnek, nem volt kellő ismerete az egészséges táplálkozásról, amit az időhiánnyal és anyagi nehézségekkel indokolták.

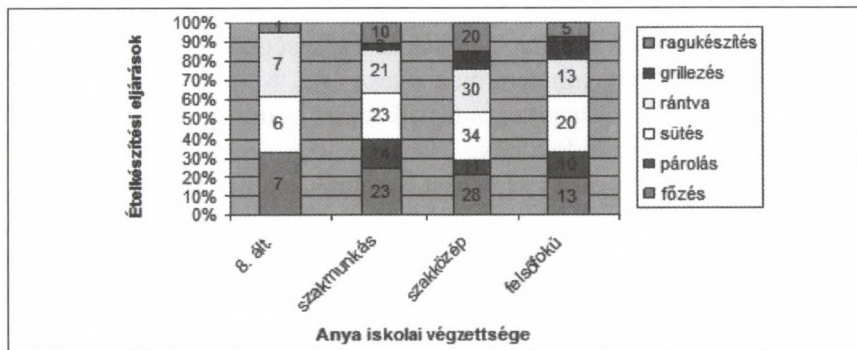
Arra a kérdésre, hogy a gyerekeket bevonják-e a főzési folyamatokba, 79%-uk igennel válaszolt. Falun többen bevonják a gyermeküket a főzési folyamatokba ($p=0,001$). A gyermek sokkal szívesebben eszik, ha részt vehet az előkészületekben, segíthet a terítésnél, ő is részese lehet az ételkészítésnek. A gyerekek örülnek, ha feladatokkal bízzák meg őket, aktívan figyelik a környezetüket, szeretnék azt csinálni, amit a felnőttek.

Arra a kérdésre, hogy milyen gyakran étkezik együtt a család, a megkérdezettek 65%-a azt válaszolta, hogy naponta csak egyszer, 19%-uk úgy nyilatkozott, hogy naponta többször is együtt étkeznek. A gyermek megfigyelheti szüleit, testvéreit étkezés közben, tehát ez az egyik legjobb alkalom arra, hogy átadjuk az asztalnál illő és az étkezéssel kapcsolatos helyes szokásokat.

A szülők a család ételkészítés-fogyasztásának színvonalát zömmel jónak-közepesnek ítélték meg. Az ételkészítés-vásárlásnál első helyen az árát jelölték (80%) meghatározónak, de a megszokás (57%), a reklám (17%) és a márka (17%) is befolyásolta őket. Az áru külső megjelenése, csomagolása, minősége (11%) szintén befolyásoló tényezőnek bizonyult.

Az étrend összeállításának szempontjait a válaszok alapján a következőképpen lehet rangsorolni: egészséges (67%), jó ízű (58%), laktató (55%), gyorsan elkészíthető (53%), olcsó (40%), új íz (26%) és megszokott, hagyományos ételek (19%).

Az anya szociodemográfiai jellemzői befolyásolják, hogy milyen táplálkozási kultúrát ad át gyermekének. Az anya életkora és iskolai végzettsége alapján nem találtunk összefüggést abból a szempontból, hogy bevonják-e gyermeküket a főzési folyamatokba ($p=0,283$). (1. ábra) Az anya életkora nem mutatott összefüggést az egészséges táplálkozás fontosságának megítélésében ($p=0,116$) és az étrend összeállításának szempontjaiban ($p>0,05$). Utóbbi két tényezőt a családok anyagi helyzete sem befolyásolja ($p=0,642$). Az anya iskolai végzettsége nem mutatott összefüggést az ételkészítés-fogyasztás színvonalára ($p=0,765$) és a családok közös étkezéseinek száma között ($p=0,889$). Városban szignifikánsan magasabbnak jelölték az ételkészítés-fogyasztás színvonalát ($p=0,001$), falun többször étkeznek együtt a családok ($p=0,001$). Feltételezésünk beigazolódtott, hogy az anyák az apákhoz viszonyítva az egészségesebb ételkészítési eljárásokat (párolás, grillezés) alkalmazzák ($p<0,005$). Ahogy nő az iskolai végzettség fokozata, úgy jelennek meg a különböző ételkészítési eljárások ($p<0,005$). Sem a jobb anyagi helyzettel

1. ábra: Az anya iskolai végzettsége és az alkalmazott ételkészítési eljárások megoszlása (n=100)

rendelkezők esetében ($p=0,708$), sem a városban lakóknál ($p=0,645$) nem jellemző az egészségesebb ételkészítési eljárások alkalmazása. Az anya iskolai végzettsége és a család anyagi helyzete nem befolyásolja az élelmiszer-vásárlás szempontjait ($p>0,05$), mint ahogy azt kezdetben feltételeztük. Összefüggés található a lakóhely és az étrend összeállításának szempontjai között: városban fontosabb, hogy jó ízű legyen az étel ($p=0,004$), egészséges ($p=0,002$), gyorsan elkészíthető ($p=0,002$), valamint új íz szerepeljen az étrendben ($p=0,004$). Falun az „olcsóság” ($p=0,002$), a megszokott íz ($p=0,004$) és a laktató ételek ($p=0,001$) dominálnak. A szülő táplálkozási szokásai meghatározzák a gyermek táplálkozási szokásait, így ezen összefüggést is vizsgáltuk főbb élelmiszercsoportokra vonatkozóan.

Húsok, húskészítmények

A hetente fogyasztott baromfi mennyisége azonos a szülőknél és a gyermeknél. A hetente fogyasztott sertéshús szintén azonos a szülőknél és a gyermeknél ($p=0,002$). Ha a szülők nem esznek sertéshúst, akkor a gyermek sem fogyasztja. Hetente a párizsi fogyasztása gyakran fordul elő a családoknál (54%), míg a gépsonka fogyasztásának gyakorisága jóval kevesebb (32%). (1 táblázat)

1. táblázat: A húsfélék fogyasztásának gyakorisága (n=100)

Hús, húskészítmény	ANYA			APA			GYERMEK		
	Naponta	Hetente	Soha	Naponta	Hetente	Soha	Naponta	Hetente	Soha
Baromfi	10 fő	71 fő	3 fő	9 fő	65 fő	5 fő	12 fő	70 fő	4 fő
Sertéshús	5 fő	65 fő	7 fő	9 fő	58 fő	7 fő	10 fő	62 fő	7 fő
Párizsi	15 fő	29 fő	23 fő	14 fő	21 fő	25 fő	25 fő	29 fő	21 fő
Gépsonka	7 fő	24 fő	23 fő	5 fő	26 fő	19 fő	15 fő	26 fő	21 fő

Tej, tejtermék

A sovány tej napi fogyasztása mind az anya, mind a gyermek esetében 46% volt. Amennyiben az anya nem iszik tejet, a gyermek sem (13%). A gyerekek 4%-a nem fogyaszt se tejet, se joghurtot, az anyáknál ez 5%. Joghurt fogyasztásánál az anya és a gyermek azonos fogyasztási gyakoriságot mutat ($p=0,001$). (2. táblázat)

2. táblázat: A tejtermékek fogyasztásának gyakorisága (n=100)

Tej, tej- termékek	ANYA			APA			GYERMEK		
	Naponta	Hetente	Soha	Naponta	Hetente	Soha	Naponta	Hetente	Soha
Sovány tej	53 fő	17 fő	18 fő	27 fő	18 fő	24 fő	59 fő	17 fő	19 fő
Joghurt	29 fő	40 fő	12 fő	15 fő	27 fő	23 fő	37 fő	41 fő	10 fő
Trappista sajt	19 fő	49 fő	8 fő	19 fő	38 fő	5 fő	26 fő	44 fő	9 fő
Tenkes sajt	1 fő	2 fő	69 fő	1 fő	3 fő	72 fő	0 fő	2 fő	83 fő

Kenyérfélék

A fehér kenyér fogyasztása nagyon kedvelt volt a felmérésben részt vevő családok körében. Megfigyelhető, hogy az anya heti fogyasztásához a gyerek napi fogyasztása társul a minta alapján. A szülők valószínűsítették, hogy a gyermek az óvodában naponta fogyaszt kenyeret. Barna kenyeret és magvas kenyeret a vizsgált populációban nem heti rendszerességgel fogyasztja az anya és a gyermek ($p=0,001$). Ha az anya ritkán fogyaszt barna kenyeret, a gyermek abban az esetben nem. Sokan a megszokás miatt nem kóstolják meg a teljes kiőrlésű kenyérféléket, pékárukat, pedig a vitamin-, az ásványianyag-, valamint a rosttartalmuk jelentősebb, mint a fehér kenyéré. A zsemle napi fogyasztásának gyakorisága ($p=0,002$), a fehér kenyér után a második helyen áll.

Zöldségek, gyümölcsök

Burgonyát a válaszolók zöme hetente fogyaszt ($p=0,003$) több salkalommal. A sárgarépa is kedvelt zöldségnek bizonyult ($p=0,002$). Kisebb mennyiségben és ritkábban fogyasztott zöldségek közé sorolták a hüvelyeseket (bab, borsó, lencse), a főzelékfélék közül rendszeresen a tök, a paraj fordult elő. A gyümölcsök közül az alma és a körte fogyasztása volt ($p=0,003$) a legjellemzőbb. A banán, a mandarin, narancs esetében az idényszerűség jelenik meg, gyakoriságukat tekintve jóval ritkábban kerülnek fogyasztásra, mint az alma vagy a körte. (3. és 4. táblázat)

3. táblázat: A gyümölcsök fogyasztásának gyakorisága (n=100)

Gyümölcs	ANYA			APA			GYERMEK		
	Naponta	Hetente	Soha	Naponta	Hetente	Soha	Naponta	Hetente	Soha
Alma	64 fő	24 fő	2 fő	49 fő	28 fő	2 fő	78 fő	19 fő	0 fő
Banán	13 fő	44 fő	8 fő	14 fő	33 fő	8 fő	25 fő	40 fő	9 fő
Narancs	14 fő	27 fő	5 fő	6 fő	26 fő	5 fő	11 fő	30 fő	6 fő
Mandarin	23 fő	24 fő	2 fő	10 fő	23 fő	4 fő	20 fő	26 fő	4 fő

4. táblázat: A zöldségfélék fogyasztásának gyakoriság (n=100)

Zöldség- félék	ANYA			APA			GYERMEK		
	Naponta	Hetente	Soha	Naponta	Hetente	Soha	Naponta	Hetente	Soha
Burgonya	18 fő	73 fő	3 fő	19 fő	64 fő	4 fő	17 fő	73 fő	5 fő
Sárgarépa	18 fő	63 fő	7 fő	16 fő	62 fő	9 fő	20 fő	62 fő	10 fő
Zöldborsó	1 fő	43 fő	5 fő	1 fő	43 fő	5 fő	1 fő	47 fő	11 fő
Káposzta	2 fő	32 fő	7 fő	2 fő	30 fő	6 fő	3 fő	33 fő	8 fő

Összefoglalás

Vizsgálatunk célja az volt, hogy betekintést nyerjünk a 3-6 éves gyermekek otthoni étkeztetésébe. A gyerekek anatómiai, élettani sajátosságai miatt nem részesülhetnek ugyanabban a táplálkozásban, mint a szüleik. Gyermekekben különösen fontos a táplálkozás, hiszen az ekkor rögzült esetleges rossz szokások nehezen változtathatók később. Az óvodáskorúak táplálkozásáról sajnos a szülők nem nagyon beszélnek, és nem igen kérdeznak a szakemberektől.

Hipotéziseink szerint a szülők szociodemográfiai jellemzői befolyásolják, hogy milyen táplálkozási kultúrát adnak át a gyermeknek. Az életkor és az iskolai végzettség nem befolyásolja a gyermekkel való közös főzést. Az életkor és a családok anyagi helyzete nem befolyásolja az egészséges táplálkozás fontosságának megítélését, illetve az étrend összeállításának szempontjait. Az anya iskolai végzettsége nem befolyásolja a családok ételiszor-fogyasztásának színvonalát, és a családok közös étkezéseinek a számát, viszont a lakóhely típusa igen, a városban szignifikánsan magasabbnak ítélték meg az ételiszor-fogyasztás színvonalát. Az anya iskolai végzettsége és a család anyagi helyzete nem befolyásoló tényezők az ételiszor-vásárlás szempontjából a mintában. Falun többször étkezik együtt a család egy nap, illetve több anya bevonja gyermekét a főzésbe. Ezek alapján nem döntőek a szociodemográfiai jellemzők abban, hogy milyen táplálkozási magatartást adnak át a szülők a gyermeküknek. Ezt a hipotézisünket nem sikerült bizonyítani. Úgy véltük, hogy az anya által fogyasztott ételiszorok dominálnak a gyermek étkezésében is. A húsok, a tej, a zöldségek, gyümölcsök fogyasztási gyakorisága szinte teljesen megegyezett a családtagok között, viszont egyes tejtermékek és kenyérfélék esetében már különbség volt található. Előfordult, hogy az anya által fogyasztott kenyeret a gyermek nem fogyasztotta. Az ételiszorok fogyasztásának gyakoriságában is voltak eltérő adatok. A gyümölcsök, zöldségek fogyasztása idényszerűséget mutatott. Az apa által fogyasztott ételiszorok megközelítően ugyanolyan mértékben

fordultak elő, így nem teljesen bizonyítható, hogy csak az anya által fogyasztott élelmiszerek jellemzőek a gyermek táplálkozására. A kialakult rossz szokásokat nehéz a jó irányba megváltoztatni, de nem lehetetlen, és soha nem késő elkezdni! Ehhez elengedhetetlen a szülők megfelelő tudása az egészséges életmódról és e megszerzett ismeretek gyakorlati alkalmazása.

Irodalom

- Ábrahám Ágnes, Csatornai Sarolta: (2006): Óvodások, iskolások (6-12 évesek) táplálkozási szokásai. *Védőnő*, 6. 35-39.
- Balogh Anita, Budaházi László (2002): *Egyél kicsim! Egészséges ételek- egészséges gyerekek 6 hónapostól 6 éves korig*. Csodaország Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Jónás Eszter (2000): Felmérés 3-6 éves gyermekek táplálkozási szokásairól. *Népegészségügy*, 2. 20-27.
- Tímár Tiborné (2002): Kisgyermekes családok egészségkultúrája étkezési szokásaik tükrében. *ETINFO*, 7/8. 10-13.
- Cook, L. (2007): The importance of exposure for healthy eating in childhood. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 20(4): 294-301.

A TISZA-TÓ, MINT A HAZAI VÍZI SPORTTURIZMUS FELLEGVÁRA

Lake Tisza, the home of Hungarian water tourism

- **Béki Piroska**¹
- **Gál Andrea**²

Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar

¹Sportmenedzsment és Rekreáció Tanszék

²Társadalomtudományi Tanszék

Összefoglaló

Az aktív turizmus természeti környezetben űzhető formáinak egyike a vízi sportturizmus. Magyarország folyói és tavai remek lehetőséget biztosítanak a vízi, illetve vízparti sportolás számos formájához. A szerzők bemutatják a Tisza-tó vízi sportturizmusának jellemzőit a kínálat és a kereslet oldaláról, valamint áttekintést nyújtanak a fejlesztési stratégiák fő szempontjairól. Kutatásukhoz adatgyűjtési módszerként dokumentumelemzést és félstruktúrált mélyinterjú-készítést alkalmaztak.

Eredményeik szerint annak, hogy a Tisza-tavi régió helyzete megerősödjön a vízi sportturizmus hazai desztinációi között, alapvető kritériuma a fogadási feltételek megfelelő minőségi szintre hozása és fejlesztése, ezen belül a szálláshelyek, vendéglátóhelyek és egyéb kiszolgáló létesítmények szakszerű és kulturált kialakítása. Bár a régió fejlesztési stratégiája tökéletesen bemutatja a jövőbeli elképzeléseket, de azok anyagi keretei még közel sem állnak a helyi települések önkormányzatainak rendelkezésére.

A turisztikai szakemberek szerint a potenciális vendégek programokról és látnivalókról történő megfelelő tájékoztatása, ezek hatékonyabb népszerűsítése a jövő egyik megoldásra váró feladata.

Kulcsszavak: Tisza-tavi régió, vízi sportturizmus, turizmusfejlesztési stratégia.

Abstract

Water sports tourism is a major branch of active tourism which can be practised in natural environments. The rivers and lakes of Hungary provide excellent opportunities for water-based sports. The present study introduces characteristics of the sport tourism of Lake Tisza from the perspective of supply and demand, and provides an overview of development strategies. Data were collected via document analysis and semi-structured interviews.

Results of the research confirm that a basic criterion of promoting Lake Tisza region amongst the various Hungarian water sport destinations is to improve the quality of touristic services, including professional and high quality accommodation, catering and other related services. Although future plans are precisely presented in the development strategy of the region, local municipalities lack the necessary financial resources.

Experts of tourism believe that a more efficient propagation of current programmes and provision of information to potential guests are tasks to focus on in the future.

Key-words: Lake Tisza region, water sports tourism, tourism development strategy.

Bevezetés

A Tisza-tó 127 km²-nyi területével Magyarország második legnagyobb tava, Jász-Nagykun-Szolnok megyében fekszik a Tisza, a Hármas-Körös, a Zagyva, a Hortobágy és a Berettyó által szabdalts területen, s tökéletesen sík felszínének, végeláthatatlan pusztáinak és folyóinak köszönhetően kiváló lehetőséget biztosít az aktív turizmus, azon belül az aktív sportturizmus művelésére. Az aktív sportturizmuson a turisztikai tevékenység olyan formáját értjük, ahol a résztvevő utazása során sportolási tevékenységet végez, majd idegenforgalmi szolgáltatásokat vesz igénybe (*Bánhidi, 2007*). A megye vizei ideális lehetőséget kínálnak a vízi túrákat kedvelők és a vízi sportokat űzők számára. A Tisza-tó érintetlen természeti kincs, mely gazdag flórájával, halfaunájával a csónakos felfedezőknak és a horgászoknak igazi földi paradicsomot teremt. Mindemellett a Tisza-tavon láthatók Európa legnagyobb tündérrózsa- és tündérfátyolmezői, illetve a tiszavirágzás, mint az élővilág egyedülálló attrakciója. Mindezen adottságoknak köszönhetően a Tisza-tó Magyarország „ökoturisztikai szigetének” is tekinthető, a területet nemzetközi egyezmények védik. A térségben egy nemzeti park,

három tájvédelmi körzet, számtalan kisebb védett természeti terület található. Ezek a védett területek elsősorban nem korlátozást, hanem lehetőséget jelentenek a turisták számára, hiszen nagy részük túravezetővel, vagy önállóan csónak-, kerékpár- vagy gyalogtúra keretében látogatható. A tó egyes részei (Sarudi-medence, Abádszalóki-öböl, Tiszafüredi-medence) nem védettek, itt kiváló lehetőség nyílik a vízi sportok űzésére. A vízi sportturizmus kedvelői önálló kajak-, kenu- és kiscsónakos túrákat tehetnek, az Abádszalóki-öbölben vízisielhetnek vagy vízi bobozhatnak, illetve jetskivel is sportolhatnak.

A belföldi turizmust tekintve a Tisza-tó a magyarországi nagy tavak (Balaton, Fertő-tó és Velencei-tó) fő versenytársa lehet, de a külföldi látogatók hiánya feltűnő. Különösen azért, mert mint ökoturisztikai célpont 2010-ben az Európai Bizottság „Kiváló Európai Desztinációnak” nyilvánította és a „Magyarország legígéretesebb természetes vízü desztinációja” címet adományozta a tónak.* Ez az EDEN-díj a felzárkózó, kevésbé ismert uniós turisztikai célpontok „láthatóvá tételét” igyekszik elősegíteni, miközben a kezdeményezés az idegenforgalom természetmegőrző módszereit is támogatja. Az említett turisztikai elismerés nyilván azt a programot is fémjelzi, amelyet a Tisza-tavi régió turizmusfejlesztési stratégiája tartalmaz a 2007-2013 közötti időszakra.

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a Tisza-tó vízi sportturizmusának jellemzőit mind a kínálat, mind a kereslet oldaláról és áttekintést nyújtson a jelenlegi fejlesztési stratégiák fő szempontjairól.

Ökocentrum Poroszlón

* <http://www.tiszatoinfo.hu> (a letöltés ideje: 2012. 03.13.)

Kérdésfeltevések

Ahhoz, hogy prognosztizálhassuk, vajon milyen pozíciót tölthet be a Tisza-tavi régió az elkövetkező évtizedek turizmusában, azon belül is a vízi sportturizmusban, a következő kérdésekre kerestük a választ:

- Vannak-e a régió fejlesztési stratégiájában olyan elképzelések, tervek, amelyek érintik a vízi sportturizmus jelenlegi, illetve jövőbeli működését?

- Milyen akadályok jelentkeznek a vízi sportturizmus működése/működtetése során?

- Melyek a turisták körében legnépszerűbb vízi sportok a Tisza-tó régiójában?

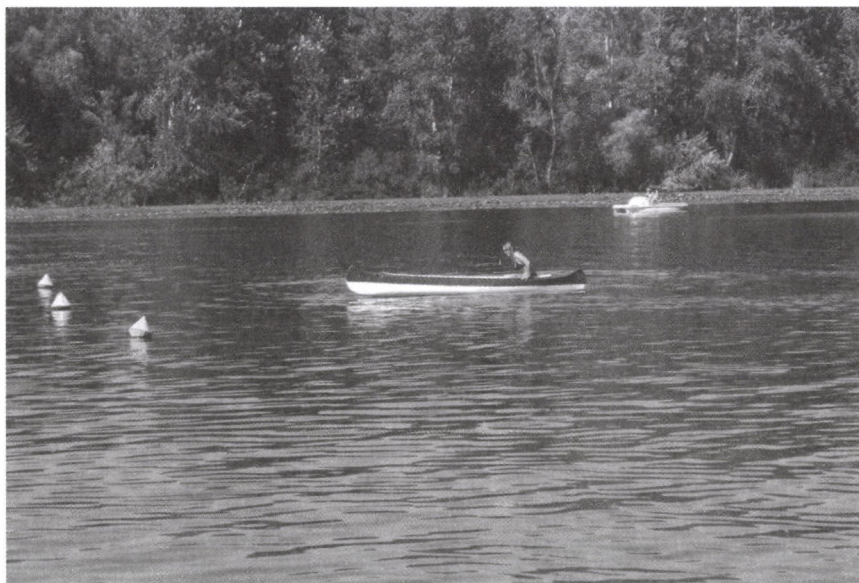
- Milyen a belföldi és külföldi turisták aránya a Tisza-tóhoz érkező, sportturizmusban részt vevő vendégek között?

- Hogyan lehetne hatékonyabban reklámozni a helyi turisztikai attrakciókat?

Módszer és minta

Kutatásunk célja az volt, hogy felmérjük a Tisza-tó, mint turisztikai desztináció aktuális helyzetét, problémáit a sportturizmus, azon belül is elsősorban a vízi sportturizmus működési jellegzetességeinek bemutatásán keresztül. Empirikus vizsgálatunkhoz az adatgyűjtés során dokumentumelemzést végeztünk, illetve félstruktúrált mélyinterjúkat készítettünk. A felhasznált dokumentumok – melyeket elektronikus formában, CD-lemezen bocsájtott rendelkezésünkre a Tisza-tó régió területfejlesztési és stratégiai igazgatója – a következők voltak: Magyar Turizmus Zrt. Marketingterv, Tisza-tó, 2009; Tiszai Vízi Turizmusfejlesztési Program, 2006; Tisza-tavi kódex, 2010; Tisza-tó Térség Területfejlesztési Konceptió, 2011; Tisza-tavi Régió Területfejlesztési Stratégia, 2007-2013. A dokumentumelemzés során a rendelkezésünkre álló anyagokban mindenekelőtt azokat a részeket tekintettük át, amelyek a Tisza-tavi régió jelenlegi turisztikai, gazdasági, infrastrukturális helyzetét részletezi.

A mélyinterjúk alanyainak a Magyar Turizmus Zrt. regionális igazgatóját, illetve munkatársát, valamint a Tisza-tó régió területfejlesztési és stratégiai igazgatóját kértük fel. Az Abádszalókon, Poroszlón és Tiszafüreden személyes megkeresés után készített interjúk vázát egy előzetesen összeállított kérdéssor adta, a kapott válaszokat ezek mentén hasonlítottuk össze és összegeztük.

Vízi sportolás a Tisza-tavon

Eredmények

A Tisza-tó térségének jelene és jövője

A Tisza-tó Térségi Fejlesztési Tanács 2011-es területfejlesztési koncepciója szerint a turizmus az utóbbi évtizedben a Tisza-tó környezetének fontos gazdasági tevékenységévé vált. A térség több olyan adottsággal is rendelkezik, melyek a turisztikai kereslet legújabb irányzataihoz kapcsolódnak. A fő vonzerők között a Tisza-tóra épülő horgász-, fürdési és vízi sportolási lehetőségek, a tiszai evezés, a kerékpározás, valamint a Hortobágyi Nemzeti Park Tisza-tavi Madárrezervátumának látogathatósága emelhető ki. A térség termálfürdőinek gyógy- és wellness-szolgáltatásai, valamint az egyes települések rendezvényei számítanak még jelentősebb vonzerőnek.

A térség fejlesztése komplex feladat, melynek jelentős részét a Tisza-tó és a hozzá kapcsolódó különféle táji, térszerkezeti, társadalmi és gazdasági rendszerek kölcsönhatásán keresztül lehet megvalósítani. A komplex területfejlesztési koncepció filozófiájának az a kulcseleme, hogy a különböző típusú fejlesztési irányok megvalósítása csak akkor éri el a kívánt hatást, ha azok rendszerbe integráltak, egymással összehangoltan és egymásra épülve kerülnek megvalósításra. A térség fejlesztését a természeti adottságokra, az alakuló táj értékeire alapozva kell felépíteni, mert az attól való eltérés további torzulásokat eredményezhet ember és

környezet viszonyában. A fenntartható fejlődés érdekében meg kell találni a területi és társadalmi kompromisszumot.

A megindult fejlődésre tekintettel, lehetőség van egy új, sajátos arculatú Tisza-tavi térség kialakítására. Ez a folyamat a Tisza-tó három évtizeddel ezelőtti létrehozásával kezdődött, jelenleg is tart, de kiteljesedése még hosszabb időtávot igényel. A Tisza-tó környéki települések arculatát, de településközi kapcsolatainak intenzitását is egyre inkább meghatározza a növekvő belföldi kereslet.

A turizmus szervezéséhez szükséges együttműködés ma már dominánsan jellemző a térségi műszaki infrastruktúrák kialakításában is (térségi szennyvíz-, hulladékgyűjtési és ártalmatlanító rendszerek stb.). A turisztikai ágazat fejlődésének középpontjában a meglévő vonzerőkre építve, az ökoturizmus, falusi turizmus, gyógy- és wellnessturizmus, kerékpáros és lovas turizmus, horgász-, vadász- és vízi turizmus, a kulturális turizmus, valamint a gasztronómiai és borturizmus áll.

A Tisza-tó térsége területi versenyképesség szempontjából nincs kedvező helyzetben. Az ehhez szükséges munkaerőforrás, termelékenység, üzleti és közlekedési infrastruktúra, gazdasági nyitottság, működő tőke, piacnagyság (népességszám) átlagos vagy alacsony szintű. A turizmust a kedvező tendenciák és lehetőségek ellenére is a nagyobb forgalom – szerényebb gazdasági haszon jellemzi.

A térség turisztikai termékeinek versenyképességét negatívan befolyásolja a környezeti kultúra alacsony színvonala, a természeti értékek nem megfelelő védelme, a kedvezőtlen infrastrukturális feltételek, a szálláslehetőségek és a vendéglátás helyenkénti kezdetlegessége, az egymást segítő turisztikai termékek hiánya, összehangolt marketingje. A rövid szezon miatt a beruházások megtérülése hosszú, a kialakított árak sokszor nincsenek arányban a szolgáltatások minőségével.

A térségi kapcsolatokat és a terület elérhetőségét alapvetően meghatározó közlekedési hálózatok és létesítmények kiépítettsége és rendszere jelenleg még kevésbé támogatja azt a funkciót és szerepkört, melyet a Tisza-tó a négy megye határterületén kialakított kiemelt térség középpontjában betölt, illetve be kellene töltenie a jövőben. A közlekedési hálózatok kiépítettsége – országos összehasonlításban – jelenleg a kevésbé feltárt területek közé tartozik. A térség közvetlen elérését biztosító főúthálózatot korrekciókkal, településkerülő szakaszokkal, rehabilitációval és egyes irányokban új főútszakaszok kiépítésével kellene fejleszteni, melyet a nagyarányú – főként átmenő – teherforgalom, valamint a megyeszékhelyek és kistérségközpontok rossz elérhetőségi lehetőségei is indokolnak. A felsőbbrendű úthálózathoz jól kiépített, a jelenleginél jobb minőségű mellékúthálózatra lenne szükség.

A vasúti hálózat sűrűsége a térségben és környezetében az európai átlagnál kedvezőbb, de a vasúti létesítmények és szerelvények minősége, állapota nem megfelelő, a mellékvonalak gazdaságtalan üzemeltetése miatt azokat a megszüntetés fenyegeti. A térség tömegközlekedésében az autóbuzsós közlekedés szerepe a jelentősebb, bár az úthálózat állapota itt sem kielégítő. Kedvező feltételekkel rendelkezik a vasúti tömegközlekedés abban a tekintetben, hogy a települések mintegy 40%-a be van kötve a menetrend szerinti, rendszeres vasúti közlekedésbe. A Tisza-tó térségében jelenleg a Debrecenben működő nemzetközi repülőtér fogadja a látogatókat.

A Tisza-tó térségének jövőképe az, hogy hosszú távon a környezeti adottságokra épülő integrált gazdálkodás, ezen belül hangsúlyosan a természetközeli turizmus központjaként ismert és működő kiemelt üdülőkörzetté tudjon válni. A Tisza-tó térség távlati elképzeléseinek megvalósításához mindenekelőtt a fenntartható turizmust kell hosszú távon kialakítani, amely nem éli fel a természeti és kulturális környezetét, hanem bemutatásuk által is képes hozzájárulni megőrzésükhöz, a társadalmi és gazdasági fejlődéshez. Mindezzel a lakosságnak biztos megélhetést, a vállalkozások számára pedig biztos alapon nyugvó fejlődési lehetőséget kínál.

A Tisza-tó fejlesztési koncepciója meghatározza a jövőbeni prioritásokat. Ez alapján a turizmus szerepét a Tisza-tó térség gazdasági húzóágazataként az adottságok bővülő igénybevételével, a kínálati elemek programcsomagokba rendezésével és kijánálásával, a kapcsolódó infrastrukturális elemek mennyiségi és minőségi fejlesztésével kívánják növelni. Céljuk a természeti, és környezeti adottságokhoz alkalmazkodó komplex turisztikai struktúra kialakítása, turisztikai termékcsomagok létrehozása.

A szakemberek a vendégek idelátogatásának és visszatérésének ösztönzésére a Tisza-tó térségére karakteresen jellemző egyedi turisztikai kínálat kialakítását tartják szükségesnek. Az egyedi turisztikai termékeket – melyek sajátos turisztikai szolgáltatásokat is magukba foglalnak – programcsomagokként szeretnék értékesíteni. A programcsomagokat elsősorban a természetközeli (szelíd) turizmusra építik (összefüggésben a vízi és vízparti sportolással), másodsorban a gyógy- és termálturizmusra. A kulturális turizmus lehetőségeinek bővítése is jó hatással lenne a helyi turizmus fellendülésére, mindezeket pedig megfelelő mennyiségű és minőségű szolgáltatásokkal együtt érdemes termékké alakítani. A tó és térsége jövőbeli lehetőségének emellett egy nagyon fontos pillére lehet az ökoturizmus. Ehhez kapcsolódhatnak olyan egyéb turizmusformák, mint a természetjárás, a kerékpáros, a lovas, a lovas kocsis és a vízi turizmus.

A prioritások kitérnek a helyi infrastruktúrára is, így például a kikötők és a hozzá kapcsolódó utak, parkolók kiépítésére és fejlesztésére, a kulturált szálláshelyek, vendéglátóhelyek kialakítására vagy az üdülőövezetben a légvezetékek lehetőség szerinti kábelvezetékre történő cseréjére. Az előbbieken felsorolt szempontokat a Magyar Turizmus Zrt. Tisza-tóra vonatkozó 2009-es marketingterve is tartalmazza.

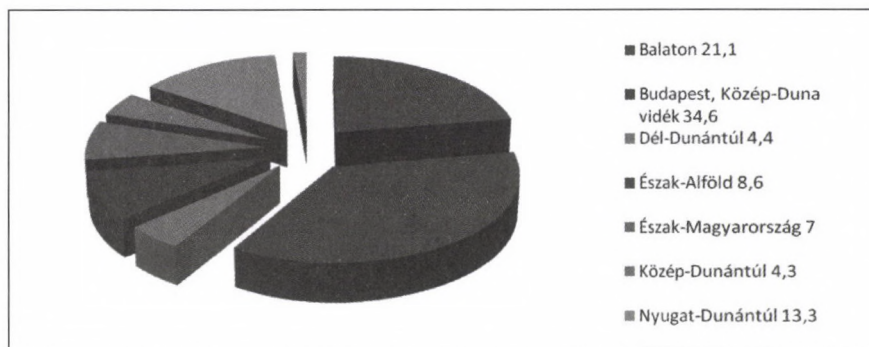
Abádszalóki strand

A Tisza-tó jelenlegi pozíciója a turisztikai piacon

A Tisza-tavi Régió Területfejlesztési Stratégiája a 2007-2013 közötti időszakra vonatkozik és kitér a terület vendégforgalmi jellemzőire is. A Tisza-tó közvetlen térségének látogatottsága jelenleg elsősorban szezonális jellegű. A tó elsősorban a belföldi turisták célpontja, ezen belül a fontos beutaztató területet a kelet-magyarországi megyék jelentenek. A belföldi kereslet összetételében meghatározó a családi turizmus. A vízi túrázók, a kerékpárosok, a fiatalok, a horgászok egy része jellemzően a nomád (olcsó) szálláshelyeket keresi és kedveli. Ezek a célcsoportok mindegyike jelentős létszámban van jelen a Tisza-tavi régióban. A régióba érkező vendégek 30%-a külföldi, a regisztrált adatok alapján (Tiszafüred, Berekfürdő) főleg lengyelek, németek és szlovákok. A külföldi vendégek számára a régió vezető terméke az ökoturizmus, jelentős a horgászturizmus, továbbá az egészségturizmus létesítményeiben is megjelennek.

A Tisza-tó a vendégforgalom szempontjából messze elmarad a Balatonhoz viszonyítva, ami érthető is, hiszen területi elhelyezkedése révén nehezebben elérhető a nyugati turisták számára, de a szolgáltatások színvonala is alacsonyabb. A tó turisztikai szakemberei az interjúk során

ki is hangsúlyozták, hogy a Tisza-tó, mint turisztikai attrakció nem is akar a „második Balaton” lenni. A több évre visszamenő külföldi és belföldi vendégek létszámának arányát részletezi az 1. ábra.

1 ábra: A vendégejszakák alakulása 2010-ben (%) Magyarország különböző turisztikai régióiban (KSH, 2010)

A térség területfejlesztési koncepciója felhívta a figyelmet arra, hogy az infrastrukturális problémák megoldásán túl, addig nem lehet komoly európai idegenforgalmi érdeklődésre számítani, amíg a települések, utcák, épületek, közterek nem válnak igazán hangulatosná. Emellett fontos a Tisza-tó térségének egységes és egyedi arculatú fejlesztése turisztikai termékcsomagok létrehozásával. Így olyan programcsomagokat képesek létrehozni, melyek az ökoturizmusban és a sportturizmusban egyaránt megállják a helyüket, egymást segítve – hiszen az attrakciók kiegészítik egymást – és nem gátolva támogatják a terület fejlődését. A vízi sportturizmus a legkézenfekvőbb megoldás ebből a szempontból, hiszen a Tisza-tó meglete kiemeli a kínálati sokrétűségéből a vízben, vízen, vízparton űzhető sportokat és lehetőséget ad az ilyen sportok szerelmeseinek a különleges ökoturisztikai környezetben a sportág űzésére. Ezen érvek mentén született meg a vízi turizmus fejlesztési programja 2006-ban.

A vízi sportturizmus helyzete, problémái és jövője a Tisza-tónál

A motoros vízi sportoknak elsősorban a tó déli része kedvez, ahol lehetőség nyílik a kajakozás, kenuzás, kishajózás mellett, a jetski vagy a motorcsónak használatára is. Korábban az abádszalóki strand területén wakeboardpálya üzemelt, de amint azt az egyik interjúalanyunk elmondta, ennek a sportágnak a hívei nem tudtak beilleszkedni az erre a területre érkező turisták körébe, mivel más társadalmi réteget képviseltek, s ezáltal a szolgáltatásokat tekintetve más igényekkel rendelkeztek. A

vtorlázás a helyi szakember szerint nem számottevő a tavon annak ellenére, hogy a kikötőhálózat már alapjaiban kiépült, és évi rendszerességgel rendeznek vitorlásversenyeket.

Tisza-tavi kenutúra

A Tisza-tavi Régió Turizmusfejlesztési Stratégiája nemcsak a vízi sportturizmus fejlesztési irányát tartalmazza, hanem az egyes ágakhoz célcsoportokat is meghatároz. Ezek szerint a kézzel hajtott vízi sporteszközök használatát elsősorban a bel- és külföldi fiatalok, diákok számára szeretnék népszerűsíteni. Ez a csoport alacsony költségi hajlandósággal rendelkezik, ezért a szállások tekintetében is az egyszerűbb, olcsóbb kategóriákat részesítik előnyben. A hajózást a belföldi idősebb korosztály, vállalatok, oktatási intézmények, túraszervezők körében kívánják reklámozni, míg a nagyobb kiadásokkal járó jachtturizmusban a magasabb jövedelmű fiatalokra, illetve középkorú belföldi vendégekre számítanak. Jelenleg az utóbbi két célcsoport aránya a legalacsonyabb a vizsgált területen.

A horgászat a Tisza-tavi régió turizmusának egyik igen fontos, tradicionális eleme. A horgászat leginkább a belföldi férfi vendégek sportja, mely nem jelent a térség számára magas turisztikai bevételt, hiszen e vendégkör költségi hajlandósága alacsony. A Magyar Turizmus Zrt. munkatársának elmondása szerint a horgászok általában rövidebb időtartamot töltenek el itt, szállást nem vesznek igénybe, jellemzően nomád körülmények között éjszakáznak. Az elmúlt években a horgászati lehetőségek romlása és a halállomány rohamos csökkenése miatt a horgászturizmus kezd háttérbe szorulni. A tervezett fejlesztésekkel a folyamat még könnyen visszafordítható. A horgászat fő bázisa a Tisza-tó

és a Tisza, de az időjáráshoz és a vízjáráshoz való kötöttség miatt foglalkoznak az alternatív horgászat felmérésével és fejlesztésével is. Az intézkedés összhangban áll a Tiszai Vízi Turizmus Fejlesztési Program (2005) javaslataival, tervezése során A Tisza-tavi Horgászturizmus Fejlesztési Projektje (2005) című tanulmányt vették figyelembe.

A vízparthoz kapcsolódó turizmuson belül a strand is jelentős vonzerő, továbbá kiegészítő elemként is működhet. A strand azonban önmagában alig rendelkezik „vendégmegtartó” képességgel, szükséges a strandokhoz kapcsolódó szolgáltatásokat többek között vízi sportturisztikai élményelemekkel fejleszteni. Emellett a vízi turisztikai eszközökhöz alkalmazkodó túraútvonalakat, szolgáltatás-csomagokat kell kialakítani a vendégek számára.

A turizmus vezető termékeihez kapcsolódó igény a Tisza-tó belső vizeit látogathatóságának a fenntartása a növényzet szabályozásával, valamint a különböző vízi turisztikai eszközök területhasználatának tér- és időbeli szabályozása. A jachtok egyre jelentősebb térhódítása, a motorcsónakokkal vontatott vízisí terjedése egyértelműen hátrányos az ökoturizmus és más vízi turisztikai formák szempontjából. A vízi közlekedés megfelelő szabályozása azért is megoldandó, mert fel kell, hogy oldja a jövőben a horgászok, a vízi túrázók és a motoros vízi járműveket használók közötti ellentéteket.

Évről-évre számos olyan sportversenyt rendeznek a Tisza-tó környékén, amely remek alkalom az aktív és a passzív vízi sportturistáknak a részvételre vagy az egyszerű szórakozásra. 2012-ben például májusban rendezték meg a III. Tisza-tavi Horgász Kupa versenysorozatot és a II. Tisza-tavi Duetlon Versenyt. Korábban volt már itt sárkányhajó- és vitorlásverseny vagy Tisza-tó-átúszás is.

A Tisza-tavi régió reklámtevékenysége

Napjainkban minden turisztikai attrakciónak szüksége van a médiában, az interneten történő megjelenésre. Ez alól a Tisza-tavi régió sem kivétel. A terület iránti érdeklődés felkeltése külföldön és belföldön egyaránt elengedhetetlenül fontos, a tó egyedi kínálatát legegyszerűbb módon az internetes fórumokon, közösségi portálokon, hazai és nemzetközi szakkiállításokon (pl. a minden évben Budapesten megrendezett Utazás kiállítás), illetve ingyenes turisztikai kiadványokkal lehet népszerűsíteni. Az átvizsgált fejlesztési tervek és dokumentumok alapján bemutatjuk a Tisza-tó néhány turisztikai régiójának marketingtevékenységét 2010-ben. Az 1. táblázaton jól látható, hogy az internetes reklámok száma elmarad az egyéb marketinglehetőségek használatától.

1. táblázat: A marketingeszközök megoszlása a magyarországi turisztikai célterületeken (Magyar Turizmus Zrt, 2009)

Célterület	Marketingeszköz		
	Hirdetések, reklámok	E-marketing	Kiadványok
Nyugat-Dunántúl	50%	30%	20%
Észak-Magyarország	60%	20%	20%
Észak-Alföld	60%	20%	20%

Bár az internetes felületeken kis számban megjelennek a Tisza-tavi régiót népszerűsítő kampányok, az egyre többek által használt közösségi fórumokról (facebook, myspace, twitter, iwiw stb.) azonban többnyire hiányoznak. A helyi turisztikai szakemberek elismerték, hogy nincs kapacitásuk ezeknek a portáloknak a folyamatos kezelésére, de belájták, hogy ez komoly hiányossága a területnek és ezekkel az oldalakkal több érdeklődő kaphatna információt az esetleges programokról. Különösen igaz ez arra az egyedi attrakciónak tekinthető tiszavirágzásra, melynek időpontja nem számítható ki pontosan, éppen ezért nagyon nehéz előzetesen népszerűsíteni, az említett csatornákon azonban lehetőség nyílna a gyors információközlésre.

Összefoglalás és konklúzió

A Tisza-tavi turizmus vonzóvá tételéhez alapvető kritérium a fogadási feltételek megfelelő minőségi szintre hozása és fejlesztése, ezen belül a szálláshelyek, vendéglátóhelyek és egyéb kiszolgáló létesítmények szakszerű és kulturált kialakítása, a programokról és látványokról történő megfelelő tájékozódás lehetőségének biztosítása.

A régió fejlesztési stratégiája tökéletesen bemutatja a jövőbeli elképzeléseket, de sajnos azok anyagi fedezete nem áll teljes egészében a helyi önkormányzatok rendelkezésére. Több pályázatot nyújtottak be és nyertek az elmúlt években, hogy a forrásokból fedezni tudják a turizmus, azon belül is a sportturizmus, vízi sportturizmus fejlődését szolgáló újításokat a térségben. Szerencsére az egyéb régiós fejlesztési tervek is kiemelten fontosnak tartják az olyan intézkedéseket, melyek közvetten bár, de hatnak Tisza-tó turizmusára. Ilyen például a meder kikotrása, mely lehetővé teszi a zökkenőmentesebb vízi túrázást. Az anyagi gondok több esetben vezetnek vitához a szakemberek között annak eldöntésénél, hogy melyik probléma megoldása kapjon prioritást akkor, ha mindre nem elegendő a rendelkezésre álló pénz. Az úthálózat fejlesztése, illetve a kisebb falvak és városok turizmusból származó, eltérő mértékű bevétele is sok feszültséget gerjeszt a térségben.

A Tisza-tavi régió vendégkörét elsősorban hazai turisták alkotják. A külföldi látogatóknak csak abban az esetben lesz elérhető, illetve vonzó ez

a terület, ha könnyen meg tudja közelíteni a számukra távoli desztinációt. A rendkívül rossz minőségű utak, a nem egyértelmű táblák, jelzések azonban még sokszor a belföldi turistákat is visszariaszítják az ideutazástól. A szezon kitolása lehetne még jó megoldás a Tisza-tó turisztikai bevételeinek javítására és a szálláshelyek kihasználtságának növelésére, ebben a megfelelő közösségi fórumokon való megjelenés tudna sokat segíteni. E téren azonban jelenleg még komoly elmaradások mutatkoznak és ezt a helyi turisztikai szakemberek is érzékelik.

Fontos kérdés a területen a környezetvédelmi szabályok betartása, hiszen a fenntarthatóság érdekében meg kell tartani vagy javítani kell a víz minőségét, melynek egyik feltétele a tó benzinüzemű motoroktól való megkímélése. Amíg tíz évvel ezelőtt gyönyörű vízililiom tenger fogadta az ide látogatókat, ma már egyre ritkábban találkozhatunk a vízi növényzet sokrétűségével. A Tisza-tó felosztása lehetővé teszi adott területeken a benzinmotor használatát, de sajnos a helyi szolgáltatók nem gondolnak arra, hogy ténylegesen betartsák a szabályokat, hiszen az elsődleges célt a magasabb bevétel jelenti számukra. A területfejlesztési stratégiában kitérnek a szabályozás fontosságára, de sokat segítené a fenntartható turizmus fejlesztésében egy ellenőrzési rendszer kidolgozása. Az idegenforgalomban dolgozók szemléletében is szükséges lenne a változás, hiszen egy ökoturisztikai célpont flóra és fauna nélkül, mely jelen esetben az attrakció nagy részét adja, elveszíti vonzóképességét, így bevételi forrását, a turistát is.

Talán az új beruházások lehetővé teszik majd a Tisza-tó, mint turisztikai attrakció vendégforgalmának fellendülését és a belföldi, illetve külföldi turisták egyaránt megtalálják azt a csodát, mely a terület egyediségét, de ugyanakkor komplexitását adja a maga kiemelkedő sokrétűségével.

Ilyen új beruházás a Poroszlón épült Ökocentrum. A Tisza-tó vendégfogadó központja lehet ez az épületkomplexum, mely négy szinten, 2600 m²-en mutatja be a Tisza-tó és a Tisza-völgy eddig rejtett természeti csodáit. Fő attrakciójának Európa legnagyobb édesvízi akváriumát tervezik, mely hazánk első őshonos fajokat bemutató vízi állatkertje is lehet egyben. A kiállítás leglátványosabb attrakciójához egy üvegalagúton juthat a látogató a 4 méteres vízszint alá. Az épület körülvevő többhektáros park további különleges látnivalókat nyújt az odaérkezőknek. A 2,2 milliárd forint összértékű projekt 1,9 milliárd támogatással Poroszló Község Önkormányzata, valamint a gyöngyösi Károly Róbert Főiskola és a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság összefogásában valósult meg.

Irodalom

Bánhidi Miklós (2007): Sporttudomány és turizmus. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 2. 32-38.

TESTNEVELŐ TANÁR SZAKOS HALLGATÓK TENISZ- ALAPÉRINTÉSEIBEN NYÚJTOTT TELJESÍTMÉNYÉNEK LONGITUDINÁLIS VIZSGÁLATA

A longitudinal study of the performance of students of physical education in tennis groundstrokes

- **Dobos Károly**

Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar,
Doktori Iskola

Összefoglaló

Kutatásunkban 71 kezdő, testnevelés szakos hallgató tenisz-alapütéseikben nyújtott teljesítményének sajátosságait és fejlődési tendenciáit vizsgáltuk. Az eredmények azt mutatják, hogy a hallgatók alapütéseikben nyújtott teljesítményének a színvonala a próbák nehézségének függvényében változik. Ezek a különbségek az oktatási folyamat elején és a végén is megmutakoznak. A tenyeres alapütések találati biztonsága statisztikailag kimutathatóan jobb, mint a fonák alapütéséké, ez a képzés elején és a végén is megfigyelhető. A testnevelés szakos hallgatók alapütéseinek teljesítményszínvonala javult az oktatási folyamat elején mutatott teljesítményhez képest.

Kulcsszavak: testnevelés szakos hallgató, tenisz, tenyeres és fonák alapütés.

Abstract

In our study we examined the specifications and improvement tendencies of 71 beginner, students of physical education in their performance given when executing the groundstroke. The findings show that the level of performance of the students when executing the groundstroke varies according to the difficulty of the trials. These differences can be seen and at the beginning and at the end of the teaching process. The target certainty of the forehand groundstroke is statistically better than that of the backhand groundstroke. This tendency can be clearly observed both at the beginning and the end

og their training. The standard of performance for the students of physical education improved compared to their performance shown at the beginning of the teaching process.

Key-words: student of physical education, tennis, forehand and backhand groundstroke.

Bevezetés

A tenisz tanítási-tanulási folyamatának eredményességét számtalan tényező befolyásolja. Az első a tanulók motoros kiindulósintje, mivel az új mozgások megtanulása mindig a már meglévő, ismert mozgásokra épül (Nádori, 1991). Ezért fontos feladat a tervszerű mozgásoktatás megkezdésekor a tanulók mozgástudásának ismerete. A kiindulósint elemzésének az intellektuális, a kondicionális és a koordinációs képességekre kell kiterjednie (Schnabel, 1975). A tanulók életkori sajátosságai is szerepet játszanak a tanulás sikerességében. A fogékonysági korhoz igazodó képzés meghatározó szerepet tölt be a magas szintű sportteljesítmény elérésében. A nem megfelelő életkorban elvégzett és erőltetett képzés nem hatékony és testi deformításokhoz vezet (Dubecz, 2009).

A tenisz sportág számos dologban különbözik a hagyományos sportjátékok profiljától, amely szintén befolyásolja az oktatási folyamat eredményességét és időtartamát. A tenispályán előforduló kontrollált robbanékony mozgásmegindítások, irányváltoztatások és hirtelen megállások célja az optimális labdaszerzés biztosítása. Ha megnézzük a lefedendő pálya nagyságát (97,77 m²) és az érkező labdák gyorságát, ez nem könnyű feladat. A tenisz egyéni sport, így a pályát a sportolónak egyedül kell lefednie, ebből fakadóan egy játékosra jutó lefedendő felület nagysága tollaslabdában, asztaliteniszben és a röplabdában is lényegesen kisebb.

A játékos labdával való kapcsolata közvetett módon egy eszköz segítségével valósul meg, ellentétben a kézilabdával, kosárlabdával, röplabdával, labdarúgással, ahol a játékos és a játékos közvetlen kapcsolata figyelhető meg. A nehézséget fokozza az érintések pillanatszerűsége, melynek időtartama körülbelül 5 ms (Elliott és mtsai, 2003). Ez alatt a rendkívül rövid közvetett módon megvalósuló érintések alatt kell megfelelő irányt, ívet és erőimpulzust közölni a labdával. A rövid kontaktusidő nehezebbé teszi a technikai elemek szabatos és eredményes végrehajtását, ebből fakadóan növeli a labdás mozgástanulási folyamat időtartamát (Rigler, 2004).

A labdatovábbításokat meghatározó célok sajátos strukturájából adódóan a teniszben célfelületre irányuló labdatovábbításról beszélünk. A teniszpálya a játék közben a játékos számára nem más, mint egy céltábla, melyet a saját térfélen egyszer le kell fedni, az ellenfelén pedig el kell találni. A célfelületek eltalálását korlátozhatja az alacsony szintű technikai tudás, a túloldalon elhelyezkedő ellenfél, az általa megütött labda és az ennek háritásából fakadó időkénszter, és egyéb külső tényezők (labda, időjárás), továbbá a gyors, átgondolatlan támadásszövések.

A labda továbbítása a sportág különböző mozgásformáival (tenyeres és fonák alapütés, adogatás, röpte, lecsapás) valósul meg. Ezeknek a mozgásformáknak igen bonyolult a mozgásszerkezete, ezért elsajátításuk nagy kihívást jelent a tanulók számára. A cél olyan mozgásformák elsajátítása, amelyek figyelembe veszik az egyéni sajátosságokat és megfelelnek a biomechanikai törvényszerűségeknek, valamint kreatívan felhasználhatók a különböző játékszituációkban. A lényeg a játék során fellépő szituációk eredményes megoldása a technikai elemek alkotó módon történő felhasználásával, azaz a pontok megnyerése.

A tanulási folyamat eredményességében az alkalmazott oktatási stratégiák is nagy szerepet játszanak. A teniszben két fő oktatási stratégia terjedt el, az egyik az edzőközpontú a másik az úgynevezett játékosközpontú (Crespo, Reid, 2009). Más megfogalmazásban beszélünk mozgásorientált (edzőközpontú) és játékorientált (játékosközpontú) oktatási stratégiákról (Dobos, 2010). Az edzőközpontú (mozgásorientált) stratégia erős tanári irányítás mellett a különböző mozgásformák elsajátítására helyezi a hangsúlyt, majd ezután kerül sor a tanult technikai elemek játékos környezetben történő alkalmazására. A játékosközpontú (játékorientált) stratégia a tanulók aktív szerepvállalására és problémamegoldására épít, melynek során a tanulók a különböző játékhelyzetek megoldásával sajátítják el a sportág mozgásformáit. A folyamatot indirekt tanári irányítás jellemzi.

A legkiválóbb oktatási stratégiák is csak a tanulók aktív tevőleges közreműködésével válnak hatékonyá. A tanulóknak rendelkezniük kell azokkal a belső indítékokkal (motiváció) és hosszú távú beállítódásokkal, amelyek arra készítetik, hogy erőfeszítéseket tegyen a feladat megoldása érdekében.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy az eredményes tanulási folyamat hátterében rendkívül komplex tényezők húzódnak meg. Felmerül azonban a kérdés: miben nyilvánul meg az eredményes tanulás a teniszben? Az eredményesség az elsajátított ismeretanyag különböző játékhelyzetekben történő megfelelő alkalmazásában nyilvánul meg.

Kutatásunkban a kezdő testnevelés szakos hallgatók tenisztanulással kapcsolatos sajátosságait és fejlődési tendenciáit vizsgáltuk az alapütések függvényében. A célunk az volt, hogy a kezdő testnevelés szakos hallgatók tenisztanulással kapcsolatos problémáit feltárjuk és megvizsgáljuk a hallgatók oktatási folyamat végén mutatott alkalmazkodásának minőségét.

Hazai vonatkozásban a testnevelőtanár-jelöltek tenisztanulását illetően *Dobos és Nemes* (2008) végeztek keresztmetszeti vizsgálatokat. Ezek során azt állapították meg, hogy a taktikai és a képességdominanciájú sportágakat űző hallgatók teniszalapütéseikben nyújtott teljesítményszintje lényegesen jobb, mint a technikai dominanciájú sportágakat űző hallgatóké. *Bartha és Hamar* (2004) a testnevelés szakos hallgatók labdarúgással kapcsolatos véleményét, *Pechar és Mészáros* (1994) az amerikai és a magyar egyetemi sportolók antropometriai jellemzőit, *Szatmári* (2004) a testnevelés szakos hallgatók konfliktusmegoldó stratégiáit, *Tóth és munkatársai* (2010) a testnevelőtanár-jelöltek labdarúgásának fejlődési tendenciáit vizsgálták.

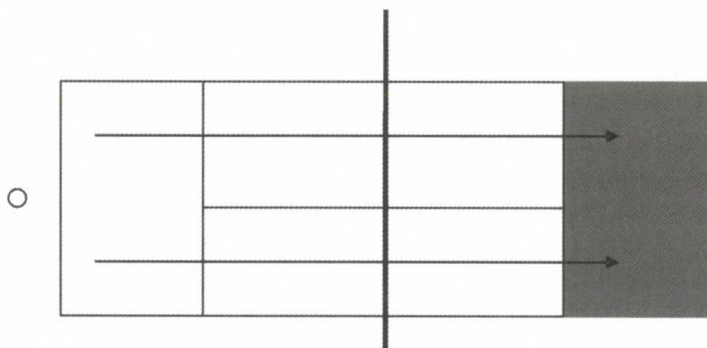
Kérdések

- Hogyan alakul a testnevelés szakos hallgatók alapütéseikben mutatott teljesítményének a szintje a próbák függvényében? (Ez a próbától függő nyitott kérdés.)
- Van-e szignifikáns különbség a technikai elemek (tenyeres, fonák) találati biztonsága között? (Feltételezzük, hogy a tenyeres ütés „természetesebb” volta miatt előnyt fog mutatni.)
- Van-e szignifikáns különbség a testnevelés szakos hallgatók képzés elején és végén mutatott teljesítménye között? (Elvárjuk, hogy az oktatói programnak pozitív hatása lesz.)

Anyag és módszer

Hosszmetszeti vizsgálatunkat a tanulási időszak elején (2005, ősz) és végén (2006, tavasz) végeztünk el 71 kezdő (a teniszsport mozgástapasztalataival nem rendelkező) 21,15 év átlagéletkorú nappali tagozatos testnevelő szakos hallgató részvételével.

Kutatásunkban egy általunk kidolgozott próbát (eddig kb. 800 gyereket teszteltünk vele) alkalmaztunk, amellyel nem csak az alapütések találati biztonságát, hanem azok játéksituációban történő alkalmazását is mérni tudtuk (1. ábra). Vizsgálatunk során a tanulók hetente egyszer (80 perc), kétféléves (őszi, tavaszi) elosztásban összesen 12 kontaktórából álló képzésen vettek részt. Szigorú előírás volt, hogy a felmérés

1. ábra A vizsgálatban használt próba

A kutatásunkban alkalmazott próba négy részfeladatból áll.

1. feladat: a hallgató az alapvonal mögül saját maga által feldobott labdával egy pattanás után megpróbálja a célfelületet eltalálni.

2. feladat: a hallgató a tanár által ütött labdát a kijelölt célfelületre próbálja ütni.

3. feladat: a hallgató a tanár által ütött labdát a kijelölt célfelület bizonyos részére próbálja ütni, amit a tanár közvetlenül az ütés előtt mutat.

A hallgatók mindhárom feladatnál három tenyereset és három fonákot ütnek összesen kilenc tenyeres, kilenc fonák.

Cél: a kijelölt célfelület (tónussal jelölt terület) eltalálása. Tehát azok a hallgató teljesítenek, jól akik a 18 ütésből a lehető legtöbbször találják el a célfelületet.

4. feladat: a hallgató a tanár által ütött labdákat folyamatosan a tanár kezére üti vissza, aki a hálótól 3 méterre egy 1,5 m sugarú körben áll és az egyes teniszpálya különböző részeire röptézi vissza a hallgató által ütött labdákat. A tanár a 1,5 m sugarú körből nem lép ki vagyis csak azokat a labdákat üti vissza, amelyeket a 1,5 m sugarú körből elér.

Cél: a labdát a hallgatónak folyamatosan játékban kell tartania a tanult technikai elemek (tenyeres, fonák) alkalmazásával. A hallgatók összesen kétszer kísérhetnek meg a feladat végrehajtását. Maximálisan 20 pont érhető el, ami azt jelenti, hogy a hallgató 20 ütést tudott folyamatosan az edző kezére ütni.

Az értékelés szempontjai:

1. A hallgató által ütött alapütések pontosságát egy értékelő táblázatban rögzítjük, és ennek alapján a következő változókat képeztük: tenyeres talált, fonák talált, összes talált.

A táblázatban külön-külön rögzítjük a tenyeres, a fonák, valamint a tenyeres és fonák ütésekkel összesen elért találatokat.

2. Csak azokat a találatokat rögzítjük, amelyeknél folyamatos lendítés történik, azaz a találati pontban az ütő nem áll meg. Azokat az ütéseket, amelyek helytelen vagy az ütés inkább hasonlít egy áttemelésre, mint egy pörgetésre, hibás ütésnek vesszük.

részteveői a tanórai foglalkozásokon kívül hetente csak egyszer teniszezhetek. Az órai foglalkozásokat két tanár tartotta, amelyeknek a fő irányvonala a tenisz legalapvetőbb mozgáselemeinek (tenyeres, fonák, adogatás) az elsajátítása volt (1. táblázat). A tanítási-tanulási folyamatban mozgásorientált (edzőközpontú) oktatási stratégiát használtunk. A technikai elemek tanításánál parciális, míg a különböző játéksituációkban történő taktikai elemek elsajátításánál globális oktatási módszereket alkalmaztunk.

1. táblázat: Az oktatási anyag órai lebontása

Óraszám	Foglalkozás célja
1.	Labdás ügyesség fejlesztése, ütőfogás, a labda és az ütő kapcsolatának kialakítása
2.	A pörgetett tenyeres alapütés alapjainak elsajátítása.
3.	A pörgetett tenyeres alapütés alapjainak ismétlése
4.	A pörgetett fonák alapütés alapjainak elsajátítása
5.	A pörgetett fonák alapütés alapjainak ismétlése
6.	Az alapvonalon történő mozgások alapjainak elsajátítása, valamint a pörgetett tenyeres és fonák ütések összekapcsolása
7.	A teli lapos „tisztá” adogatás alapjainak elsajátítása
8.	A teli lapos „tisztá” adogatás alapjainak ismétlése
9.	Az alapvonaljáték taktikai alapjainak elsajátítása (biztonsági alapütések)
10.	Az alapvonaljáték taktikai alapjainak ismétlése
11.	Az alapvonaljáték taktikai alapjainak elsajátítása (támadó „agresszív” alapütések)
12.	Az alapvonaljáték taktikai alapjainak ismétlése

A munkacsoportok kialakítása a tanórai besorolás alapján történt, így egy csoportba 23 hallgató került. Az órai foglalkozásokon három salakpályát és Wilson típusú labdákat használtunk, egyéb a tanulási folyamatot elősegítő eszközöket (könnyebb és nagyobb labda, rövidebb ütők) nem alkalmaztunk.

Az adatok feldolgozásához nem paraméteres statisztikai próbát (Wilcoxon), az alapstatisztikai mutatók leírásához leíró statisztikát használtuk (Statistica for Windows 6.0). A különbség szignifikáns, ha $p < 0,05$.

Eredmények

Alapstatisztikai mutatók (2. és 3. táblázat)

2. táblázat: Testnevelés szakos hallgatók alapütéseinek össztalálatában mutatott teljesítményének alapstatisztikai mutatói

(N=71)

Változók	Elemzés	Median	Összeg	Minimum	Maximum	Százalék	Kvartilis tartomány
Találat ősz I.	71	2	134	0	5	31.45	2
Találat tavasz I.	71	3	176	0	5	41.31	1
Találat ősz II.	71	1	99	0	5	23.23	2
Találat tavasz II.	71	2	183	0	5	42.95	3
Találat ősz III.	71	1	75	0	4	17.60	2
Találat tavasz III.	71	2	147	0	5	34.50	2
Találat ősz IV.	71	1	172	0	20	12.11	3
Találat tavasz IV.	71	5	504	0	20	35.49	8

A kezdő testnevelés szakos hallgatók az oktatási folyamat kezdetekor az első feladatban 134, a másodikban 99, a harmadikban 75 találatot értek el, míg a negyedik feladatban 172-szer tudták az edző kezére ütni a labdát. Az első három feladatnál a tenyeres alapütésekkel elért találatok száma 72, 59 és 46, míg a fonák alapütésekkel elért találatok száma 62, 40 és 29. A mediánérték az első feladatban 2, a második feladatban 1, a harmadik feladatban 0, a negyedik feladatban pedig 1 találat.

Az oktatási folyamat végén a találatok száma az első feladatban 176, a másodikban 183, a harmadikban 147, a negyedik feladatban pedig 504-szer tudták az edző kezére ütni a labdát. A tenyeres alapütésekkel elért találatok száma 111, 109 és 81, a fonák alapütésekkel elért találatok száma 65, 76 és 65. A medián értéke 3 és 2 az első és a második feladatban, 2 és 5 a harmadik és a negyedik feladatban.

3. táblázat: Testnevelés szakos hallgatók tenyeres és fonák találatban mutatott teljesítményének alapstatisztikai mutatói

(N=71)

Változók	Elemzés	Median	Összeg	Minimum	Maximum	Százalék	Kvartilis tartomány
Tenyeres találat őszi I.	71	1	72	0	3	33.80	1
Fonák találat őszi I.	71	1	62	0	3	29.10	1
Tenyeres találat őszi II.	71	1	59	0	3	27.69	1
Fonák találat őszi II.	71	0	40	0	2	18.77	1
Tenyeres találat őszi III.	71	0	46	00	3	21.59	1
Fonák találat őszi III.	71	0	29	0	2	13.61	1
Tenyeres találat tavasz I.	71	2	111	0	3	52.11	1
Fonák találat tavasz I.	71	1	65	0	3	30.51	1
Tenyeres találat tavasz II.	71	2	109	0	3	51.17	1
Fonák találat tavasz II.	71	1	76	0	3	35.68	2
Tenyeres találat tavasz III.	71	1	81	0	3	38.02	2
Fonák találat tavasz III.	71	1	65	0	3	30.51	1

*A különbözőségek vizsgálatának eredményei (4., 5. és 6. táblázat)***4. táblázat: Testnevelés szakos hallgatók különböző nehézségű próbákon nyújtott teljesítményének összehasonlítása**

(N=71)

Változók	T	Z	p-érték*
Találat őszi I.-II.	512,00	2,6594	0,00782
Találat őszi I.-III.	265,00	4,1113	0,00003
Talála őszi I.-IV.	912,50	2,2914	0,00756
Találat őszi II.-III.	219,00	4,1618	0,00003
Találat őszi II.-IV.	510,50	2,3451	0,01901
Találat őszi III.-IV.	406,50	3,7433	0,00018
Találat tavasz I.-II.	695,00	2,5486	0,00682
Találat tavasz I.-III.	488,00	2,1913	0,02843
Talála tavasz I.-IV.	155,00	6,2203	0,00000
Találat tavasz II.-III.	500,00	2,4308	0,01506
Találat tavasz II.-IV.	96,00	5,9553	0,00000
Találat tavasz III.-IV.	68,00	6,3695	0,00000

* p < 0,05

5. táblázat: Testnevelés szakos hallgatók tenyeres és fonák találatban mutatott teljesítményének összehasonlítása

(N=71)

Változók	T	Z	p-érték*
Tenyeres őszi - Fonák őszi	2395,500	2,7480	0,005996
Tenyeres tavasz - Fonák tavasz	1344,500	3,8306	0,000128
Tenyeres - Fonák	7306,500	4,6268	0,000004

* p < 0,05

6. táblázat: Testnevelés szakos hallgatók képzés elején és végén mutatott teljesítményének összehasonlítása

(N=71)

Változók	T	Z	p-érték*
Találat őszi I. - Találat tavasz I.	526,000	2,5511	0,010739
Találat őszi II. - Találat tavasz II.	236,500	4,5802	0,00001
Találat őszi III. - Találat tavasz III.	224,000	4,7869	0,000002
Találat őszi IV. - Találat tavasz IV.	204,500	5,6723	0,000001

* p < 0,05

A kezdő testnevelés szakos hallgatók különböző nehézségű próbákön nyújtott teljesítménye között szignifikáns különbségeket találtunk ($p < 0,05$), vagyis a könnyebb próbákön a hallgatók alapütéseinek teljesítmény-színvonala jobb, mint a nehezebb próbákön. Ez a különbség az oktatási folyamat elején és a végén is megmutakozik.

Szignifikáns különbséget találtunk a tenyeres és a fonák alapütésekkel elért találatok között ($p < 0,05$). A kezdő testnevelés szakos hallgatók tenyeres alapütéseinek találati biztónsága statisztikailag kimutathatóan jobb, mint a fonák alapütéseiké, ami a képzés elején és végén is megfigyelhető volt.

Szignifikáns különbségeket találtunk a hallgatók képzés elején és végén mutatott teljesítménye között a próba mind a négy elemében ($p < 0,05$). Tehát a kezdő testnevelés szakos hallgatók alapütéseinek teljesítmény-színvonala javult az oktatási folyamat elején mutatott teljesítményéhez képest. A fejlődési tendenciákat figyelembe véve, abszolút értékben és az elérhető maximális találatokhoz viszonyítva is (1440) a legnagyobb fejlődést (23,05%) a próba 4. elemében figyelhettük meg. Ezt követi a próba 2. (19,4%) és 3. (16,6%) elemében nyújtott teljesítmény. A legkisebb fejlődést a próba 1. elemében tapasztaltuk (9,7%).

Megbeszélés és következtetések

A kezdő testnevelés szakos hallgatók alapütéseikben nyújtott teljesítményének a színvonala a próbák nehézségének függvényében változott. A magas szintű nyílt mozgáskészségeket nem igénylő próbákban (a próba 1. és 2. eleme) a hallgatók találati biztónsága jobb, volt mint a próba 3. és 4. elemében, ahol a gyors döntéseknek és a

megfelelő differenciálóképességnek van szerepe. Az eredmények nem meglepőek, hiszen adott mozgásprogramot (tenyeres és fonák alapütés) változtató szabályozásnak a színvonala szoros összefüggést mutat a tanuló általános, speciális és motoros ügyességével. Tehát a hallgatók a képzés elején és a végén sem rendelkeztek olyan szintű nyílt mozgáskészségekkel és mozgástapasztalatokkal, amelyek lehetővé tették volna, hogy a találati biztonságuk a próba 3. és 4. elemében hasonló vagy magasabb színvonalon legyen, mint a próba 1. és 2. elemében.

A hallgatók a tenyeres alapütések mozgástechnikáját eredményesebben sajátították el, mint a fonák alapütéseket, amelyek a képzés végén mutatott teljesítményekben is megmutatkoztak. A tenyeres találatokban mutatott eredmények okai az adott technikai modell (tenyeres alapütés) szabadabb és nagyobb mértékű ütészónájában keresendők. A kapott adatok megerősítik *Dobos* és *Nemes* (2008) előzetes vizsgálati eredményeit.

A tanítási-tanulási folyamat végén a kezdő testnevelő szakos hallgatók alapütéseinek teljesítmény-színvonala fejlődött. A próba legnehezebb elemében mutatott legnagyobb arányú fejlődés bizonyítja a testnevelés szakos hallgatók átlagon felüli mozgásügyességét és oktatási stratégiánk (mozgásorientált) létjogosultságát, melynek során parciális és globális oktatási módszereket vegyesen alkalmaztunk. A legnagyobb fejlődést egyértelműen a próba 4. elemében tapasztalhattuk, de a legjobb találati biztonságot a próba 1. és 2. elemében figyelhettük meg. Vagyis az oktatási folyamat végén a hallgatók teniszspecifikus mozgásos cselekvéseinek a színvonala olyan fokra jutott, melynek birtokában képesek mozgástechnikájukat (tenyeres, fonák) a változó feltételek és körülmények között is alkalmazni. Megfigyelhető volt, hogy az alkalmazkodás kezdetleges mivoltából fakadóan a teljesítmény a zavaró körülmények miatt hullámzik. Zavarmentes környezetben viszont a tanult mozgásprogramot megfelelő találati biztonsággal tudták végrehajtani.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a teniszoktatás kezdeti szakaszában a hangsúly elsősorban nem a mozgás kivitelezésének minőségében, hanem a sportági technika eredményes felhasználásában van. A technika nem cél, csupán csak eszköz a taktikai célok megvalósítása érdekében (*Halmos*, 1992). A taktikai elemek megfelelő szintű elsajátítása viszont a játékos fejlődésének kulcspontja, mivel ezek a technikai elemek segítik őket a játékban (*Crespo*, *Miley*, 1998). Oktatási stratégiánkat is ez a kettőség jellemezte, melynek eredményeképpen a kezdő testnevelés szakos hallgatók mozgás- (testrészek koordinációja) és ütésminőségének (helyezettség vagy találati biztonság, irány, mélység, pörgettség, sebesség) színvonala fejlődést mutatott a tenyeres és a fonák alapütésekben.

Irodalom

- Bartha Csaba, Hamar Pál (2004): Az iskolai labdarúgás megítélése testnevelés szakos női hallgatók szemszögéből. *Iskolai Testnevelés és Sport*, 23. 16-19.
- Crespo, M., Miley, D. (1998): *ITF School Tennis Initiative*. International Tennis Federation, London.
- Crespo, M., Reid, M. (2009): *Coaching Beginner and Intermediate Tennis Players*. International Tennis Federation, London.
- Dobos Károly (2010): Játékorientált oktatási stratégia a teniszben. *Kalokagathia*, 1. 99-126.
- Dobos Károly, Nemes Gábor (2008): A tenisz alapvető mozgáselemeiben nyújtott teljesítmények elemzése testnevelés szakos hallgatók eredményei alapján. *Kalokagathia*, 2-3. 181-199.
- Dubecz József (2009): *Általános edzéselmélet és módszertan*. Rectus-Kft, Budapest.
- Elliott, B., Mester, J., Kleinöder, H., Yue, Z. (2003): Loading and stroke production. In Elliot, B. Reid, M., Crespo, M. (Eds): *Biomechanics of Advanced Tennis*. International Tennis Federation, London. 95-136. p.
- Halmos Imre (1992): *Tenisz*. P&L, Budapest.
- Nádori László (1991): *Az edzés elmélete és módszertana*. Magyar Testnevelési Egyetem, Budapest.
- Pechar, G. S., Mészáros J. (1994): Amerikai és magyar egyetemi sportolók összehasonlító antropometriai vizsgálata. *Kalokagathia*, 2. 58-65.
- Rigler Endre (2004): *Sportjátékelmélet*. Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar, Budapest.
- Schnabel, G. (1975): *Motorisches Lernen im Sport*. DHfK, Leipzig.
- Szatmári Zoltán (2004): Testnevelés szakos hallgatók konfliktusmegoldó stratégiái. Magyar Sportorvos Kongresszus, Budapest. *Sportorvosi Szemle*, 1. 94-95.
- Ifj. Tóth János, Tóth János, Hamar Pál (2010): Egyetemi hallgatók labdarúgásának fejlődési tendenciái a TF-en eltöltött évek során. *Kalokagathia*, 4. 57-68.

A CSELGÁNCS TÖRTÉNETI ALAPJAI: DZSÚDZSUCU A JAPÁN HARCMŰVÉSZETI KUTATÁSBAN

Historical roots of judo: Jujutsu in the research of Japanese martial arts

- Szabó Balázs

ELTE Bölcsészettudományi Kar, Japán Tanszék

Összefoglaló

Az olimpiai játékok programján is szereplő, világszerte népszerű *dzsúdó* a hagyományos japán *dzsúdzsucu* tananyagából fejlődött ki. A régi japán harci művészetek kutatása még Japánban is viszonylag új tudományágnak számít, de azon belül is a *dzsúdzsucu* történetének, elméletének feldolgozása eddig kevés figyelmet kapott. A szerző bemutatja a vonatkozó kutatás eddigi eredményeit, illetve megkísérli a *dzsúdzsucu* fogalmát meghatározni, eredetét megvilágítani.

Kulcsszavak: japán harcművészet, *dzsúdó*, *cselgáncs*, *dzsúdzsucu*.

Abstract

As it is known, *judo*, with its worldwide popularity as an Olympic sport was developed from traditional forms of Japanese *jujutsu*. Scientific research of Japanese martial arts is a fairly new branch of science even in Japan, within its range research of the history and theory of *jujutsu* has attracted little attention. In this paper I make an attempt to introduce the previous results of this research while defining the notion of *jujutsu* itself by exploring its origins.

Key-words: Japanese martial arts, *judo*, *jujutsu*.

Bevezetés

Valószínűleg mindenki, aki *cselgáncs*sal, azaz japán nevén *dzsúdó*val foglalkozik, akár versenyzőként, akár testedzéseként, önvédelmi sportként gyakorolva azt, legalább nagy vonalakban tisztában van sportágának történetével. Az alapvető ismeretek minden bizonnyal kiterjednek arra, hogy a *dzsúdó* alapítója, Kanó Dzsigoró (1860-1938) a régi japán

dzsúdzsucu hagyományából alakította ki saját, szándéka szerint modern, sportként való gyakorlásra alkalmas rendszerét. A tájékozottabbak talán azzal is tisztában vannak, hogy a *dzsúdzsucu* nem volt egységes jelenség, iskolák százaiban valósult meg a képzés, s ezek közül az iskolák közül Kanó mester kettőben, a Tendzsin Sinjó-rjú és a Kitó-rjú irányzatában volt járatos. Ezen túl azonban ritkán terjednek az ismeretek, igen kevesen tudnának arról beszélni, mi is az a *dzsúdzsucu*, hogyan alakult ki, melyek voltak legnagyobb iskolái s például a *dzsúdzsucu* történetében milyen helyet foglal el az a két iskola, amelyeket a *dzsúdó* alapjának tekinthetünk?

A *dzsúdzsucu* egyike volt azoknak a japán harcművészeti ágaknak, amelyek tananyaga a legkönnyebben alkalmazkodott a megváltozott körülményekhez, így jóval szorosabb maradt a praktikumhoz fűződő viszonyuk. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ezeknek az iskoláknak a történetét, elméleti hátterét vizsgálva ne érthetnénk meg azokat a fő gondolatokat, amelyek általában a japán harci művészetek hátterében álltak és állnak a mai napig.

Harcművészet-kutatás Japánban

A japán harci művészetek ma ismert formái az Edo-időszakban (1603-1867) alakultak ki. Az ezt megelőző kor harcművészeti iskoláiról bár vannak bizonyos információink, azok mennyisége és mélysége túl csekély ahhoz, hogy arra tudományos kutatást lehessen alapozni. Az említett időszakban viszont a harcművészetek tudománya az akkori társadalom vezető rétege, a szamurájok számára nem egyszerűen testedzést vagy katonai felkészülést jelentett, hanem identitástudatuk alapja, egyben státuszszimbólum lett. A korabeli Japánban a harci művészetek területén rengeteg iskola (*rjúha*) alakult ki, amelyek aztán a harcművészeti képzés színterei lettek.

A harci művészetek tudományos igényű kutatása Japánban valamilyen szinten már a Meidzsi-kor végén, a 20. század elején elindult, de az akkori munkák a kor szellemének megfelelően a harci művészetekre inkább a szamuráj erkölcsi útjának, a *busidónak* a hordozóiként tekintettek, a történetüket is ilyen, erősen átideologizált szempontból tárgyalták (pl. *Kubota*, 1902; *Ninakava*, 1907; *Hasimoto*, 1940). Ebben nagy szerepe volt annak, hogy a *sógunátus* bukása (1868) után a Japánt modernizálni kívánó új kormányzat kétszeresen is ellenséges érülettel viseltetett a harci művészetek felé: egyrészt az éppen általuk megdöntött, s még politikai utóvédharcot folytató régi rendszer szimbolikus kifejeződésének tartották, másrészt pedig a hagyományokra helyezett nagy hangsúly miatt a múlt maradványának, az ország modernizálását akadályozó tényezőnek tekintették. A figyelem a harcművészetekre csak a 19. század végén irányult újra, köszönhetően annak, hogy ekkor már a kormányzat nem

érezte veszélyben hatalmát, így a régi harcművészetekkel kapcsolatos félelmeik eltűntek, illetve annak, hogy a térségben vezető hatalommá válni igyekvő Japán politikusai számára nyilvánvaló lett, hogy hódító céljaikhoz a japán lakosság militarista szellemű nevelése elengedhetetlen, amelynek eszközeként tekintettek a hagyományos harci művészetekre is (Takahasi, 1989).

Ezzel együtt az élénkülő érdeklődés előrelépést hozott a japán harcművészetek történetének és elméletének kutatásában is, ez volt az a terület, amely kifejezetten profitált a megváltozott környezetből: az egyes iskolák korábban titokként őrzött iratai hozzáférhetővé váltak a kutatók és a közönség számára is, nagyban segítve ezen művészetek hagyományának a megértését. A máig az egyik legolvasottabb ilyen jellegű munka, *Mijamoto Muszasi* Öt kör könyve (Gorin no so) például 1915-ben jelent meg nyomtatásban először *Takano Szaszaburó* Kendó című könyvének a részeként.¹ Ugyanebben az évben adtak ki *Hajakava Dzsunszaburó* szerkesztésében Kendó könyvtár (Kendó szóso, 1915) címmel 21 kardvívással foglalkozó régi szöveget, köztük számos klasszikussal. A régi szövegek kiadásához járult hozzá *Jamada Dzsirókicsi* 1922-ben, Kendó gyűjtemény (Kendó sügi) című kötete 57 kisebb írást tartalmazott, ugyanő 1925-ben adta ki nagyszabású, A japán kendó története (Nihon kendósi) című könyvét.

A harcművészetek történetének és eszmetörténetének háború utáni kutatásában a dzsúdzsucu viszonylag kis figyelmet kapott, ami meglepő annak fényében, hogy a dzsúdó olimpiai sportág, így a japán sportpolitika és diplomácia számára rendkívül fontos tényező lett, a dzsúdó dzsúdzsucu-gyökerei pedig jól ismertek voltak. A vonatkozó kutatások beindulásában nagy szerepe volt *Imamura Josio* professzornak, a Tokiói Pedagógiai Egyetem tanárának, aki már 1951-ben foglalkozott a japán harcművészetek történetével A japán testnevelés története című könyvében (Nihon taiikusi, 1951), majd 1967-ben publikált művében nagy terjedelemben foglalkozik a harci művészetek szerepével az ország testnevelésében (*Imamura*, 1967).

A *Nippon Budókan* alapítása (1964) után komoly szerepet vállalt a harci művészetek forrásainak hozzáférhetővé tételében is. Kiadványukban, a Budó című periodikában 1975-től kezdődően *Vatanabe Icsiró* szerkesztésében közölték a harci művészetek forrásanyagának legfontosabb darabjait (eleinte Budó no meicso, később Budó no denso címmel), amit 1979-ben szintén Vatanabe Icsiró szerkesztésében kötetként is kiadtak. 1982-ben jelent meg a mai napig a legteljesebb

1 A Gorin no söt azóta számtalanszor kiadták, egyik leghasználhatóbb modern kiadásához Vatanabe Icsiró írt jegyzeteket és kísérőtanulmányt (*Mijamoto*, 1997). *Takano* alapvető munkájának 1982-ben jelent meg újabb kiadása. Elemző tanulmányokért lásd *Furukava* (1989), *Imai* (1990), *Uozumi* (1994, 2002, 2003).

forrásgyűjteménynek számító Nihon budó taikai *Imamura Josio* szerkesztésében.

A dzsúdzsucu kutatásának előzményei

A dzsúdzsucu forrásaival – ha érintőlegesen is – az említett alapművek foglalkoztak.

Az *Imamura Josio* által szerkesztett Nihon budó zensú 5. kötetében (1967), valamint a Toszecu kobudósiben is megjelentek dzsúdzsucudensók, 1978-ban pedig a *Vatatani Szeki* és *Jamada Tadasi* által szerkesztett Bugei rjúha daidzsiten volt a következő fontos állomás.

A Budó no meicso amellett, hogy olyan alapvető harcművészetelméleti forrásokat tett hozzáférhetővé, mint *Isszai Csozan* A macska különös képessége (Neko no mjódzsucu) vagy *Kodegiri Icsiun* A Szekiun-iskola kardvíváskönyve (Szekiun-rjú kendzsucuso) közölt hús forrásszöveg közé bevett öt dzsúdzsucu iskolák által áthagyományozott iratot is:

Mizuno Tadamicsi: Dzsúdó ucsú mondó.

Ono Szacsikijo: Teizen-rjú javara gokuhi dzsimon dzsitó.

Sibukava Tokihide: Dzsúdzsucu taii kógi.

Nozaki Gendó: Sinsin-rjú javaraso.

Szekigucsi Manpei: Szekiguchi-rjú javara gokui so.

A Nihon Budó Taikai egy teljes kötetet, a hatodikát szánta a dzsúdzsucu-iskolák forrásaira. A kötet régi iskolákkal foglalkozó részét *Oimacu Sinicsi* szerkesztette, a másik részt (valószínűleg az aikidó növekvő népszerűsége miatt) az aikidó és az alapjául szolgáló Daitó-rjú dzsúdzsucu szövegei alkotják, ezek szerkesztését *Uesiba Kissómaru* végezte el. A kötet a következő iskolák forrásait gyűjtötte össze:

Takenouchi-rjú.

Oguri-rjú.

Szeigó-rjú.

Szekigucsi-rjú.

Sibukava-rjú.

Kitó-rjú.

Jósin-rjú.

Sinnosintó-rjú.

Tendzin Sinjó-rjú.

Szosin-rjú.

Araki-rjú kenpó.

Kiraku-rjú kenpó.

A harcművészeti források kutatására szakosodott *Ómori Nobumasza* egyik munkájában (1991) kitér ugyan a dzsúdzsucu forrásaira is, de egyrészt ezek csak marginálisan jelennek meg az alapvetően a kardvívóiskolák dokumentumaival foglalkozó műben, másrészt az általa választott források késői, 19. század végi keletkezése nem teszi lehetővé, hogy azokon keresztül a dzsúdzsucu történetének kezdeti időszakára vonatkozóan vonjunk le következtetéseket.

A kifejezetten a dzsúdzsucuval foglalkozó szakmunkákon túl, jelentős mennyiségű, a dzsúdzsucu-iskolákkal kapcsolatos ismeretet ölelnek fel a dzsúdó történetét feldolgozó művek is. Ezek sorából kiemelkedik a *Marujama Szanzó* szerkesztésében megjelent, a japán dzsúdó történetét feldolgozó Dai Nihon Dzsúdósi (1967a), valamint a dzsúdó nemzetközi elterjedését tárgyaló, ugyancsak Marujama szerkesztette Szekai Dzsúdósi (1967b). Ezen művek megjelenése, bár nem foglalkoztak egyes források elemzésével, mégis mérföldkönek számít a dzsúdzsucura vonatkozó ismeretek bővítésében, külön fejezeteket szánva a dzsúdzsucu fogalmának tisztázására, történetének összefoglalására.

A dzsúdzsucu területén is megjelent néhány munka, amelyek szélesebb áttekintést kívánva adni, inkább ismeretterjesztő jellegűnek nevezhetők (*Craig*, 1995; *Mol*, 2001). A második világháború után a japán harci művészetek bel- és külföldi népszerűsége nagy méreteket öltött. Közvetlenül a háborút követően még volt egy visszaesés a harcművészetek japán társadalmon belüli elfogadottságában, de ez azzal párhuzamosan enyhült, ahogy az ország megtalálta helyét a nyugati típusú államok között. Ezt jól illusztrálja, hogy az iskolai oktatás jogi háttérét rögzítő kormányrendeletet (Gakusú sidó jórei) 1958-ban adták ki az alsó, 1960-ban a felső középiskolák számára. Ebben már küzdősport (kakugi) néven a szumó, a dzsúdó és a kendó lett kiemelve, ezek közül egy választandó volt. A harcművészetekre használt klasszikus kifejezés jogi rehabilitációjára ennél többet kellett várni: 1989-ben, amikor a rendeletet újra kiadták, a küzdősport kifejezés helyén már a budó szerepelt (*Motomura*, 2009).

A világszerte milliók által tanult stílusok között a dzsúdó és az aikidó azok, amelyeknek egyértelmű kapcsolata van a klasszikus dzsúdzsucu iskoláihoz. Az aikidó népszerűsége ráirányította a figyelmet az előzményének tekinthető Daito-rjú dzsúdzsucura is, amelynek forráskutatásában élen jár a hosszú ideje Japánban élő *Stanley A. Pranin* (1995, 1996).

Az aikidóval kapcsolatos munkák nagy számban jelentek meg a hetvenes évektől kezdve japán és angol nyelven, ám ezek jelentős része nem felel meg a tudományosság mércéjének. Az aikidó alapítójának, Uesiba Moriheinek a szóbeli tanításait számos tanítványa igyekezett könyveiben összefoglalni, ezek közül azonban alig néhány törekedett arra, hogy az elemi tudományos igényeknek megfeleljen. A néhány

kivétel között ott találjuk a fia, Uesiba Kissómaru és az unokája, Uesiba Moriteru szerkesztésében kiadott műveket (*Uesiba K.*, 1990/1992; *Uesiba M.*, 2007).

A magyarországi harcművészeti irodalom dzsúdzsucival kapcsolatos darabjai is a dzsúdó területén születtek meg, az első ráadásul igen korán: Szaszaki Kicsiszaburó 1906-ban érkezett Budapestre dzsúdót oktatni, lelkes tanítványainak köszönhetően a következő évben kézikönyvet adott ki az általa tanított művészetről, ami a dzsúdzsucut bemutató előszót is tartalmazott a fordító tollából (*Szaszaki*, 1907). A dzsúdó (cselgáncs) hazai története a háború után Galla Ferenc munkásságával fonódik össze, akinek 1969-ben megjelent könyve (*Galla*, 1969) már foglalkozott a dzsúdzsucu történetével is.

A harcművészeti iskolákra vonatkozó forráskutatás ennél jóval később indult el hazánkban: *Jamadzsi Maszanori* (1993) kandidátusi disszertációja volt az első tudományos munka, ami japán harcművészeti források elemzésére épült, de itt dzsúdzsucu-szövegek vizsgálatára nem került sor. Az első, már kifejezetten dzsúdzsucura vonatkozó elemzések saját munkámként jelentek meg (*Szabó*, 2009, 2011).

Mindezen előzmények ellenére kijelenthetjük, hogy a dzsúdzsucu forrásanyagának kutatása Magyarországon még a kezdeti lépéseknél tart, ahogy a dzsúdzsucura általában vonatkozó szakirodalom is kimerült az általános ismeretterjesztésben, de a forráskutatás még Japánban is alig lépett túl a források gyűjteményes kiadásán, tudományos igényű elemzés még nem folytatódott a szövegek kapcsán.

A dzsúdzsucu fogalma és kialakulása

A dzsúdzsucu a japán harci művészetek egy formájaként az Edo-korban vált ismertté, hasonlóan azonban e művészetek nagy részéhez, művelői mindig is igyekeztek minél ősbibb eredetet tulajdonítani neki. Mivel Japán írott történelmének legrégebb emléke a Kodzsiki című krónika (712), kézenfekvő volt ide vezetni vissza a dzsúdzsucu eredetét is. Mai szerzők a dzsúdzsucu korai formájának a létezését vélik felfedezni abban a történetben, amely Takemikazucsi-no-kami és Takeminakata-no-kami küzdelmét írja le. Ezt a két istenséget a rendkívüli erejükről ismerték s végül az elkerülhetetlen küzdelemre került sor kettőjük között. Amikor Takeminakata megragadta Takemikazucsi csuklóját, utóbbi karja először jégoszloppá változott, aztán kardpengévé, Takeminakata pedig döbbenet hátraugrott. Amikor Takemikazucsi megragadta ellenfele csuklóját, eltörte, mint egy fiatal gallyat. Takeminakata nem tehetett mást, mint elismerte vereségét és elmenekült (*Omiya*, 1998). A történet persze mindössze arról tanúskodik, hogy a korabeli Japánban ismerték a test-test elleni küzdelmet, ami meglehetősen életszerű feltételezés egy olyan

ország tekintetében, ahol gyakoriak voltak a háborúk, erőszakba torkolló konfliktusok.

A Shinnoshinto-rjú egy régi szövegében, a Dzsúdzsucu higakusóban ezt olvassuk: „A dzsúdzsucu kezdetei az istenek korára, Kasima és Katori szentélyeihez nyúlnak vissza.” (*Oimacu, Uesiba, 1982, 425.*)

Ezekbe és a gyakori hasonló értelmű utalásokba nem szabad azonban többet belelátnunk, mint az iskolája tanítását nagy becsben tartó, annak magasabbrendűségét, ősiségét ezért növelni kívánó iskolavezetők, tanárok törekvését ennek igazolására. Az első olyan mű, amely a harcművészeti iskolák áttekintő ismertetésére, történetük rögzítésére született, az 1716-ban kiadott, Hinacu Sirózaemon Sigetaka által írt Honcsó bugei sóden volt, amelynek tizedik fejezete foglalkozik a dzsúdzsucu-iskolákkal, bár ide sorolhatjuk a kilencedik fejezetet is, amely a koguszokut, vagyis a rövid karddal vívott közelharcot tanító stílusokat ismerteti (*Marujama, 1967a*). A koguszoku a dzsúdzsucuhoz tartozik egyrészt azért, mert az első, már joggal dzsúdzsucunak nevezhető iskola a Takenouchi-rjú volt, amely pedig eredetileg koguszoku-iskolaként fejlődött ki, másrészt pedig azért, mert technikai szempontból a koguszokuval való küzdelem igen közel áll a pusztá kezés harchoz: az ellenfél megragadása, megütése, megrúgása, egyensúlyból való kibillentése alapvető fogásoknak számítanak.

Az Edo-kor közepére a dzsúdzsucu már teljes értékű tagja volt a japán harcművészetek világának. Ezzel együtt fontos kiemelni: soha nem veszítette el kiegészítő jellegét, ami kitűnik abból is, hogy az önmagukat dzsúdzsucu-iskolaként jellemző iskolák tananyagában mindig szerepeltek más jellegű küzdelmi eljárások (kard, bot, rövidkard stb.) is, illetve számos, magát szógó-bugeiként, vagyis a harci tudáshoz szükséges ismeretek teljes körét oktatni kívánó iskola vette fel tananyagába a dzsúdzsucut is.²

A harci művészetek technikai fejlődésére, átalakulására hatással volt a körülmények változása is: a Muromacsi- (1336-1573), illetve korai Edo-időszakban ezek az iskolák még egyértelműen a harctéren szükséges tudással kívánták tanítványaikat felruházni, kiindulási pontnak fogadva el, hogy a küzdelem páncélt viselve folyik, szabad téren. Ez gyakorlati oldalról szemlélve két fontos dolgot vetett föl. Egyrészt a páncél súlya,

2 Megjegyzendő, hogy a Kamakura-korban (1192-1333) még annyira az íj volt a harcok fő eszköze, hogy minden más csak kiegészítőnek számított. A Heian- (794-1192) és Kamakura-kori harcosok bár hordtak maguknál *tachit* (hosszabb, nagyobb ívű kardot, jellegzetesen lóhátról való használathoz) és rövidebb *katanát* is, valamint gyakorolták az ellenség pusztá kézzel, testtel való legyőzését, mindezt csak az íj kiegészítéseként tekintették. Egyetlen beszámolót sem találunk a korabeli csaták leírásánál, ahol egy harcos önként lemondott volna az íjáról egyéb módszerek érdekében (*Friday, 2003*). A későbbi változásokról kitűnő áttekintést ad *Paul Varley (2007)*.

annak viselője mozgását befolyásoló szerepe olyan körülmény volt, amelyről soha nem volt szabad megfeledkezni. A páncél egyfelől lelassította viselője mozgását, másfelől pedig arra kényszerítette, hogy mindig igyekezzen szilárdan megvetni a lábát a talajon, hiszen az egyensúlyból való kibillenésnek végzetes következményei lettek. A régi típusú iskolák (s ez éppúgy igaz a kardvívóiskolákra is, mint a dzsúdzsucura) ezért különös gondot fordítottak az állások oktatására, az egyik pozícióból a másikba való mozgás gyakoroltatására – nem csoda, hiszen páncélzatban mozogni maga is külön tudomány lehetett.

Ugyanez azonban igaz a másik oldalról is: a páncélt viselő harcos, ha egyszerű kibillent az egyensúlyából, könnyen legyőzhető volt, ezt a tényt pedig igyekeztek is a különféle iskolák kihasználni. A dzsúdzsucu puszta kezű küzdelmi formáinak egyik legkorábbi változata volt a *kumiucsi*, ami páncélban való harcot jelentett, főleg birkózásszerű, a másikat egyensúlyából kibillenteni, földre dönteni igyekvő elemekkel. A páncélba öltözött ellenféllel szemben nem számított igazán hatékony fogásnak a testére vagy fejére mért ütés (atemi), mint ahogy nem volt különösebben célszerű egyes ízületi csavarásokkal sem próbálkozni.

A kor előrehaladtával azonban világossá vált, hogy a csatamezőn való harc (bár sohasem veszített a jelentőségéből, úgy is mondhatjuk, a busi identitásnyújtó életcélja volt egy nap a harcmezőn állni helyt ura érdekeiért) puszta lehetőséggé halványodott, s a mindennapi, életszerű helyzetek sokkal inkább a köznapi öltözékben folytatott küzdelmet jelenthetik. Ez részben elhozta a dzsúdzsucu reneszánszát (iskolák százai alakultak), másrészt pedig azon belül felértékelték az olyan technikai megoldásokat, amelyek a hétköznapi ruházat nyújtotta előnyöket és hátrányokat használták ki (*Marujama*, 1967a). Ezek megjelenésében Japán egészen más utat járt be, mint Kína, ahol a puszta kézzel folytatott küzdelem a harcművészeti fejlődés korai időszakától kezdve jelen volt, elnevezésében (*tosu*) megkülönböztetve a páncél nélkül, hétköznapi ruhában vívott harctól (*szudzsi*). A puszta kézzel való küzdelem alacsony megítéléséről árulkodik a szó szerint puszta, üres kezű jelentő *tosu-kúken* kifejezés is, ami védekezésre való képtelenséget, kiszolgáltatottságot jelent. Ahogy már szó esett róla, a puszta kézzel való harc még a dzsúdzsucu-iskolákban is csak a tananyag egy része volt (*Kisino*, 1995). Az oktatott fogások azonban változásokon mentek át, ahogy a páncélban való harc egyre inkább a távoli múlt emlékévé vált. Ezeknek a változásoknak az alkalmazásában természetesen különbség volt az egyes iskolák tekintetében, a legrégebbi, múltjukra érthetően büszke irányzatok vonakodtak hozzájárulni alapítóik által megalkotott tananyagukhoz, míg az újabb alapítású iskolák mestereit nem tartották vissza ilyen tényezők.

A páncél nélkül való küzdelemnek két fontos sajátossága volt: egyrészt, a hétköznapi ruha viselőjének jóval nagyobb

mozgásszabadságot adott, súlypontjának mozgatása egyszerűbbé, az erre alapuló fogások hatékonyabbá váltak, másrészt a páncéllal nem védett ellenfél teste sebezhetőbb lett, a fogások végrehajtását segítő ütések, rúgások (*atemi*) jól kihasználható előnyt voltak képesek biztosítani. Bár az *atemi* részét képezi már a legrégebb ismert dzsúdzsucu-iskola, a Takenoucsi-rjú repertoárjának is (*Takenoucsi*, 1992), igazi jelentősége a később kialakult iskolákban lett – az Edo-kor második felében született rjúhákban pedig központi szerepet kapott.³ Ezen túl megnyílt a tér az ízületfeszítések előtt, amelyek hatásos alternatívát jelentettek a korábbi, az ellenfél egyensúlyát megsemmisíteni szándékozó mozdulatokhoz képest.⁴

A dzsúdzsucu fejlődésének újabb állomását jelentik azok az iskolák, amelyeket régi és új irányzatokból szintetizáltak – ezek legismertebbje ma a dzsúdó⁵ és az aikidó.⁶ Ez a két iskola egymástól jelentősen eltérő utat járt be, igyekezve választ adni a harcművészet megújulásának, a modern kor körülményeihez való alkalmazkodásnak a követelményeire, de fogásrendszerükben jól látható a régi dzsúdzsucu hatása.

Az Edo-kor során a dzsúdzsucu végig megmaradt a talán legnehezebben besorolható harcművészeti ágnak: birkózás, ökölharc, kötözés, rövid kard, bot, *dzsutte*⁷ és még egy sor más eszköz és küzdelmi módszer alkotta, de jellegzetes elemeként tanították a puszta kézzel vagy bármilyen kéznél levő eszközzel (pl. esernyő) fegyveres támadó ellen vívott harcot is. A korszak körülményei között, ahol a klasszikus, harctéren zajló ütközetek már a múlt emlékei voltak csak, de a mindennapokban használható önvédelmi tudás egy harcos számára nehezen volt nélkülözhető, természetes, hogy az ilyen típusú iskolák jócskán felértékelődtek.

3 Például a Daitó-rjú dzsúdzsucuban (*Omiya*, 1998) vagy a Tendzsin Sinjó-rjú dzsúdzsucuban (*Maruyama*, 1967a).

4 Jó példa erre a Tendzsin Sinjó-rjú, amely a 19. század harmincas éveiben, tehát jócskán az Edo-kor végén alapított irányzat.

5 Mind ismert, a dzsúdó alapjául a Kitó-rjú és a Tendzsin Sinjó-rjú dzsúdzsucu szolgált. Kanó Fukuda Hacsinoszukétól tanult Tendzsin Sinjó-rjú dzsúdzsucut (*Murata*, 1999).

6 Uesiba Morihei (1883-1969) alapította, az alapítás ideje nem teljesen tisztázott, az általánosan elfogadott változat szerint Uesiba a húszas évek második felétől már saját rendszerben gondolkodott, még ha a tudatos saját útra lépése később következett is be.

7 A dzsutte egy speciális eszköz volt, amit kimondottan fegyveres (karddal rendelkező) támadó harcceptelenné tételére alkalmaztak. Egy rövid botból vagy fémrúdból és a hozzá illesztett fémkampóból állt.

Az első dzsúdzsucu-iskolák

A dzsúdzsucu első képviselőjét illetően a Honcsó bugei sóden és más, többnyire annak szövegén alapuló források három változattal is szolgálnak:

 Takenoucsi Nakacu Dajú Hiszamori, a Takenoucsi-rjú alapítója.

 Szekigucsi Dzsúsin, a Szekigucsi-rjú alapítója.

 A Szeigó-rjú alapítója (külétre vonatkozóan két magyarázat is van).

(1) Takenoucsi Hiszamori elsőségének kérdésében a legtöbb modern kutató egyetért (pl. *Marujama*, 1967a; *Takenoucsi*, 1992; *Futaki, Irie, Kató*, 1994; *Oimacu, Uesiba*, 1982; *Vatatani, Jamada*, 1978), mert az ő tevékenysége, iskolaalapítása történelmi tény – ehhez hozzájárult az is, hogy Takenoucsi Hiszamori nem egyszerű katona volt, hanem egy vár ura, akinek tettei feljegyzésre kerültek. A probléma inkább azzal van, hogy vajon iskolája, a Takenoucsi-rjú tekinthető-e dzsúdzsucunak?

Történetesen ő maga sosem nevezte így az iskolát, amit alapított (*Takenoucsi*, 1992), ez magyarázza meg azt a bizonytalanságot, amivel az utókor kezelte őt, mint a dzsúdzsucu korai előfutárát. Tény azonban, hogy már az Edo-korban a Takenoucsi-rjú dzsúdzsucuként volt nyilvántartva, ennek alapján erre az iskolára az első dzsúdzsucu-iskolaként, Hiszamorira pedig a dzsúdzsucu alapítójaként kell tekintenünk.

Hiszamori eredetileg kogusokuval való küzdelemként alkotta meg rendszerét,⁸ a kogusoku rövid kardot jelent, aminek alapján akár kardvívó iskolaként is jellemezhetnénk a Takenoucsi-rjút, viszont már az alapítás idején tartalmazott kötözéstechnikákat (hoboku), ami jellegzetes dzsúdzsucu-terület, illetve a kogusokuval való mozgás technikájaként tanította a kosinomavarinak, a csípő forgatásának nevezett technikát, ami később önálló, fegyver nélkül végrehajtott fogásrendszerre szilárdult. Ma a Takenoucsi-rjú egyértelműen dzsúdzsucu-iskolaként ismert, így történelmi elsőségének kérdésében sincsen vita.

(2) A Szekigucsi-rjú dzsúdzsucu- (javara), kard-, lándzsa-, kardrántás- (*iai*), lovaglás-, kötözés- és bottechnikákat oktató iskola (*Futaki, Irie és Kató*, 1994). Ismert *Sinsin-rjú*ként is. Az irányzat alapítója Szekigucsi Jarókuemon Udzsime volt, akit Dzsúsinként is ismertek. Különböző források Jaróemon Sigemasza, Jarózaemon Udzsino bu Dzsúsin, Jazaemon Jorino bu néven is ismerik.

Később tovább bővítette iskolája repertoárját is, ebben az időszakban tanul kardrántástechnikákat (*iai*) Hajasizaki Dzsinszukétól, kumiucsi-fogásokat Miura Jodziemontól, s állítólag Nagaszakiban kínai ökölharcot

⁸ A Honcsó bugei sódenben a koguszoku külön kötetben szerepel, elkülönítve a dzsúdzsucu-iskoláktól (*Rogers*, 1990).

(*kenpó*) és kötözéstechnikákat (*nava*) is. Kanei 16. évében (1624) már a Kii-birtok dzsúdzsucu-oktatójaként szerepel. A stílus jellegét meglehetősen hamar yavaraként említik, már 1625-ből erre utaló forrás maradt fenn.

A yavara kifejezés a korabeli dzsúdzsucu-iskolák többségénél csak az oktatott anyag egy része, nem is feltétlenül a leghangsúlyosabb része volt, köszönhetően a célközönség (a *busi/szamuraj*) fegyverhasználat iránti elkötelezettségének. A tény, hogy a Szekigucsi-rjú esetében ennyire korán az iskola fő műfajaként jelenik meg a yavara, talán annak köszönhető, hogy ezen a területen valósították meg a legjelentősebb újításokat (*Oimacu, Uesiba*, 1982). A Szekigucsi-rjú elsősége tehát abban áll, hogy ez az iskola használta először a yavara kifejezést saját fogásrendszerének leírására, már pedig a yavara azonos a dzsúdzsucuval – a *dzsucu, dó* írásjegyet a japán nyelvben hajlamosak egyszerű szuffixumnak tekinteni, *ken, jari, uma, javara* azonos értelmű azzal, hogy *kendzsucu/kendó, szódzsucu, badzsucu, dzsúdzsucu*.

(3) A legrégebbi iskolák közül a Szeigó-rjú az, amelynek a legzavarosabb a korai története. Az iskola tananyagába dzsúdzsucu-(javara), kardrántás- (*iai*) és kötözéstechnikák (*nava*) tartoznak. Alapítója Mizuhaja Csózaemon Nobumasza volt, akit Maszanobuként is ismertek. Róla olyan legenda is volt, hogy a dzsúdzsucut tökéletesítő Jahara Dzsirózaemonnal azonos, illetve van olyan forrás is, hogy a Kokusódzsi templomban kínai pusztakezes harcot (*kenpó*) tanító Csen Juanjun három rónin (gazdátlan *szamuraj*) tanítványának egyikeként (Iszogai Dzsirózaemon) azonosítja. Csen Juanjun (1587-1671) egy kínai származású művész volt, aki harmincas éveiben az Ovari-birtok urának, Tokugava Josinaónak a szolgálatában állt s élete végéig Japánban maradt. Kalligráfiát, porcelánkészítést tanított, neki tulajdonították a kínai pusztakezes küzdéstechnikák oktatását, így a dzsúdzsucu alapítását is. Csen Genna 7. évének (1621) tavaszán jött Japánba, ekkor 35 éves volt. Egy időre, bizonyos vizsgákat letenni visszament Kínába, majd Kanei 15. évében (1638) újra Japánba jött. Mancsi 2. évében Tokugava Josinao szolgálatában Csen 60 koku jövedelmet kapott. Kanbun 11. évében (1671), a 6. hónap 9. napján, 85 évesen halt meg. Csen elsőségének a kérdése erősen vitatható, mert ő Kanei 15. évében (1638) jött Japánba, s még ha úgy gondoljuk, hogy még abban az évben történt az a bizonyos templombeli tanítás, nehéz elképzelni, hogy a következő évben, Kanei 16. évében (1639) Szekigucsi Dzsúsín már Tokugava Jorinobu szolgálatában állhatott mint dzsúdzsucuoktató, s úgy említik őt, mint a javarával nagy hírnévre szert tett embert (*Marujama*, 1967a).

A Honcsó bugei sóden szerint Tojotomi Hidejosit szolgálta, annak halála után róninná lett, Szeccsú tartományba ment, ahol egy Szeigó nevű

szerzetestől tanult és kapott végbizonyítványt (kaiden). Szeigó létezését megerősíti egy másik forrás, a Kító-rjú dzsúdzsucu keizu is, amely Miura Jodzsiemon öccseként azonosítja őt. Szeigónak mint a dzsúdzsucu alapítójának a legendája igen elterjedt Japánban, komoly források, például Mikami Szandzsi is rá hivatkoznak alapítóként (*Mikami, 1977*). Marujama Szanzó így ír erről: „Mivel a Szeigó-rjú alapítója egy Szeigó nevű szerzetestől tanulta a dzsúdzsucu alapjait, ezért ezt a szerzetest is a dzsúdzsucu potenciális alapítói között említhetjük. Szeigó Mizuhaja házát meglátogatva azt mondta, olyan technikát tud tanítani neki, amellyel senki nem lesz ellenfele, majd miután átadta tudását, elment. Semmilyen kérdésre nem volt hajlandó válaszolni, többé nem tért vissza”. Megjegyzi még, hogy ilyen iskolaeredet-történetből további két-három is létezik, ami némileg levon a hitelességéből (*Marujama, 1967a. 57-59.*).

Amíg tehát a Szeigó-rjú alapításának legendái között több változat is található, amely ezt az iskolát tenné meg a dzsúdzsucu legrégebbi Japánban gyakorolt formájának, ezeknek a hitelessége erősen vitatható.

Befejezésül

A japán harcművészetek történelmi és elméleti kutatása (elterjedt japán kifejezéssel: *budógaku*) már néhány szép eredményt volt képes felmutatni, komoly gyűjteményes munkák kiadásán, az egyes iskolákra vonatkozó kutatási eredmények közreadásán keresztül kialakultak a tudományos kutatás fő vonalai, részben hozzáférhetővé vált az a forráskincs, ami a kutatás alapanyagát adja. Az eddigi harcművészet-elméleti kutatás azonban igen erősen a kardvívás, a kardvívóiskolák kutatása felé billent el, a dzsúdó alapjául is szolgáló dzsúdzsucu tudományos vizsgálatára még alig-alig történt kísérlet.

Igyekeztünk tisztázni a dzsúdzsucu fogalmát, elhelyezni az így megjelölt iskolákat a japán harcművészetek között, ezen túlmenően pedig röviden bemutatni azokat a stílusokat, amelyek különböző források szerint a legkorábbi, már dzsúdzsucu névvel illelhető iskolák voltak, így tenni érthetőbbé ennek a harcművészeti ágnek az eredetét. Ma a hagyományos japán dzsúdzsucu népszerűségben messze elmarad az ismertebb harcművészeti iskolák mögött, ám hatása mégis óriási, elég pusztán a dzsúdóra és az aikidóra gondolnunk, amelyet milliók gyakorolnak világszerte. Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy ezek az iskolák nem valamilyen letűnt múlt részei, hanem ma is léteznek, gyakorlóik pedig folyamatos erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy az iskolájuk által őrzött technikai anyag, történeti emlékezet és hagyományok fennmaradjanak.

Irodalom

- Craig, Darrell Max (1995): *Japan's Ultimate Martial Art: Jujitsu Before 1882. The Classical Japanese Art of Self-Defense*. Tuttle, Boston.
- Futaki Kenicsi, Irie Kóhei, Kató Hirosi (Szerk.) (1994): *Nihonsi sóhjakka – budó*. Tókjódó, Tokió.
- Friday, Karl (2003): *Off the warpath: Military science and budó in the evolution of ryuha bugei*. The 23rd International Seminar of Budo Culture, Katsuura.
- Furukava Tecusi (1989): *Budó no koten o megutte*. The 23rd International Seminar of Budo Culture, Katsuura.
- Galla Ferenc (1969): *Cselgáncs (dzsúdó) és önvédelem (aikido)*. Sport, Budapest.
- Hasimoto Minoru (1940): *Nihon busidósi*. Csidzsin sokan, Tokió.
- Hajakava Dzsunszaburó (Szerk.) (1921/1995): *Kendó szóso*. Sindzsinbucu, Tokió.
- Imai Maszajuki (1990): *Gorin no so ni cuite*. The 2nd International Seminar of Budo Culture, Kacuura.
- Imamura Josio (1951): *Nihon taiikuszi*. Kaneto, Tokió.
- Imamura Josio (1967): *Dzsúkjú szeiki ni okeru Nihon taiiku no kenkjú*. Fumaidó, Tokió.
- Jamada Dzsirókicsi (1922): *Kendó súgi*. Tókjó Sóka Daigaku, Tokió.
- Jamada Dzsirókicsi (1925): *Nihon kendósi*. Tókjó Sóka Daigaku, Tokió.
- Jamadzsi Maszohari (1993): *Bu, avagy a szamurájok gondolatvilágáról – forrástanulmányok a japán művelődéstörténethez*. (Kandidátusi értekezés.) Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.
- Kisino Júzó (1995): *Bukisi kara mita Higasi-Adzsia*. The 7th International Seminar of Budo Culture, Kacuura.
- Kondó Kacujuki (1999): *Daitó-rjú Aikidzsúdsucu*. The 11th International Seminar of Budo Culture, Kacuura.
- Kubota Tokudzsi (1902): *Kokin busidó síhjó*. Kobundó, Tokió.
- Marujama Szanzó (Szerk.) (1967a): *Dai Nihon dzsúdósi*. Kojúsa, Tokió.
- Marujama Szanzó (Szerk.) (1967b): *Szekai dzsúdósi*. Kojúsa, Tokió.
- Mikami Szandzsi (1977): *Edo dzsidai si*. Vol. 1-3. Kódansa, Tokió.
- Mijamoto Muszasi (1645/1997): *Gorin no so*. (Vatanabe Icsiró jegyzeteivel.) Ivanami, Tokió.
- Mol, Serge (2001): *Classical Fighting Arts of Japan: A Complete Guide to Koryu Jujutsu*. Kodansha, Tokió.
- Motomura Kiyoto (2009): The history of budo in schools. In Alexander Bennett (Ed.): *Budo: The martial ways of Japan*. Nippon Budókan Foundation, Tokió. 61-65. p.
- Murata Naoki (1999): *Dzsúdó riron enkakusi gairon*. The 11th International Seminar of Budo Culture, Kacuura.
- Ninakava Tacuo (1907): *Nihon busidósi*. Hakubunkan, Tokió.

- Oimacu Sinicsi, Uesiba Kissómaru szerk. (1982): *Nihon Budó Taikei*. Vol. 6. Dóhósa, Tokió.
- Omiya Shiro (1998): *The hidden roots of Aikido. Aiki Jujutsu Daitoryu. Secret teachings of an ancient martial art*. Kodansha, Tokió.
- Ómori Nobumasza (1991): *Budzsucu denso no kenkjú. Kinszei budósi e no apurocsi*. Csidszinkan, Tokió.
- Pranin, Stanley A. (1995): *Daito-ryu Aikijujutsu: conversations with Daito-ryu masters*. Aiki News, Tokió.
- Pranin, Stanley A. (1996): *Aikidzúdzsucu no sinzui – Daitó-rjú Aikidzúdzsucu szóran*. Aiki News, Tokió.
- Rogers, John M. (1990): Arts of War in Times of Peace. Archery in Honcho Bugei Shoden. *Monumenta Nipponica*, 45:3, 253-260.
- Szabó Balázs (2009): Egy bevezetőnek szánt budzsucu-denso: Heihó sosin no tebikigusza. *Távol-Keleti Tanulmányok*, 1. 125-145.
- Szabó Balázs (2011): *A dzsúdzsucu fogásrendszere és eszmeisége. Forrástanulmány a japán művelődéstörténethez*. (Doktori disszertáció.) Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.
- Szaszaki Kicsiszaburó (1907): *Dzsidó. A japán dzsiu-dzsiu tökéletesített módszere*. Fordította: Dr. Speidl Zoltán.
- Takahasi Tomio (1989): *Budó and Bushido*. The 1st International Seminar of Budó Culture, Kacuura.
- Takano Szaszaburó (1915/1982): *Kendó*. Simazu, Tokió.
- Takenoucsi Tódzsúró Hiszataka (1992): *Takenoucsi-rjú no dentó – szono kokoro to vaza*. The 4th International Seminar of Budó Culture, Kacuura.
- Uesiba Kissómaru (Szerk.) (1990/1992): *Aikidó sinzui – aikidó kaiszo, Uesiba Morihei goroku*. Hakudzusa, Tokió.
- Ueshiba Moriteru (Szerk.) (2007): *The secret teachings of Aikido*. Kodansha, Tokió.
- Uozumi Takasi (1994): *Budó no koten – Gorin no so o jomu*. The 6th International Seminar of Budó Culture, Kacuura.
- Uozumi Takasi (2002): *Mijamoto Muszasi – nihondzsin no micsi*. Perikansa, Tokió.
- Uozumi Takasi (2003): *Budó no szizósiteki kenkjú no kadai – Mijamoto Muszasi 'Gorin no so' no kenkjú o tósite*. The 23rd International Seminar of Budó Culture, Kacuura.
- Varley, Paul (2007): Oda Nobunaga, guns and early modern warfare in Japan. In James C. Baxter, Joshua A. Fogel (Eds): *Writing histories in Japan - Texts and their transformations from ancient times through the Meiji era*. International Research Center for Japanese Studies, Kiotó. 105-126. p.
- Vatanabe Icsiró (Szerk.) (1979): *Budó no meicsó*. Tókjó kopii suppanbu, Tokió.
- Vatatani Szeki és Jamada Tadasi (Szerk.) (1978): *Bugei rjúha daidzsite*. Tókjó kopii suppanbu, Tokió.

CULTURAL BRIDGE BETWEEN HUNGARY AND JAPAN

Kulturális híd Magyarország és Japán között*

● Nagamiya Shoji

Prologue

It was the year of 1905. A tiny country Japan, as compared to a big country of Austro-Hungarian Empire, fought against another huge country, Russia. It was not a perfect victory for Japan, but Japan defeated Russia in some places in the eastern Russia. It was a great surprise for most people, particularly for the Europeans, because they believed that Russia would easily win in the war. Mr. Szemere Miklós, who was a diplomat and later a Member of the Parliament in Hungary, suspected if a secret of the Japanese strength might be in Judo, and wanted to learn Judo to find the secret out.

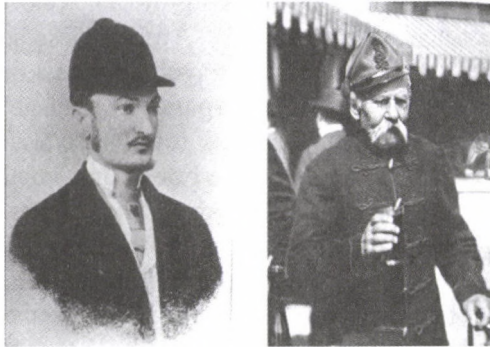
* A tanulmány szerzője Nagamiya Sódzsi professzor, Japán egyik vezető, világhírű fizikusa, a J-PARC (Japan Proton Accelerator Research Complex) protongyorsító laboratórium emeritus igazgatója, Szaszaki Kicsiszaburó mesternek, a dzsúdó első magyarországi oktatójának unokája. A cikk Szaszaki magyarországi tevékenységének száz évvel ezelőtti történetét és utóéletét foglalja össze. Szemere Miklós, a neves diplomata, az orosz-japán háború hatására kérte Kano Dzsigoró nagymestert, hogy küldjön dzsúdóoktatót Magyarországra. Kano nagymester Szaszaki Kicsiszaburót választotta, aki tekintélyes pedagógus volt, nem sportoktató, de személyisége, nyelvismerete és fekete öves dzsúdófokozata alkalmassá tette a feladatra.

Szaszaki mester Magyarországon nagy felkészültséggel és lelkesen fogott az oktatáshoz, tanítványai közül sokan azonban túl nehéznek találták a gyakorlatokat, és a BEAC-pályán tartott háromhónapos tanfolyam végére a 60 kezdeti résztvevőből csak hatan maradtak. Szaszaki mester felismerte, hogy a dzsúdó meghonosításához tankönyvre van szükség. Ezért írta meg Djudo című könyvét, azért is, hogy egykor nemcsak Magyarországon, hanem Európa valamennyi országában a jellemképzés terén a dzsúdót komoly pedagógiai eszközként ismerjék el. Könyve a világon az első, nem japán nyelven írt, a modern dzsúdót hitelesen ismertető szakkönyv. Dr. Speidl Zoltán fordította magyarra (feltehetőleg német eredetiből) a könyvet, amely 1907-ben jelent meg.

Szaszaki mester ezután Németországban egy herceg oktatója lett. Könyve német változatának gépiratos szövegét Japánban a Kodokan Intézet könyvtára őrzi. Majd visszatért Japánba, életét a továbbiakban a japán iskolarendszer megújításának szentelte, pedagógiai témában több mint 30 könyvet írt japán nyelven.

Nagamiya professzor 2005-ben egy magyarországi fizikus konferencián magyar fizikus barátait, Csörgő Tamást és Zimányi Józsefet kérte meg, hogy segítsék hozzá nagyapja könyvének megismeréséhez. Zimányi József felesége, Zimányi Magdolna, a Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) munkatársa volt, segítségével Moldován István, a MEK egyik alapítója, az Országos Széchényi Könyvtárban bemutathatta Nagamiya

Mr. Szemere Miklós (1856-1919) is a very well-known person in Hungary. He grew up in a noble and wealthy family. He was a good player in card games, which also made him very rich. He created the "Szemere District" near Budapest and allowed poor workers to live there without any housing cost. This arrangement made him even more famous, and led him to be a Member of the Parliament later. His photos in his young age, and after he became famous are shown below.

Mr. Szemere in his young age (left) and after 1900 (right).

In order to learn Judo from Japan, he started to interact with Mr. Kano Jigoro, who is a founder of Judo in Japan and the head of Koh-Doh-Kan, through the Japanese Ambassador to Austro-Hungarian Empire in Vienna, Mr. Makino Nobuaki. He is a son of Mr. Okubo Hiromichi and also is an uncle-in-law of Mr. Yoshida Shigeru, whereas both of them were extremely famous politicians in Japan, and later became a Minister in Japan. Mr. Kano received this invitation from Mr. Szemere and Mr. Kano searched for a best candidate for a while, and eventually he asked Sasaki Kichisaburo, who was a member of Koh-Doh-Kan to learn Judo as his hobby, to go to Hungary as a Judo teacher.

professzornak a könyvet. A könyv elektronikus változata hamarosan megjelent az Interneten, a MEK-ben, Nagamiya professzor pedig reprint kiadást készített belőle Japánban. A könyv nagy érdeklődést váltott ki Magyarországon, és az elektronikus változat révén az egész világon is ráirányította a figyelmet Szaszaki mester tevékenységére.

Ozsvár András, a moszkvai olimpia bronzérmes dzsúdósa szervezte meg 2007-ben a könyv megjelenése 100. évfordulójának megünneplésére, magyar és japán dzsúdósok részvételével a Szaszaki Kupát, 2009-ben, a Japán-Dunamedencei barátság évében rendezték meg több sportkör közreműködésével a Szaszaki-napot Visznenen. 2011-ben megnyílt Óbudán az Ozsvár András által alapított Szaszaki Múzeum. Ezek a dzsúdóval kapcsolatos események jelentős sajtóvisszhangot is kiváltottak, ismertté tették Szaszaki mester nevét és munkásságát.

A történet példa arra, hogy fizikusok, könyvtárosok, sportolók és sportoktatók együttes erővel hozzájárultak a magyar-japán kulturális kapcsolatok erősítéséhez, a magyar sporttörténet egy fejezetének felderítéséhez.

Zimányi Magdolna, Csörgő Tamás

Sasaki Kichisaburo

Mr. Sasaki Kichisaburo (1872-1924) was a rather well-known educator in Japan in the early 1900s. He was a professor of education with a specialty of child education at Tokyo Higher Normal School (now called Tsukuba University) in Japan. He sometime served as a principal of the school affiliated by this university and later engaged in an education program of the Tokyo Metropolitan City. His most significant achievement would be publishing tens of books on education. Among those are, for example, "Art and Philosophy for Education", "Psychology as a Fundamentals for Education", "Method of Teaching of Japanese Language", "Compilation of Moral Education", etc. where the book for moral education was written when he was in Budapest. Some of the books, in particular, the book of Art and Philosophy for Education, are still subjects of studies by researchers today. Mr. Sasaki loved Judo as his hobby in his busy life.

He contributed not only to teaching but also to establishing school systems in Japan. For instance, he was one of the members who founded the "Musashi High School (in the old high school system which adopted 7 year education)". On the homepage of Musashi High School, his full biography and personal profile are uploaded. According to this biography, he received an invitation from Hungary in January of 1906 when he was 33 years old and a young professor of education.

He passed away in 1924 when he was 52 years old. After his death a book of collected articles on his life was published. According to one of the articles written by a newspaper journalist, Sasaki Kichisaburo had a tendency to accept offers with a heavy responsibility rather quickly and easily, sometimes without knowing or examining the outcomes. For example, in 1923 which was just one year before his death, a big earthquake attacked the Tokyo Metropolitan City. Many people died and the city faced serious food shortage. The Tokyo City Mayor asked him to obtain "rice" for the refugees in Tokyo from all over Japan. Note that rice is the main food source for Japanese. He instantaneously replied "Yes" without thinking what difficulty he might face to. Of course, he eventually succeeded in getting rice from all over Japan and delivering it to the refugees. Through this episode, I suppose that, when he had the offer from Mr. Kano, he instantaneously accepted it without thinking what would happen later in Hungary.

He arrived at Budapest in March 1906, two months after receiving the invitation, with many Tatami mattress and other materials that were necessary for Judo. Within a month or two after his arrival, the first lesson was held at the Clubhouse of the Budapesti Egyetemi Atletikai Klub (Budapest University Athletics Club, BEAC) in Lagymanyos (a

district of Budapest). The newspaper article that announced this first lesson still remains as shown below. Later, it appeared that the opening day of the Sasaki Judo club was on Thursday, May 3rd of 1906.

Budapesti Hírlap

(Budapest News)

Monday, 23 April 1906, p. 11

SPORT.

* **Dsiu-dsitsu.** *Sasaki Kichisaburo*, a tokiói egyetem neveléstan professzora, a napokban elkezdte a Budapesti Egyetemi Atletikai Klub légymányosi klub-házában a dsiu-dsitsu tanítását. A mester a gyakorlati oktatás megkezdése előtt megjelölte a tanítás alatt követendő irányt és kijelenté a téves hirtelenségekkel szemben, hogy a japán birkózás tanulása kalló felügyelet mellett *száltalán nem veszedelmes*. A dsiu-dsitsu hatására nemcsak oly irányban nyilvánul, mint például az atletiké, vagy a tornáé, hanem a szellemi erőt és munkaképességet is nagy mértékben fokozza. Nem a nyers erőt fejleszti, hanem az ügyességet, bátorságot és szívósságot. Növeli az önbizalmát a gyengének az erősebbel szemben. Japánországban a gyermekek 14 éves korukban kezdik el a dsiu-dsitsu tanulását és tanulmányaikkal párhuzamban a legfelsőbb kiképzéséig folytatják. Mielőtt a tanuló ifjúság szellemi munkához fogna, naponként reggel 4-től 7 óráig orvosi felügyelet mellett edzi magát a dsiu-dsitsu gyakorlásával, mely alól fölmentést még annyian sem kapnak, mint nálunk a tornázás alól. A most Budapesten megkezdődő tanfolyam első Európában ennek köszönhető az a nagy érdeklődés, a mely iránta mutatkozik. Eddig 460 résztvevő jelentkezett a Budapesti Egyetemi Atletikai Klub elnökségének nagy gondot ad a 60 embernek a kiválasztása, a kik a tanfolyamban részt vehetnek. A tanítás naponként négy órát vesz igénybe, délután 4 órától este 8-ig tart. Egy-egy tíz emberből álló csoport 30 percig birkózik. Jelentkezni még csütörtökig lehet délelőtt 10 és fél 11 óra között a B. E. A. K. tudományegyetemi hivatalos helyiségében. Tegnap érkeztek meg Tokióból Sasaki mesternek tengeri fűből és rizszárból szőtt szőnyegek, melyek arra alkalmasak, hogy fedetlen lábbal mozoghassanak rajta. Megemlítjük itt, hogy a dsiu-dsitsu birkózásnál cipő vagy hariganya használata nem szokásos.

Dsiu-Dsitsu Monday 23 April 1906 Sasaki Kichisaburo, professor of pedagogy at Tokyo University will start in a few days a dsiu-dsitsu course in the Clubhouse of the Budapesti Egyetemi Atletikai Klub (Budapest University Athletics Club, BEAC) at Lagymányos (a district of Budapest). Before starting the course the master declared that Japanese-style wrestling is not dangerous at all if done under proper control. The effects of dsiu-dsitsu are greater than that of athletics or gymnastics; it enhances mental forces and ability for work. Dsiu-dsitsu increases not only pure force but courage and endurance as well. Dsiu-dsitsu gives confidence to the weak against the stronger. Children are starting to practice dsiu-dsitsu in Japan at the age of 14 and they continue practicing until the end of their studies. They practice dsiu-dsitsu every day from 4 a.m. to 7. a.m. under medical control and no exemptions are made. The course starting in Budapest is the first one in Europe and therefore great interest is shown for it. The governing board of BEAC takes great care in selecting the 60 participants from at about 460 applicants. The course takes 4 hours a day from 4 p.m. to 8 p.m. Each group consisting of 10 people will practice for 30 minutes. Application is possible until Thursday from 10 a.m. to 10.30 a.m. in the office of BEAC. The mats arrived yesterday for master Sasaki. Mats are made of sea-grass and rice straw because dsiu-dsitsu is practiced barefoot.

Newspaper article on April 23rd 1906.

(Courtesy of National Széchényi Library, Budapest)

The right hand side indicates the English translation of the original Hungarian article. Courtesy of Mrs. Zimányi Magdolna. She discovered this newspaper.

My relation to Sasaki Kichisaburo

When I was an Associate Professor at the University of Tokyo approximately 25 years ago, one of my instructors, Professor Nishikawa Tetsuji, established a new big institution for particle physics in Japan. For the establishment of the institution, he had to resolve many difficult issues

through negotiations with many politicians. It appeared that he was an excellent negotiator, particularly with politicians. I wondered why he had such a political negotiation skill, whereas his father, who also was a physicist, looked to have a quite different character from him, and not to be interested in politics at all.

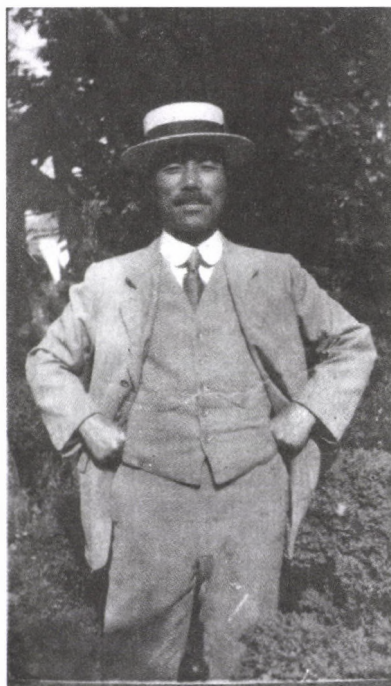
One day, when I had coffee with another professor, who was a classmate of Professor Nishikawa at the undergraduate time, he mentioned that Professor Nishikawa inherited his talent as a negotiator from his grandfather on mother's side, because this grandfather was a famous politician in Japan. This conversation stimulated me greatly, because I had been wondering where my character came from, while my way of thinking was quite different from that of my father, who also had been a physicist. After this conversation, I started to be very interested in my grandfather on the mother's side, whom I did not know very much at that time. I expected to find some resemblance to me in my grandfather on my mother's side.

Sasaki Kichisaburo, who introduced Judo to Hungary in the previous chapter, is actually my grandfather on my mother's side. My mother was still in an elementary school when he died in 1924. She became very sick after my birth in 1944, and passed away when I was two and a half years old. Therefore, I unfortunately do not remember her, and had very few opportunities to hear about the grandfather until I started to look for my root in the 1980s.

Sasaki Kichisaburo had six daughters. All, except my mother, were still alive. When I became interested in my grandfather, I visited the aunts to hear about him. One day, I discovered the book published after his death, which is introduced in the previous chapter, where the newspaper journalist wrote Sasaki Kichisaburo's life. Through reading this article, I was very surprised to find many similarities with him. One example is a way to build public speeches. The article said that my grandfather tried to explain an important concept by citing many daily examples. One of his public speeches cited in the article is surprisingly similar to my speech in my high school days of which the concept and examples were exactly the same. I was greatly shocked. The other example is, as described in the previous section, that he had a tendency to accept important offers without seriously considering the outcome. I have a similar tendency to it.

My study on him afterwards further made me convinced that I resembled my grandfather on my mother's side, Sasaki Kichisaburo, much more than that on my father's side. His way of judgment, his way of thinking, and his way of feeling were very similar to mine.

My father kept having one photo of Sasaki Kichisaburo, although my father did not know him at all. This photo is in my album and it is shown here.

Mr. Sasaki Kichisaburo from my album. I used this photo for one of my articles, which was written for a Hungarian Judo journal in 2005 or 2006. Since then, I have seen this photo in many places where I visited in Hungary. It is not clear the date when the photo was taken.

After the Arrival in Budapest

Let me return back to 1906 when Sasaki Kichisaburo arrived in Budapest. After he started his Judo club in Budapest in May of 1906, he realized the necessity of a textbook on Judo. Because he had already written many books on education in Japan, I guess that it would not have been difficult for him to write a book on Judo. However, writing a book in Hungarian would have been a great challenge even for him. Because he had been good at writing in German, he started to write a Judo textbook in German.

Dr. Speidl Zoltán (1880-1917) volunteered to translate his book. He was a leading person in sports in Hungary at the beginning of the 20th century, active in athletics, swimming, etc., and published one of the first sports newspapers in Hungary. I can imagine that Sasaki Kichisaburo

started to be acquainted with many people in sports reasonably soon after his arrival at Hungary, including Dr. Speidl. He made it because he had a very open-minded character. He finally finished writing this book in 1907. In the book, he said that the book was dedicated to Mr. Szemere, who invited him to Hungary, as in the previous chapter.

Now, allow me to write about a few pieces of important discoveries around 1906-7. I would like to introduce a few photos of Sasaki around 1906-7 that were discovered recently. First one is a portrait of Sasaki Kichisaburo that appeared in the book of Djudo, which was discovered in the Sports Museum at Budapest. Mr. Szabó Lajos, Director of this Museum, informed my friend, Mrs. Zimányi Magdolna, about this news. This photo is shown below.

The second photo is a scene of practicing Judo with Mr. Neidenbach Emil (1884-1957), who played an important role in the development of Hungarian sports. He was a member of the Athletic Club at Budapest University, where Sasaki Judo club was held. Dr. Neidenbach taught athletics, mathematics and physics at a high school, and wrote a book entitled "Physical Education and Science" in 1931, in which he described his experience with Sasaki Kichisaburo. This photo is also shown below.

**Recently discovered original photos in the Djudo book.
Sasaki Kichisaburo (left) and he and Dr. Neidenbach (right).
(Courtesy of the Hungarian Sports Museum)**

The original book of “Physical Education and Science” by Dr. Neidenbach still remains in the Library of the Faculty of Physical Education and Sport Sciences at Semmelweis University, that will publish this article. There is a few pages description of Sasaki Kichisaburo in the book. When Sasaki Kichisaburo started the Judo club, 620 people applied for the club. Three committee members, Dr. Speidl Zoltán, Dr. Neidenbach Emil and Kelemen Kornél, selected 60 candidates out of 620. However, on the second week the number was decreased to 10 and in the third week the number was further decreased to 6. Those 6 people, however, became very good tutors in Hungary later. Dr. Neidenbach describes that Judo practice was too hard for the typical Hungarian “szalmaláng” (“flare of straw” - a Hungarian expression for the temperament characteristic to Hungarian people: enthusiasm at the beginning of work but no perseverance at all).

Discovery of the Djudo Textbook in 2005

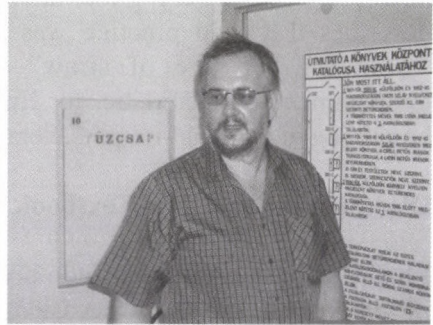
I had been interested in his Judo book for some years, because as I wrote in the previous chapter, I occasionally had felt that I probably inherited my natures from Sasaki Kichisaburo, particularly the way of thinking how to face to and resolve various issues in life. I had searched for this book in Germany for many years, because it was recorded that he taught Judo to the German Prince after his visit to Hungary.

Just before I left for Hungary in 2005 for a conference, I e-mailed to my friend, Professor Csörgő Tamás, to ask him if he could help me in finding the book entitled Djudo in Budapest. I just asked him without any great expectations.

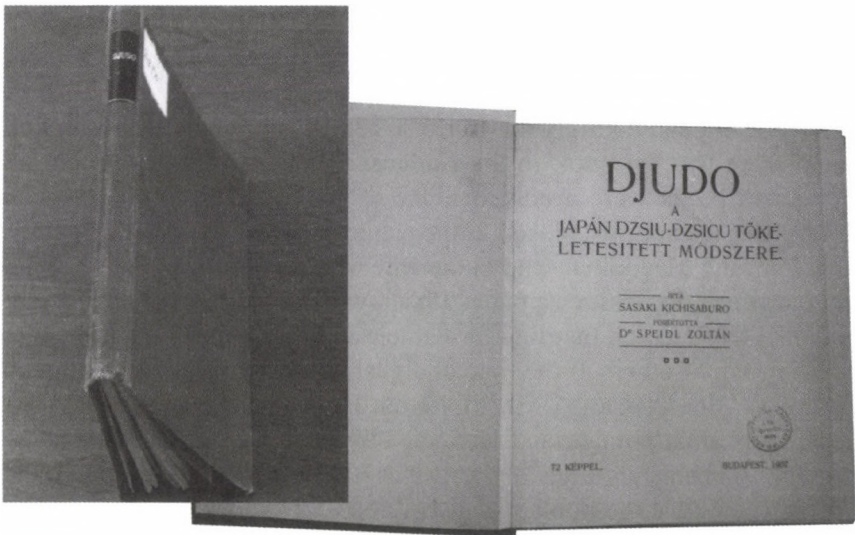
Professor Csörgő kindly contacted some colleagues and friends to find out if there was the book in the National Széchényi Library, where all Hungarian books were archived. One of his friends told him that the library was temporarily closed to the public. However, very fortunately, Mrs. Zimányi Magdolna, who is the wife of a well-known physicist and my old friend, Professor Zimányi József, worked in the computer center in the KFKI Research Institute for Particle and Nuclear Physics. She was working among others in the field of digital libraries and knew well many librarians. She contacted Mr. Moldován István who is the head of the department of the Hungarian Electronic Library in the National Széchényi Library. Immediately after my arrival at Budapest, I received extremely exciting news that the book was discovered.

The following day, Mrs. Zimányi and I went together to the National Library, and I eventually could have the book in my hands. Despite several wars that Hungary got involved during the past century, the book was preserved very nicely. I could not help taking as many photos as possible.

Mr. Moldován started to develop the Hungarian Electronic Library over ten years ago. He is a pioneer in this field. While I completely became deeply absorbed in reading the book, it is likely that Mr. Moldován and Mrs. Zimányi had already started to talk about the plan to create an electronic version of this book. Inside a taxi cab on the way back from the library, she told me that the electronic copy might be created in the fall. As a matter of the fact, I received an email from her at the end of October of 2005, saying the electronic version of the book had been created.

**Professor and Mrs. Zimányi (left) and Mr. Moldován (right) in 2005.
Professor Zimányi unfortunately passed away in 2006.**

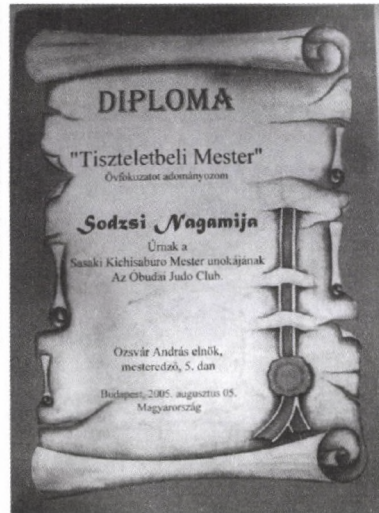
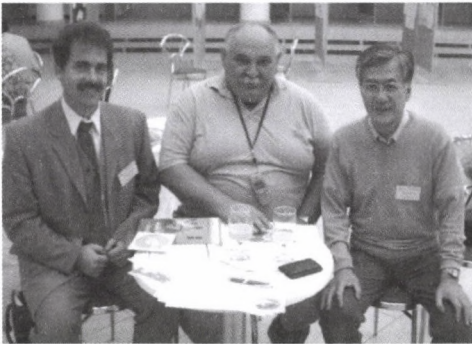

Djudo book discovered at the National Széchényi Library.

Meeting with Ozsvár András

While I became caught up in reading the book in the National Széchényi Library, Mrs. Zimányi and Mr. Moldován called one Hungarian Judo player, Mr. Ozsvár András (1957-present), an Olympic bronze medalist in Judo, and a member of the Hungarian Judo Association. They arranged for me to meet him on the next day.

It was totally beyond my expectation and a great honor for me to receive a Diploma for Honorary Judo Master from the Hungarian Judo Association, simply because I am a grandson of Sasaki Kichisaburo. This made me realized how my grandfather was respected by Judo players in Hungary. I also learned from him how Judo became popular in Hungary, despite many difficulties and challenges for Judo. Judo actually had been prohibited because it was regarded as dangerous sports. However, six people who continued Judo underground revitalized Judo after this difficult period. When I think back, the meeting with him was just beginning of many unexpected exciting events and findings afterwards.

**Professor Csörgő, Mr. Ozsvár and myself (left) and
the diploma received from Mr. Ozsvár (right).**

Teaching Judo to German Prince

In this chapter I would like to introduce an interesting episode that happened following the publication of the book in 1907. The German Prince read this book and asked Sasaki Kichisaburo to teach him Judo. He thus stayed in Berlin for a while. The Prince became a great Judo fan.

When a trip of the Prince around Eastern Asia had been planned, he proposed to stay in Mr. Sasaki's residence in Tokyo for a few weeks. It made Mr. Sasaki surprised but honored very much. He then decided to build a new house for the Prince at Koishikawa Hara-Machi (the residential area in the center of the Tokyo) with using all his money. He planned to have the Prince on the second floor. So, he put an independent door to the second floor. Everything had been ready, and waited for the Prince's arrival. However, the Prince could never stay at this house. Because the First World War suddenly occurred when his ship approached India, he had to cancel all trip schedules afterwards and to return to Germany.

I learned this story after my return from Hungary through the article by Mr. Uzawa Takashi, published in Judo, Volume 7, May issue of 1936. I learned also from my relatives that my mother grew up in this house and played by using the stairs which had been specifically prepared for the Prince.

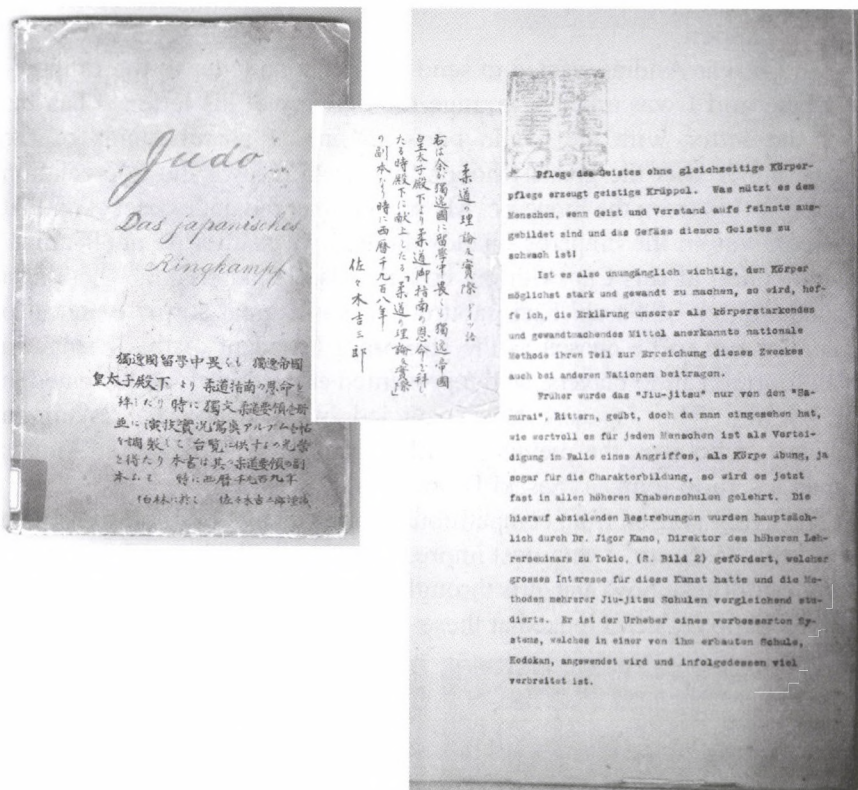
House built for the visit of the German Prince.

The middle is Sasaki Kichisaburo.

In December of 2009 I visited the Koh-Doh-Kan Library. There, I found the Judo Book by Sasaki Kichisaburo written in German, which was dedicated to the German Prince. The Japanese writing below shows the evidence that this textbook was used for teaching Judo to the Prince.

After finding this German version, Mrs. Zimányi Magdolna and myself considered how the book in Hungarian had been written, and reached to the same conclusion, almost independently, that his Hungarian

book discovered in 2005 had been originally written in German and, then, translated to Hungarian by Dr. Speidl Zoltán. The primary reason was that this German book was not printed but only typed. In addition, the main text was almost the same as the Hungarian version, whereas the preface and forewords were slightly different. In the Hungarian foreword he has given a short personal account of the invitation of a judo teacher to Hungary and included a description of his experience in teaching Judo in Hungary. This description is not included in the German version. In the German foreword his stay and activity in Hungary is only mentioned shortly. The time lag between his stay in Germany for teaching Judo to the German Prince and his departure from Hungary was short. I guess, this way was the easiest and most practical method to publish the book in a different language for him.

The German book discovered at the Koh-Doh-Kan Library with a hand-written cover page (left), a memo inserted in the book (middle), and an example of the text written in German. The book entitled "Judo - Das japanisches Ringkampf" means "Judo – Japanese Wrestling".

Sasaki Kichisaburo Cup (November 2nd 2007)

After the discovery of the Djudo Book in 2005, I made a book similar to what was discovered at the National Széchényi Library. I made 200 copies of the duplicated book in Japan by adding my personal note, but they have gone very quickly. Then, I made 700 copies as the second edition in 2009 by further adding my second note. 50-60 copies of the book still remain in my place.

The most exciting event for me after 2005 was the Sasaki Kichisaburo Cup held in Budapest on November 2nd 2007. The central person who made it possible was Mr. Ozsvár András. He devoted most of his time in organizing this event. It was very special. All members of the Sasaki family are very happy to learn that our small contribution to this event at the beginning speeded up the fund raising of this event, and eventually made it happen.

Mr. Ozsvár András wanted to send an invitation letter to the Emperor of Japan, and I was asked to arrange the delivery of his letter. I handed over the letter with the Djudo book to one of chamberlains of the Emperor. It was the greatest honor for me to receive the appreciation words for this from the Emperor. My grandfather did not expect at all that his book was in the Emperor's hands hundred years after its publication.

I attended at this Cup with my cousin, Ms. Sasaki Akiko, who was a granddaughter of Sasaki Kichisaburo. It was a great surprise and also honor for me to be chosen as the Honorary President of this event. In total, fourteen Judo players, who represented each country, participated in this event. The Japanese team was led by a coach Mr. Nakamura Yukinari, who was the previous world champion. Mr. Ozsvár András named his Judo gym as "Sasaki Dojo" on this occasion.

The event started from competitions among many boys and girls, who joined this festivity. I was most impressed with vivid, cheerful and lively attitudes of these boys and girls throughout the competitions, and I always became happy when I looked at these photos.

Competitions among boys and girls in the afternoon of November 2nd 2007.

A various Japanese and Hungarian Budos were shown, with the Judo anthem composed by Mr. Németh Sándor, before the Official Judo Cup. The performances include Aikido, Baranta (a traditional Hungarian martial art style), Karate, Kendo and Judo, etc. The main part of this event, Sasaki Kichisaburo Cup eventually started at 5 pm.

I was very surprised to learn that I would be the first guest to give an address there. This speech was translated by my old friend, Professor Csörgő Tamás, who helped me very much from the beginning of the discovery of the book until today. I heard that the translation was published in Hungarian Budo Magazin (Issue 4 of 2007). The next was Mr. Vizer Marius, President of the World Judo Federation. A special medal was presented from him to Mr. Ozsvár András. Mr. Ozsvár felt extremely honored, and kept the medal close to him always during the event. An assembly of important persons in sports gathered in this event, as shown in the picture below. We are very happy and extremely honored to be with Mr. Schmitt Pál, who became the President of Hungary later.

Persons in this photo include Mr. Tóth László (President of Hungarian Judo Association), Mr. Vizer Marius (President of International Judo Federation), Mr. Schmitt Pál (President of Hungarian Olympic Committee; He received Olympic gold medals twice for fencing, and became President of Hungary later), myself, and Mr. Ozsvár András.

After these addresses, the tournament began. From Hungary, the Olympic gold medalist, Mr. Kovács Antal and many strong members participated in the tournament. Two matches were held, and in both the Japanese team were defeated by 3 to 2, with 2 draws.

In this event many people from outside the sports field had also attended. There were two particularly notable persons for me. One was

Ms. Magyar Fruzsina, a family member of Mr. Szemere Miklós. She and her husband, Mr. Mécs Imre (a member of the Parliament), were both very lively and friendly. They presented me an interesting biography of Mr. Szemere Miklós, which they found at a used bookstore. The other person was the nephew of Dr. Speidl Zoltán, who had translated the original Djudo book into Hungarian. To my surprise, his name was the same as his uncle's.

Short trips after the Sasaki Cup

I made several short trips after the Sasaki Cup, and would like to express impressions on the following two occasions. The first one was the visit to the Athletic Club at Budapest University, as shown in the picture below. I realized that I came around this place in 2005 when a conference meeting had been held nearby. I, however, had not been aware of this place at all. Sasaki Kichisaburo taught Judo in the Club, and this visit was very unforgettable for both me and my cousin Sasaki Akiko. The second one was the visit to the Sasaki pagoda, which was built by Mr. Szabó Ferenc in a small town called Egerág of the southern part of Hungary. The photo is also shown below. After this place, I also visited Győr. Eight Judo players, including the coach from Japan further visited Miskolc and Debrecen. At every place I was deeply impressed by many young boys and girls and even infants who played Judo vividly and lively.

Athletic Club of Budapest Univ., where Sasaki Kichisaburo taught Judo. (top)

From right: myself, Ozsvár András and Sasaki Akiko.

Sasaki Pagoda in Egerág, in the southern part of Hungary. (bottom)

Photo on the right is Mr. Szabó Ferenc who built it.

Sasaki Day in 2009

Since 2005 I have a habit to visit Hungary every two years, in 2005, 2007, 2009 and 2011. In 2009, we had the nice Sasaki Day in the weekend of December.

One day before the Sasaki Day, there was a Judo competition at the Sasaki Dojo in Budapest. Many boys and girls played Judo, and I was, again, very impressed with their vivid attitudes. In Hungary Santa Claus comes at the beginning of December. The boys and girls at the Dojo were very excited when Santa Claus appeared in the Dojo on that day.

On the next day was the Sasaki Day. It was held in a village Visznek in the suburbs of Budapest and listed as a part of Japan-Danube Friendship Year of 2009. The day started with a music performance at the church of Visznek. Then, the guests, including myself, paraded along a main street, and visited to the house of Professor Csörgő Tamás, where I planted a tree for the memory of Japanese-Hungarian Friendship. All of them were very exotic and fantastic to me.

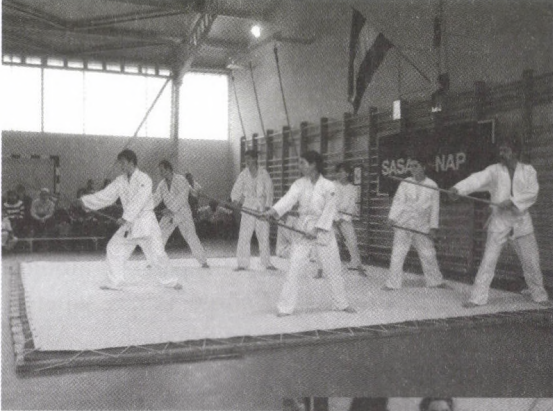

**Music performance at the church (left),
followed by carts to take us on the street (right).**

Planting a tree with a memorial stone on the Sasaki Day.

Then, various events on the Sasaki Day started. Many Japanese-related sports, including Judo, were demonstrated there. It was really a fun day for not only me but also all of us. Among many photos, two photos are shown below. Professor Csörgő Tamás kindly arranged all events on the Sasaki Day and I deeply appreciate his tremendous work.

Many exhibitions on the Sasaki Day in December of 2009.

I visited Hungary on the occasion of the Zimanyi Winter School on Heavy Ion Physics (2009) just before this Sasaki Day. This was the only scientific event from among the about 100 cultural programs of this Friendship Year. I was surprised to see that Sasaki Day was organized in such a large scale.

Newspaper in 2010

In March of 2010 a full-page article appeared in Magyar Nemzet Magazin, one of the most popular newspapers in Budapest. I cannot quote a full page here, and only a portion of is shown below.

40 Magyar Nemzet · Magazin

2010. május 15., szombat

Egy 1907-ben megjelent dzsúdókönyv újjászületése

És jött Szaszaki mester

Nemrég fejeződött be a cselgáncs-Európa-bajnokság Bécsben, ahol hét magyar érem született. De vajon olvasóink tudják-e, ki volt az a személy, aki megismertette a magyarokkal a dzsúdó? Kinek a mozdulatai öröklődtek át több generáción keresztül, és kinek lehet hálás a mai nemzedék? A kérdéskörre egy magyar nyelvű, 1907-ben megjelent könyv adja meg a választ, amelynek különös utóélete ráirányította a figyelmet egy tokiói mesterre.

M.K. ANDRÁS

Budapesten rendezték meg öt évvel ezelőtt a Quark Matter 2005 elnevezésű nemzetközi konferenciát. A tiszteletbeli elnök Zimányi József (1931–2006) fizikus, akadémikus volt, a társelnök Görög Tamás, az MTA tudományos tanácsadója. Az eszmecserere várták Nagamiya Szódzsi professzort is, aki a Japán Protongyorsító Kutatói Komplexum (J-PARC) projektvezetője a CERN-ösön partján, amely a világ egyik legkorszerűbb részecskefizikai központja. A neves vendég már Budapesten tartózkodott, amikor e-mailt küldött Csörgő Tamásnak, amelyben a következők álltak: „Értenék egy könyv, amelyet magyarnak írt, aki 1906-ban Magyarországon dzsúdót oktatott. Megnézhetném-e? Megkérdelheti régi barátomat, Zimányi Józsefet is, hogy tud-e segíteni.”

Meglepő kérdés, de igazalmas feladat. Zimányi Magdolna számítástechnikus, a fizikus felesége jó kapcsolatai azok az Országos Sáschényi Könyvtárral, mert 1995 óta vesz részt a Magyar Elektronikus Könyvtár fejlesztésében. Az elismert szakember *Moldóván István* osztályvezetőből fordult. A kérésért siker koronázta:

háború 1905-ben a japánok győzelmeivel végeződött, és Semere egy gondolata, hogy a „japán titok” alapja az iskolákban kötelezően oktatott dzsúdó. Speitel Zoltán így kezdi az előszót: „A csodálkozástól ugyancsak meregették a szemünket, a mikor a kicsiny japánok az otromba muszka medvét lekapták a tiz körmérről. Amúlból ámulható estünk, a mikor az orosz-japán háború nagy idején a japánok muszka illó hadi tetteiről, ügyességéről, erejéről, szívósságáról és halálmegevetéséről igaz legendákat röptetett világgá a távtró. [...] És katarván rájöttünk arra, hogy a japán erő forrása: a dzsú-dzsucu, illetve annak tökéletesített módosítása: a dzsúdo, vagyis – e könyv szerzőjének definíciója szerint – az a művészet, a melybel fegyver nélkül, csupán a természetes emberi erőre és ügyességre támaszkodva az erősebb ellen védekezni tudunk s a melybel ellenfeletünk könyvszerűen legyőzhetjük.” Semere diplomáciai összeköttetését látva vette Japánba fordult, és kérte, hogy küldjenek egy oktatót Budapestre. Így vezetett el a szíriak *Kano Dzsúdzóhoz* (1860–1938), a tokiói felsőbb tanfolyápot intézet igazgatójához, aki az önvédelmi sportok mozgás-

Bemutató a BEAC látványos sporttelepén. Szemben Szaszaki Kicsiszuburo

szíriának szűles körű ismeretében olyan átfogó tevékenévisztetést dolgozott ki, amely alkalmas nagy tömegek fizikai felkészítésére, ugyanakkor a verseny-

letett népszerűség néls egy újabb-könet megtervezésére. „Égyesrden igyekszem írni – súlt az olvasóhoz –, és óvatosan kerültem a bombaszakus kifejezéseket. Nyugodt lelkiismerettel adhatom könyvemet ezt a címet: »A modern japáni pedagógiai és sziszterianikus judo vesztékönyve.« Szép Magyarországi fiúk, ki kérelmeskedik, abban, hogy önköl mindenki a nemzeti karakter fejlesztésére fognak törekedni és a nemzeti fellendülés ügyét szívóknok fogják viselni!” De a tanfolyam nem hozott látványos eredményeket, ezért Szaszaki továbbutazott Németországba, és ott folytatta misszióját 1910-ig. Kitaró tanfolyámáról, Neidenbach Emilről érdekes feljegyzem, hogy finiztatárként is foglalkozott a sportban előforduló muszkaolások fizikai, erőlteti elemzésével. Testgyakorlás és tudomány című művében (1931) megemlékezik a japán mester tanfolyamáról. Szaszaki távozását után a dzsúdót veszélyes sportnak minősítették ideháza, és betiltották. Hosszú szünet után, 1928-ban Vince Tibor kezdte meg a rendszeres oktatását. A sportág izeni fejlődése azonban csak 1950 után indult meg. 1951-igen rendezték az első Európa-bajnokságot, és 1964-ben szerepelt először a dzsúdó az olimpia mdsorán.

Régióta foglalkoztat annyi nagyapám dlete – árulta el Nagamiya professzor egy budapesti interjú során. – Sainos igen korán, 52 éves korában meghalt, amikor legkisebbik lánya, az én édesanyám meg emi iskolába járt. Ezért aztán nem ismerhettem személyesen. De úgy éreztem, hogy meg kell ismerkednem a gondolkodásmódjával és a szellemi örökségével, ezért boldoggá tettem, hogy magyar barátaim segítségével ráfáltam a könyvére.

Moldóván István elkészítette a mű elektronikus változatát, amely mindenki számára elérhető az interneten (<http://www.mek.oszk.hu/03/003/03/192/>), melynek után Nagamiya Szódzsi úgy döntött, hogy segítse-

A newspaper article in Magyar Nemzet Magazin.

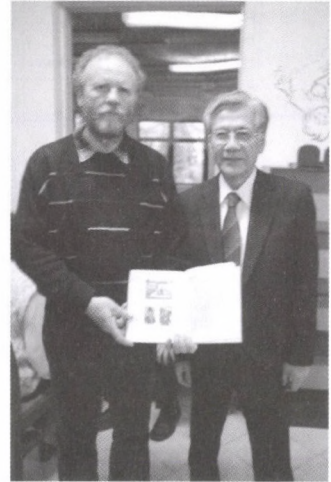
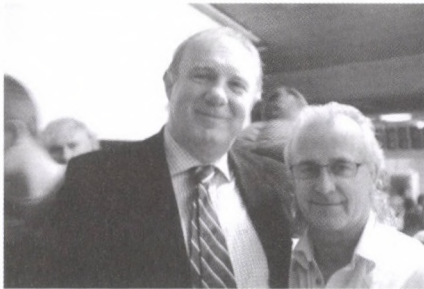
Sasaki Judo Museum in 2011

On the occasion when I visited Budapest in 2009, Mr. Oszvár András told me that his next project would be to establish the Sasaki Kichisaburo Judo Museum. It made me surprised with this idea, but I also decided, in my heart, to cooperate for it with him.

He first proposed this idea to the Hungarian Judo Association and obtained an approval. On the opening day, I met again with Mr. Tóth László who was the President of the Hungarian Judo Association, and was told that this museum was dedicated to Sasaki Kichisaburo but, at the same time, it was established to show the Hungarian contribution to Judo.

I was very happy to learn this clear explanation from Mr. Tóth, since I also fully agreed with this idea.

The Opening Ceremony of the museum was held on October 24th of 2011. The museum photos are shown below. I could have met with many people since the time of the Sasaki Judo Cup in 2007.

**Inside the museum (top left), with Professor Csörgő Tamás (top right).
Bottom left are two persons, Mr. Tóth László (President of the Hungarian
Judo Association) and a musician, Mr. NÉMETH Sándor
who composed music for the Sasaki Cup in 2007.
Bottom right is Mr. Neidenbach Ákos (see the text).**

It was my pleasant surprise to meet Mr. Neidenbach Ákos, who was a mountain climber and a grandson of Dr. Neidenbach Emil who published a book of “Physical Education and Science” in 1931 (see an earlier chapter). He opened the page of the Djudo book that Dr. Neidenbach Emil and Sasaki Kichisaburo played Judo together. Meeting with them was truly exciting to me.

Epilogue

Japan of 100 years ago was totally different from today's Japan. I live in the city that is close to the town where the big company, called Hitachi, is located. This company was founded about 100 years ago as a repair factory of electric motors that were imported from the United States of America. Around that time, almost all advanced products in Japan were imported from Europe and the United States of America. Whereas, 100 years ago, Japan had almost no industrial/agricultural products to export to advanced countries like European countries, I consider that it should have been very important to export a Japanese unique culture like Judo.

The most important lesson that I learned through these events since 2005 is the importance to promote cultural exchanges between Hungary and Japan. Although I described here only one example of the culture exchanges of Judo through my grandfather's episode, it is my sincere desire that other opportunities are taken to significantly speed up cultural exchanges between the two countries not only in Judo but also in other areas in culture. I would like to contribute to this as much as possible to achieve this goal.

For writing this article, I would like to give my special thanks go to Mr. Ozsvár András who actually initiated the projects of both the Sasaki Cup and the Sasaki Judo Museum. I also would like to thank Professor Csörgő Tamás to initiate the Sasaki Day and many other activities together with me, including scientific exchanges and high school education. In addition, my deepest thanks go to Mrs. Zimányi Magdolna for many, kind and continuous supports from 2005 to now. All historical descriptions are based on her studies. Furthermore, many people quoted in this article contributed a lot and I would like to thank Mr. Moldován István for the creation of an electronic version of the Djudo Book, Mr. Németh Sándor for the composition of a number of music songs, and so on. Finally, my thanks go to my colleague, Dr. Watanabe Yumiko, for reading and correcting English expression.

References

Instead of citing references, books written by Sasaki Kichisaburo can be found at http://www.worldcat.org/search?qt=worldcat_org_all&q=sasaki+kichisaburo and, therein, 37 books of him including Djudo Book written in Hungarian language are listed. The Judo Book written in German language cannot be found at this web site and it is stored in Koh-Doh-Kan Library.

16922

